

R 496

2017/6

GULISTON

*Ikki gul vaqtidur-u ikki quyosh davronidur,
Kim ko'ngulda ul iki oraz g'ami hijronidur.*

Alisher NAVOIY

**ТўЛА ИШОНЧ БИЛАН АЙТИШ МУМКИНКИ,
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИ
ХАЛҚИМИЗ СИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАФАККУРИНИНГ
ЮКСАК НАМУНАСИДИР.**

ШАВКАТ МИРЗИЁЕВ

Jurnal 1925-yildan chiqa boshlagan

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi

Madaniyat vazirligi

Bosh muharrir

vazifasini bajaruvchi:

Temur A'ZAM

Jamoatchilik kengashi:

Muhammad ALI

Suyima G'ANIYEVA

Baxtiyor SAYFULLAYEV

Minhojiddin MIRZO

Shuhrat SIROJIDDINOV

Akmal NUR

Hamidulla BOLTABOYEV

Isajon SULTON

Fathulla MA'SUDOV

Mirza AZIZOV

Oqilxon IBROHIMOV

Tahririyat:

mas'ul kotib:

Komil JONTOYEV

fotomuxbir:

Mashrab NURINBOYEV

sahifalovchi:

Nigina ISMOILOVA

navbatchi muharrir:

Manzura SHAMS

USHBU SONDA:

Oqilxon IBROHIMOV

Shashmaqom:

kecha va bugun

Ibrohim G'AFUROV

Har dilning ko'ngilda

bir ohi bo'lar

Rahmatilla AKBAROV

Bayroqlar tarixidan

Gulasal USMONOVA

Raqqosa shaxsiga nazar

Yusufxon SAYDALIYEV

Musiqaning hayotbaxsh sehri

Zulfiya HAMROYEVA:

Maqsadimiz – ko'ngillarga

kirib borish

Jo'ra FOZIL

Mening qizil gulim

Rizo JULOYI

Tungi navbatchilik

Jurnal O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi tomonidan 0517 raqamli guvohnoma bilan 13.09.2016-yilda ro'yxatga olingan. Jurnal ikki oyda bir marta (bir yilda oltita) chop etiladi. Mualliflar va tahririyat fikrlari farqli bo'lishi mumkin. «Guliston» jurnalidan olingan materiallarda manba ko'rsatilishi shart. Tahririyat barcha ijodiy ishlarni tahrir etishga haqli.

Bichimi 62x84. Buyurtma № 80. Adadi: 1200 nusxa.

Hajmi 6 bosma taboq.

Bosmaxonaga 15.12.2017-yilda topshirildi. Bosishga 18.12.2017-yilda ruxsat etildi. Tahririyat manzili: Toshkent — 100000, Buyuk Turon ko'chasi, 42-uy. Tel.: 233-25-66, 233-27-94.

ПРЕЗИДЕНТ ШАВКАТ МИРЗИЁЕВНИНГ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИ ҚАБУЛ ҚИЛИНГАНИНИНГ 25 ЙИЛЛИГИГА БАВИШЛАНГАН ТАНТАНАЛИ МАРОСИМДАГИ МАЪРУЗАСИДАН

Тўла ишонч билан айтиш мумкинки, Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси халқимиз сиёсий-ҳуқуқий тафаккурининг юксак намунасидир. У ҳеч кимга қарам бўлмасдан, эркин ва озод, тинч ва осойишта, фаровон яшашнинг қонуний кафолати бўлиб келмоқда. Бозор муносабатларига асосланган ҳуқуқий демократик давлат, кучли фуқаролик жамияти барпо этиш борасида мустахкам пойдевор бўлиб хизмат қилмоқда.

Биринчи Президентимиз муҳтарам Ислон Абдуғаниевич Каримов раҳбарлигида 1990 йил июнь ойида тузилган Комиссиянинг икки йиллик машаққатли меҳнати натижасида Конституциянинг биринчи, иккинчи ва сўнгги учинчи лойиҳалари ишлаб чиқилди. Ушбу Комиссия аъзоси сифатида мен ана шу тарихий жараёнда бевосита иштирок этганимни доимо фахр билан эслайман. Конституциянинг яратилиши билан боғлиқ кизгин баҳс-мунозаралар, турли ғоя ва фикрлар ҳали ҳам хотирамда.

Биз ўз келажагимизни ўзимиз қурамыз. Бу йўлда хато қилишга ҳаққимиз йўқ. Шунинг учун ҳар томонлама чуқур ўйлаб, 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини қабул қилдик. Мазкур ҳужжат моҳиятига қўра, жамият ҳаётининг барча соҳаларидаги тизимли ислохотларнинг «йўл харитаси»га айланди.

Ҳаракатлар стратегияси ижроси доирасида шу йилнинг ўзида 20 дан ортиқ қонун ва 700 дан зиёд қонуности ҳужжатлари қабул қилинди. Биз бу борада кўпгина қонунлар халқимизга маъқул эмаслигини, улар эл-юртимиз манфаати учун ишлаши кераклигини ҳисобга олган ҳолда шундай йўл тутдик. Бу ишларни келгусида албатта давом эттирамыз.

Маълумки, бу йил давлат ҳокимияти тизимида мутлақо янги институт – Ўзбекистон Республикаси Президентининг Виртуал қабулхонаси, жойларда Халқ қабулхоналари ташкил этилди. Ушбу тузилмалар барча даражадаги давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг фуқаролар билан ҳамкорлик қилиш, аҳолининг энг долзарб муаммоларини ҳал этишнинг самарали тизимига айланди.

Биз суд тизимини тубдан ислоҳ қилишга алоҳида эътибор бермоқдамиз. Жумладан, ягона суд амалиётини таъминлаш учун Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Олий ҳужалик суди бирлаштирилди.

Судьяларни танлаш ва лавозимларга тайинлашда ноқонуний аралашувларнинг олдини олиш, очиқ, ошкора

ва муқобил танлов тизимини яратиш мақсадида Судьялар олий кенгаши таъсис этилди.

Айни вақтда кўп раҳбарлар булар ҳаммаси вақтинча, бир йиллик иш, деган хом хаёл билан юрибди. Аммо улар шуни қўлоғига қўйиб олсин, кўприклар аллақачон ёниб кетган. Энди ҳеч қачон орқага қайтмаймиз.

Конституциямизда муҳрлаб қўйилган «Ҳар бир шахс мулкдор бўлишга ҳақли» ҳамда «Хусусий мулк бошқа мулк шакллари каби дахлсиз ва давлат ҳимоясида» деган нормаларни амалда рўйбга чиқариш мақсадида янги институт – Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузурида Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакил институти таъсис этилди.

Бугунги тарихий сана арафасида мен Президент сифатида ўзимнинг конституциявий ваколатимдан фойдаланиб, судлар томонидан ҳукм қилинган 2 минг 700 нафар шахсни афв этиш тўғрисидаги Фармонни имзоладим.

Бундай Фармон Ўзбекистон тарихида биринчи марта қабул қилинди.

Инсон ҳуқуқларини таъминлашга қаратилган ҳаракатларимиз Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Барқарор тараққиёт мақсадларига тўла ҳамоҳангдир.

Таъкидлаш керакки, Конституциямизда Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясининг асосий принциплари ўз аксини топган. 2018 йил ушбу декларациянинг 70 йиллиги бутун дунёда кенг нишонланади. Биз ҳам инсон ҳуқуқларига оид биринчи универсал халқаро ҳужжат бўлган мазкур декларациянинг мазмун-моҳиятини атрофлича тарғиб этиш учун махсус Давлат дастурини қабул қиламыз.

Жинойятчиликнинг олдини олиш мақсадида янги дастур ва режалар амалга оширилмоқда. Жумладан, соҳага ахборот-коммуникация технологиялари кенг жорий этилмоқда. Маҳаллалар, кўчалар, савдо ва хизмат кўрсатиш объектларида 114 мингдан ортиқ видеокузатув воситаси ўрнатилди. Уларнинг ёрдамида 10 мингга яқин жиноят фош этилди.

Йил давомида жиноятчилик даражаси 2016 йилга нисбатан 14 фоизга камайди ва бунда ана шу ишларнинг аҳамияти катта бўлди.

Айни вақтда бу ишлар катта йўлнинг бошланиши, дастлабки босқич эканини ўзимизга яхши тасаввур этамиз. Жа-

миятимизда «Қонун ва адолат – устувор, жиноятга жазо – муқаррар» деган принциплари қарор топтириш учун бор куч ва имкониятларимизни сафарбар этамиз.

Мазкур йўналишдаги эътиборга молик ишлар қаторида коррупцияга қарши курашишнинг яхлит тизими яратилганини алоҳида таъкидлаш лозим.

«Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги Қонуннинг қабул қилиниши давлат аппарати ва фуқаролик жамияти институтларининг ушбу хавфли иллат билан курашдаги куч ва имкониятларини бирлаштириш имконини берди.

Маълумки, Асосий қонунимизда «Давлат халқ ирода-сини ифода этиб, унинг манфаатларига хизмат қилиши» тўғрисидаги норма белгилаб қўйилган. Унинг ижросини амалда таъминлаш мақсадида Маъмурий ислохотлар концепцияси қабул қилинди.

Бугунги кунда мамлакатимизда олиб борилаётган ислохотлар самараси авваламбор юсак маънавиятли, му-стақил фикрлайдиган, Ватанимиз тақдири ва истиқболи учун масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир ёш кадрлар сафини кенгайтиришга бевосита боғлиқ.

Шу мақсадда яна бир муҳим ҳужжат – «Ёшларга оид давлат сиёсати самарадорлигини ошириш ва Ўзбекистон ёшлар иттифоқи фаолиятини қўллаб-қувватлаш тўғрисида»ги Фармон қабул қилинди.

Мана, биз Самарқандда Имом Бухорий номидаги Халқаро илмий-тадқиқот марказини, Тошкент шаҳрида эса Ислом цивилизацияси марказини барпо этмоқдамиз. Бу ишларни кимгадир кўз-кўз қилиш учун амалга ошираётганимиз йўқ. Мақсадимиз – ислом динининг ҳақиқий инсонпарварлик моҳиятини, маърифий исломни болаларимиз онгига сингдириш. Шу йўлда бизнинг буюк аجدодларимиз қандай улуг ишларни амалга оширганлари ҳақида улар ана шундай масканларга келиб ўзлари учун керакли бўлган энг муҳим бўлган билим ва тасаввурларга эга бўлади. Энг асосийси, уларнинг қалбида бой тарихимиз, мада-ний меросимиз билан фахрланиш туйғуси камол топади.

Боғча тарбиясини кўрган боланинг онги, дунёкараши қандай юқори бўлишини бугун кимгадир исботлаб ўтириш-нинг, ўйлайманки, ҳеч қандай ҳожати йўқ.

Бу ҳолатларнинг барчасини ҳисобга олиб, Мактаб-гача таълим вазирлиги ташкил этилди. Мазкур вазирлик зиммасига маъмурий ислохотлар доирасида белгиланган устувор йўналишлардан келиб чиқиб, бир қатор муҳим ва-зифалар юкланди.

Маълумки, Конституциямизнинг 53-моддасида «Дав-лат иқтисодий фаолият, тадбиркорлик эркинлиги, хусусий мулк дахлсизлиги ва муҳофаза этилишининг кафолати», деб белгилаб қўйилган. Бу фикрнинг амалий исботи си-фатида жорий йилда миллий валютаимиз – сўмнинг эркин конвертациясига йўл очилди.

Божхона тўловлари ставкалари 2 баробар пасайти-рилди, тадбиркорлик субъектлари фаолиятини режадан ташқари ва муқобил текширишлар бекор қилинди.

Фуқароларимизнинг Конституцияда мустаҳкамланган ижтимоий ҳуқуқларини таъминлаш борасида йил даво-мида қишлоқ жойларда янги намунавий лойиҳалар асоси-да 24 мингта, шаҳарларда 187 та замонавий кўп қаватли уй-жойлар барпо этилди.

Аҳолини марказлаштирилган тармоқлар орқали сув

билан таъминлаш мақсадида 218 та лойиҳа амалга оши-рилиб, 350 минг кишининг сув таъминоти яхшиланди.

Қишлоқ врачлик пунктлари негизида 800 га яқин оила-вий поликлиникалар, 400 дан зиёд тез тиббий ёрдам шо-хобчалари ташкил этилди. Тез тиббий ёрдам хизматлари 1 минг 260 та махсус транспорт воситаси билан таъмин-ланди. 300 дан ортиқ мактабгача таълим муассасаси таъ-мидан чиқарилди.

Ижтимоий адолат тамойилини таъминлаш, кўмак ва ёрдамга муҳтож инсонлар, ногиронлиги бўлган шахслар-нинг тўлақонли ҳаёт кечиришлари учун муносиб шароит яратиб бериш масаласига давлатимиз ва жамиятимиз то-монидан устувор аҳамият қаратилди.

Шу борада жорий йилнинг ўзида ногиронларга 2 трил-лион 600 миллиард сўм пенсия ва нафақалар тўланди.

Кам таъминланган, уй-жойга муҳтож 1 минг 200 дан ортиқ ногирон фуқароларга арзон уй-жой ажратиш бўйи-ча шартномалар имзоланиб, бошланғич тўловлар учун 22 миллиард сўмдан ортиқ маблағ ажратилди.

Меҳнатга лаёқати чекланган 972 нафар ногирон аёлга касаначилик билан шуғулланиш учун тикув машиналари олиб берилди ва улар учун доимий даромад манбаи яра-тилди. Шу тоифага мансуб фуқароларга 7 мингдан ортиқ протез-ортопедия воситалари, 6 минг 500 дан ортиқ ноги-ронлик аравачалари, 1 минг 600 га яқин эшитиш аппарат-лари бепул берилди.

Ногиронлиги бўлган ва нафақа ёшидаги фуқаролар-нинг даволаш-профилактика муассасаларида бепул да-воланиши учун 23 минг 500 га яқин йўлланма ажратилди.

Бу йўналишда яна бир муҳим ҳужжат – «Ногиронлиги бўлган шахслар ҳуқуқлари тўғрисида»ги Қонун қабул қи-линади.

Бугунги кунда аҳолимизнинг Халқ қабулхоналарига бўлган ишончи тобора ортиб бормоқда. Ушбу тузилмалар-нинг давлат органлари мансabdор шахслари масъулияти-ни оширишдаги роли борган сари кўпроқ сезилмоқда.

Барчамиз яхши тушунамиз, халқимизнинг ҳаёт да-ражаси ўсиши, кўпгина муаммолар ҳал қилиниши билан Халқ қабулхоналарига мурожаатлар камайиб боради. Шу-нинг учун бу қабулхоналар имкониятларини биз давлат хизматларини кўрсатиш соҳасига йўналтирамиз.

Жанубий Кореяда 750 турдаги давлат хизматлари кўр-сатилар экан. Сеул шаҳри маъмурияти вакиллари келиб, Тошкент шаҳрида ҳам шундай хизматларни йўлга қўйиш бўйича ёрдам беради.

Биз жаҳон ҳамжамияти билан яқин ҳамкорликни изчил давом эттиришни ўз олдимизга қўйган улуг мақсадларга етишнинг энг муҳим омили, деб биламиз. Шу мақсадда дунёдаги барча узоқ-яқин давлатлар, биринчи навбатда қўшни мамлакатлар билан самарали алоқаларимизни янада кучайтирамиз.

Сиз, азизларни Конституциямизнинг қутлуғ байра-ми билан яна бир бор самимий табриклаб, барчангизга сиҳат-саломатлик, оилавий хотиржамлик, фарзандлар, набиралар бахту камолини кўришни тилайман.

Яратганнинг ўзи юртимизни бало-қазолардан асрасин, эзгу ишларимизда доимо мададкор бўлсин!

Maqom va zamon

Президентимизнинг ўзбек миллий мақом санъатини янада ривожлантириш масалалари бўйича қабул қилган қарори билан яқин бир аср давомида халқимиз интизорлик билан кутган воқелик амалга ошадиган бўлди. Бу қарор, шубҳасиз, халқимиз учун, келажак авлоднинг тарбияси учун муҳим дастуриламалдир. Зеро, мақомлар ўзбек халқи маданий-маънавий тарихининг оҳангларда юксак ифодасини топган қомусидир. Буюк санъаткорлар, халқ бастакорлари томонидан яратилган мақомларда асрлар оша халқимизнинг руҳияти, маънавияти, миллий қадрияти, ҳаётий кечинмаларининг теран фалсафий моҳияти тараннум этилган. Унинг муайян тартиби, талқин мезонидаги таркиби, замон ва макон билан боғлиқ ижро фалсафаси мавжуд.

Қарорда бетакорор санъатнинг асл илдизларини илмий-назарий жиҳатдан ўрганиш, мақом ижрочилиги билан боғлиқ анъаналар, услублар, мактабларни замон ва макон тамойили негизида раванқ топтириш, мазкур соҳа таълими билан боғлиқ масалалар, педагог-устозларни тайёрлаш, зарур моддий ва маънавий шароитлар яратиш, мақомларни анъаналарга асосланган янгича талқинларда ёзиб олиб, унинг «олтин-фонд»ини яратиш, халқимизни ушбу буюк санъат намуналаридан баҳраманд этиш, қолаверса, дунё халқлари орасида мақомларнинг нуфузини ошириш, замонага мос тарзда кенг тарғиб этиш каби муҳим вазифалар белгилаб берилган.

Энг муҳими ва ибратли жиҳати шундаки, мазкур ҳужжатда мақом санъати билан боғлиқ барча масалалар яхлит, бутун республика бўйича марказлаштирилган ҳолда олиб борилиши кўзда тутилган. Шунга кўра, ижодиёти ва ижрочилиги мақом санъати билан боғлиқ бўлган республикамизнинг барча воҳаларида фаолият юритаётган санъаткорларни қамраб олган «Мақом маркази»ни тузиш таклиф этилган. Бу эса ўзбек мақом санъатининг тури кўп бўлгани билан, замини ягона эканлигининг ёрқин далилидир. Бухоро Шашмақоми, Хоразм мақомлари ва Хоразм дутор мақомлари, Фарғона-Тошкент мақом йўллари, Фарғона сурнай мақом йўллари, қолаверса, барча воҳаларда мақомлар асосида яратилган мумтоз куй ва ашуларлар биргина «мақом» сўзи замирида жам бўлган.

Республикамизнинг барча вилоятларида ансамбллар тузилиши ва фаолият олиб боришининг марказлашуви кейинги ишларнинг муҳим босқичидир. Аввало, вилоятларда улғу санъатимиз ижрочилари ва ижодкорлари шаклланади ҳамда улар фаолиятини ривожлантириш чора-тадбирлари кўрилади, қолаверса, бошланғич ва ўрта таълим тизимида ёш авлодни мақом санъати воситасида тарбиялаш бошқа оммавий жанрлар ижрочилигида ижобий натижаларга олиб келиши, шубҳасиз.

Мақомларни ўрганиш ва тарғиб қилишда ҳар икки йилда Шаҳрисабз шаҳрида ўтказиладиган мақом анжумани жуда катта амалий аҳамият касб этади. Чунки мазкур анжуман мақомларни мукаммал ўзлаштирган ёш созанда, хонандаларнинг маҳоратини намойиш этадиган катта имкониятлар саҳнаси вазифасини ўтайди. Бу анжуманнинг яна бир ўзига хос жиҳати шундаки, унда Шарқ мақомот усталарининг қизғин ижодий мусобақаси ташкил этилади.

Бир сўз билан айтганда, мазкур қарор, аввало, мусиқа санъати намояндалари амалиётида қадим миллий ижро маданиятининг қайтадан тикланишига, мактабдан олий таълимгача бўлган ўқув жараёнида мақомларни ўрганишга, созанда ва хонандаларимиз савиясининг, билимининг юксалишига, ўзбек мақомларининг беқиёс жозибасини халқаро миқёсда янада кенгроқ тарғиб қилишга, Шарқ халқлари мақомоти, яъни рага, дастгоҳ, мақам, нуба ва муғом санъатининг моҳир созанда ва хонандалари юртимизга келиб ўз санъатларини намойиш этишига кенг имкониятлар яратади. Муҳими, келажакимиз эгалари бўлмиш ёш авлодни баркамол этиб тарбиялашнинг имкониятлари кенгайди.

SHASHMAQOM: *kecha va bugun*

Мумтоз муסיкий санъатнинг юксак намунаси бўлган шашмақом XVIII асрнинг ўрталарига келиб Бухоро сарой муסיқачилари ва муסיқашунос олимлари томонидан маҳобатли туркум тарзида тасниф этилган эди. Маълумки, бу мақомлар, бизнинг даврга қадар асосан, оғзаки услуб воситасида устоз-шогирд аънаси тарзида етиб келди. Бу жараёнда шогирдлар устозлари ижросидаги мақом намуналарини хотираларига муҳрлаб, амалий ижро жараёнида ўрганиб, ижодий ўзлаштирганлар.

XX аср давомида шашмақом мураккаб синовли жараёнлардан ўтди. Зеро, бу мумтоз муסיкий санъат намунасининг саройдаги аънавий намоён бўлиш шакли тубдан ўзгарди. Маълумки, Бухоро амирлиги тугатилгач, сарой мумтоз муסיқаси – шашмақом истиқболи, асрий бадиий аъналарининг тақдири мавҳум бўлиб қолган эди. Бунинг устига бу санъат қийматининг «феодал тузумидан қолган зерикарли санъат» каби ибораларда расмий ва норасмий давраларда камситилиш ҳоллари ҳам тез-тез учраб турарди.

Бир қатор устоз-хофиз ва созандалар мақомларни сақлаб қолиш ва уни ёш авлодга етказиш йўлида ўз хизматларини аямадилар. Булар қаторида Ота Жалол Носир, Ота Ғиёс Абдуғани, Ҳожи Абдулазиз Расулов, Домла Ҳалим Ибодов, Леви Бобохонов, Борух Зиркиев, Юнус Ражабий, Маъруфжон Тошпўлатов, Бобокул Файзуллаев, Фазлиддин Шаҳобовнинг хизматларини алоҳида кўрсатиш керак. Шунингдек, Абдурауф Фитрат ташаббуси билан этнограф олим ва композитор Успенский сарой санъаткорлари – хофиз Ота Жалол Носир ва танбурчи Ота Ғиёс Абдуғанилар ижросида шашмақомни илк бор беш чизикли нота ёзувига олди. Бу тўплам 1924 йилда нашр этилган. Кейинчалик эса, Ўзбекистон халқ артисти, академик Юнус Ражабий шашмақом туркумини нисбатан мукамал тарзда ёзувларда муҳрлаб, икки бора нота тўпламларида босмадан чиқарди. Шунингдек, 1959 йили Ўзбекистон телерадиоси ҳузурида «Мақомчилар ансамбли»ни тuzиб, унда салобатли «Шашмақом» туркуми ва «Фарғона-Тошкент мақом йўллари» ижрочилик аъналарини замон руҳи билан пайваста этган ҳолда амалий йўлга қўйди.

Ю.Ражабийнинг таҳсинга сазовор бу меҳнати шарофати билан асрлар давомида авлоддан-авлодга оғзаки ўтиб келаётган, лекин маълум сиёсий-мафкураравий сабабларга кўра йўқ бўлиб кетиш хавфи остида қолган миллий муסיкий бойликларимизни асраб қолиш йўлида бемисл иш амалга ошган эди.

Мустақиллик даврига келиб барча соҳалар қатори муסיқа маданияти жабҳаларида ҳам ўзгаришлар рўй бера бошлади. Бу борада, Ватанимизда муסיқа санъатини кенг кўламда ривожлантириш ва ижтимоий-муסיкий маданиятни янада юксалтириш учун зарур

шарт-шароитлар яратилди, ёш авлодга миллий ва жаҳон мумтоз муסיқаси асосида таълим-тарбия бериш йўлида муҳим ишлар амалга оширилди. Муסיқа санъатини ривожлантиришга қаратилган бир қатор фармон ва қарорлар эълон қилинди.

Бу борада 1997 йилдан буён кўҳна Самарқанд шаҳрида ҳар икки йилда бир мартаба мунтазам ўтказилаётган «Шарқ тароналари» халқаро муסיқа фестивалининг аҳамияти бекиёс бўлмоқда. Зеро, мазкур байрамона тадбир боис бебаҳо миллий муסיқамиз халқаро саҳналар сари дадил одимлади ва жаҳон ҳамжамяти эътирофига сазовор бўлди.

2003 йили ЮНЕСКО томонидан шашмақом жаҳон номоддий маданий меросининг дурдонаси дея эълон қилингани, 2008 йили эса номоддий маданий мерос бўйича ҳукуматлараро қўмитанинг 3-сессиясида инсоният номоддий маданий мероси репрезентатив рўйхатига киритилгани ҳамда унинг аъналарини янги шарт-шароитларда сақлаш ва тарғиб қилишга оид махсус дастурни қабул қилганлиги беҳад қувончли маданий воқеа бўлди.

Бугунги кунга келиб, республикада фаолият кўрсатаётган 300 дан зиёд Муסיқа ва санъат мактаблари, шунингдек, муסיқага ихтисослашган академик лицей, Санъат коллежи, Ўзбекистон давлат консерваторияси ва Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти ўқув режаларидан мақом санъатини назарий ва амалий ўрганишга қаратилган қатор фанлар жой олган. Айни вақтда умумтаълим мактабларида таълим олаётган ёш авлод ҳам бу санъатдан баҳра олиш имконига эга бўлди. Шу билан бирга, мумтоз мақом санъати бугунги кунга келиб, нафақат Ватанимиз маданий ҳаёти, балки жаҳон муסיқа маданиятида ҳам тобора муҳим ўрин тутмоқда.

Жаҳон тамаддунида шашмақомга бўлган илмий-ижодий қизиқиш йилдан-йилга ортиб бораётгани бежиз эмас, албатта. Зеро, миллий ва умуминсоний қадриятлар уйғун бу мумтоз санъатда бутун башарият учун абадий мавзу – инсон руҳини қоиновга қадар юксалтириш ғояси устувордир.

Улуғ аждодларимизнинг юксак интеллектуал ва ижодий салоҳияти билан яралган мақомлар, бир сўз билан айтганда, ана шундай мўъжизакор санъатдир. Айни шу кунларда шашмақом, Хоразм мақомлари ва Фарғона-Тошкент мақом йўллари-нинг асил диёри бўлган юртимизда мақом санъати олий даражада кадр-қиммат топаётганлиги қувонарлидир.

Оқилхон ИБРОҲИМОВ

Бугунги кунда жаҳонда 230 дан ортиқ мамлакат мавжуд бўлиб, уларнинг ҳар бири ўзининг давлат байроғи, герби ва мадҳиясига эга. Бундай давлат рамзлари ўша мамлакатнинг миллий хусусиятларини ўзида акс эттиради. Айниқса, байроқлар бунда муҳим аҳамият касб этади. Байроқ – давлат, ташкилот, уюшма, ҳарбий қисм ва шу қабилага қарашлилиқни ифодаловчи, бир ёки бир неча рангли, герб, эмблема ва бошқа рамзий белгилар тасвири туширилган мато бўлиб, унинг бир неча турлари мавжуд.

BAYROQLAR TARIXIDAN

Кўпгина манбаларда байроқ сўзи ботиноқ сўзидан келиб чиққанлиги таъкидланади. Қадимги турклар тупроққа ботирилган тирковичлар учига қабиалари рамзи сифатида матолар ёки иплар осганлар. Вақт ўтиши билан бу «тупроққа ботирилган ёғоч» давлат рамзига айланади.

Баъзи туркий қабиаларнинг байроқларига узун таёқ ёки найза учига олтин шарга отнинг думи боғланган. Шундай кўринишдаги байроқлар XVI-XVIII асрларда Дон ва Ёйиқ (Урал) дарёлари бўйларида яшовчи казакларда ҳам мавжуд бўлиб, уни кўриқловчи ва кўтариб юривчи бўлинма бошлиғи «хорунжуй» деб аталган.

Ўрта асрларда байроқ атамаси туғ, алам, ялов номлари билан юритилган. Дастлабки пайтларда байроқлардан фақатгина хабарлашиш, бир-бирига турли ҳолатларда белги (хабар) бериш мақсадида фойдаланилган.

Ўрта асрларда мамлакатлар ва давлатлар ўртасидаги жанглар, урушларда икки тарафни бир-бирдан фарқлаш учун ўз байроқларига эга бўлиш лозим бўлган.

Давлат байроғи ўша мамлакатнинг табиий шароити, урф-одатлари, тарихи, шу жумладан, кўзлаган мақсадни ҳам акс эттириб, ўрганилаётган давр тарихини ёритишда муҳим аҳамият касб этади.

Жумладан, давлатчилигимиз тарихида муҳим ўрин эгаллаган Бухоро амирлиги тарихи, сиёсий, ижтимоий, маданий ҳаётини ёритишда амирликнинг давлат байроғи бевосита муҳим ва қимматли манба ҳисобланади.

Бизгача етиб келган маълумотларга кўра, Бухоро амирлигининг давлат байроғи яшил рангда бўлиб, чекка қисмлари тўқ сариқ рангдаги йўл билан чегараланган ва бу йўл ромб ҳамда тўлқинсимон шаклли қора бўёқдаги нақшлар билан безатилган.

Байроқнинг яшил қисмида аввал тавҳид калимаси кейин эса «Ас-султон зиллиллоҳи» сўзлари битилиб, бу икки жумла орасида ярим ой ва беш қиррали юлдуз ҳамда инсон қўли тасвирини кўриш мумкин.

Хўш, ота-боболаримиз нима учун бу рамзни танлашган ва унинг мазмун-моҳияти нима?

Тарихга назар ташласак, бизнинг ҳудудимиз ўн тўрт асрдан буён ислом динига эътиқод қилади. Демакки, байроқда тасвирланган ранг ва белгилар амирликда ислом дини ҳукмрон бўлганини англатиб турибди.

Ислом динига эътиқод қилувчи мамлакатларда яшил ранг исломият белгиси сифатида эътироф этилади. Ярим ой ва беш қиррали юлдузнинг

бирга тасвирланиши ҳам ислом белгиси ҳисобланади.

Байроқнинг ўнг чекка қисмига ҳам иккита ярим ой тасвирига ўхшатиб шакл берилган.

Бугунги кунда Туркия, Покистон, Мавритания, Жазоир, Тунис каби мамлакатларнинг давлат байроқларида ҳам ярим ой ва беш қиррали юлдуз тасвирини кўриш мумкин.

Байроқда тасвирланган инсон қўлининг ҳам ўз маъно ва моҳияти борлиги бир неча ривоятларда келган. Байроқдаги биринчи келган калиманинг маъноси: «Оллоҳдан бошқа илоҳ йўқ, Муҳаммад унинг расули ва элчисидир» жумласи ислом динининг бош асоси – калимаи тавҳид деб аталади. «Ас-султон зиллиллоҳи» жумласи эса, «Султон Оллоҳнинг соясидир» деган маънони англатади. Бухоро амирлиги байроғи ҳам халқ ва давлат қудратини, ҳам миллий қадриятларни ифодалаган. Бу билан халқ урф-одат ва анъаналарини барчага кўрсата олган.

Тарихдан маълумки, ҳар бир султоннинг, ҳар бир даврнинг ўз байроғи бўлган. Айниқса, Соҳибқирон Амир Темур байроғи кўплаб тадқиқотларга мавзу сифатида танланган. Байроқлар ҳар бир улуснинг, элнинг рамзи ва моҳиятининг бир ифодачиси бўлиб хизмат қилган.

Мустақилликкача Ўзбекистонда 2 маротаба 1925 ва 1952 йилларда давлат байроғи қабул қилинган бўлиб, у қизил империя байроғи нусхасида, советлар мафкурасига асосланган ва айни пайтда, Ватанимизнинг миллий хусусиятларини ўзида тўлатқис ифодаламас эди. Ўзбекистон Республикаси ўз мустақиллигини қўлга киритгач, ана шундай миллий давлат рамзларига эга бўлишни долзарб масала сифатида майдонга ташлади. Ваниҳоят, 1991 йил 18 ноябрда Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг навбатдан ташқари ўтказилган VII сессиясида давлат байроғи қабул қилинди. Байроғимизда мовий, оқ, яшил ва қизил ранглар мужассамлашган. Байроқнинг юқори чап бурчагида ҳилол (янги ой) ва ўн иккита юлдуз тасвирланган. «Ўзбекистон Республикаси давлат байроғи тўғрисида»ги қонунда байроқнинг ўлчамлари 250x125 бўлиши белгиланган.

Байроқлар фақатгина бошқа давлатлардан фарқловчи воситагина эмас, балки ўша юртнинг миллийлигини ўзида акс эттирадиган ғурур ва ифтихоридир. Мана, 26 йилдан бери давлат байроғимиз мамлакатимизнинг нуфузли идораларида, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва Ўзбекистон аъзо бўлган бошқа халқаро ташкилотлар, юртимизнинг хорижий давлатлардаги дипломатик ва савдо ваколатхоналарида, консуллик муассасаларида ҳилпираб турибди.

Раҳматулла АКБАРОВ,
Наманган вилоят ўлкани ўрганиш
музеи мудири

ВАТАН ОВОЗИ

Серкўёш, ҳур ўлкам, элга бахт-нажот...

Ҳар гал мадҳиямиз янграганида қўлимизни беихтиёр кўксимизга қўйиб, жўр бўламиз. Юрак-юрақдан отилиб чиқаётган сўзлар оҳанг уйғунлигида неча қалбларни уйғотади. Ҳар гал юртимиз раҳбарлари бирор давлатда кутиб олинар экан, юксак ҳурмат ва эҳтиром намунаси сифатида мадҳиямиз янграйди. Мана, шоҳсупа. Ўзбек спортчилари бирин-кетин уни забт этмоқда. Қўлларини кўксига қўйиб, кўзида ёш билан мадҳиямизга жўр бўлади. Мана, дунёнинг энг нуфузли олийгоҳлари талабалари йиғилган олимпиада, унда ўзбек ўғлони ҳакамлар ва тенгдошларини лол қолдириб, ғолибликни эгаллади. Телевизор қаршисида юртдошларимизнинг юраклари қалқийди. Бу воқеалар такрорланаётганига, мана, чорак асрдан ошди. Лекин ҳар гал ҳаяжон ва ғурур билан мадҳияга жўр бўлаверамиз. Ҳар гал юрак тилга киради.

Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ шоири Абдулла Орипов мадҳиямизнинг ҳар бир сатрига Ватанга муҳаббатни жойлаган. Аслида юракда бори қоғозга кўчган, десак хато бўлмайди. Атоқли санъат арбоби Мутаваккил Бурҳоновнинг шиддатли мусиқаси шеърнинг жозибаси ва руҳини очиб берган.

...Олтин бу водийлар, жон

Ўзбекистон...

Мадҳиямизни инсон ич-ичида такрорласа ҳам, оҳанг қалбга қуйилиб келаверади. Ҳар бир одамнинг ўз севган қўшиғи, қуйи бўлади. Ҳеч бир қўшиқни ёқтирмайдиган инсон ҳам она алласи ва Ватан мадҳини кўнгил билан, қалб билан севади, ардоқлайди.

Тингланг, жўр бўлинг, Ватаннинг овози янграмоқда! У бизни юксак орзулар ва мақсадлар йўлида бирлашишга, сидқидилдан меҳнат қилишга ундамоқда:

**Серкўёш, ҳур ўлкам, элга бахт-нажот,
Сен ўзинг дўстларга йўлдош, меҳрибон.
Яшнагай то абад илму фан, ижод,
Шуҳратинг порласин токи бор жаҳон...**

Анора ҲОЖИМАТОВА

Жаҳонда кечаётган глобаллашув жараёнлари, мамлакатимизни модернизация қилиш ва янгилашнинг устувор вазифалари барча жабҳа ва тармоқлар қаторида кино санъати фаолиятини ҳам такомиллаштириш, соҳа ривожини учун янги имкониятлар яратишни тақозо этаётган бир даврда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Миллий кинематографияни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарори эълон қилинди. Унда кино санъати, бир томондан, турли мамлакатлар билан маданий алоқаларнинг ривожига салмоқли ҳисса қўшса, иккинчи томондан, унинг ёшлар дунёқараши, маънавияти ва эстетик дидини шакллантиришда, ижтимоий-маданий ҳаётимизда нақадар муҳим эканлиги яна бир бор таъкидланди. Шу ҳақда фикрлашиш учун биз «Ўзбеккино» Миллий агентлигининг масъул ходими, филология фанлари номзоди, доцент Рустам Шариповга мурожаат этдик.

– Миллий кино санъати ўтган асрда пайдо бўлди ва ривожланиб, тараққий этди. Бу давр мобайнида эришилган ютуқ ва камчиликлар борасида фикрингизни билмоқчи эдик.

– Дарҳақиқат, ўзининг бир асрдан зиёд тарихига эга бўлган кино санъати бугунги кунда ҳаётимизда жуда муҳим ўрин эгаллайди. Нафақат, кино санъати, балки адабиёт ва санъатнинг барча соҳаларининг жамиятимиздаги ўрни, ёш авлодни тарбиялаш, унинг дунёқараши ва эстетик дидини шакллантиришдаги аҳамияти ҳақида Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев томонидан мамлакатимиз зиёлилари вакиллари билан шу йил 3 августда бўлиб ўтган учрашувда алоҳида таъкидланди. Учрашувда маданият соҳаларида юз бераётган ижодий жараёнларни чуқур таҳлил этиш билан бир қаторда, давлатимиз раҳбари мавжуд камчиликларга ҳам тўхталиб ўтиб, уларни бартараф этиш юзасидан аниқ кўрсатмалар берди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2004 йил 16 мартдаги «Кинематография соҳасида бошқаришни такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармонида «Ўзбеккино» Миллий агентлиги олдида миллий кинематографияни ривожлантиришнинг асосий йўналишлари белгилаб берилган бўлиб, унинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, тасвирга олинаётган фильмларни давлат бюджетидан маблағ билан таъминлаш йўлга қўйилган эди. Аммо ўтган 13 йил мобайнида жамиятимиз жадаллик билан ривожланаётганлиги, фуқароларнинг тафаккури ва талаби даражаси кескин ўсаяётганлиги, жаҳон киноиндустриясига янги, замонавий технологиялар жорий этилаётганлиги туфайли соҳада ҳал этилиши лозим бўлган қатор муаммо ва камчиликлар йиғилиб қолган эдики, булар ҳозирги кунда миллий кинематографиямизни замон талабларига мослаштириш заруратини келтириб чиқарди.

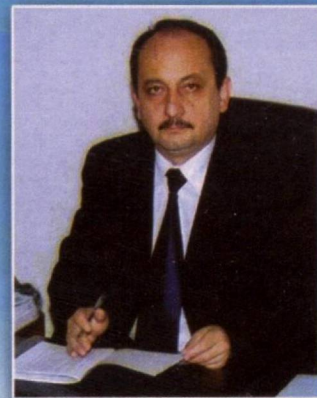
Айни пайтда, «Ўзбеккино» Миллий агентлиги тизимидаги корхоналарнинг («Ўзбекфильм» АЖ, «Қорақалпоқфильм» ДК, «Илмий-оммабоп ва ҳужжатли фильмлар киностудияси» МЧЖ, «Республика кинофонди» ДК) бино ва иншоотлари, мавжуд моддий-техника базаси

бутунлай эскириб яроқсиз ҳолатга келиб қолганлиги, замонавий техника ва технологиялар билан таъминланмаганлиги, кинематография соҳасини молиялаштириш тизимининг эскирган тамойиллари яратилаётган кино маҳсулотларининг сифатига салбий таъсир кўрсатиб, маданий меросимиз ҳисобланган кўплаб миллий фильмларни жаҳон стандартлари талаблари асосида сақлаш, таъмирлаш ва қайта тиклаш имконини бермаётганлиги уларнинг йўқ бўлиб кетиш хавфини ҳам туғдирган эди.

Жаҳон киноиндустрияси жадал суръатларда ривожланаётган бир вақтда соҳага оид янги мутахассисликлар ва йўналишлар миллий киномига ўз вақтида татбиқ этилмаётганлиги сабабли ишлаб чиқаришда кадрлар етишмовчилиги юзага келиб, замонавий техникалар билан ишлаш қўникмасини ўзлаштирган ёш мутахассисларнинг танқислиги яратилаётган кино маҳсулотларини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқиш учун имкон бермаётганди. Бунинг оқибатида, миллий фильмларимиз етарли даражада ўз ўрни ва муҳлисига эга бўлмай, жаҳон кино бозорига чиқиш имкониятлари чекланиб, халқаро кинофестивалларда қўйилган натижаларга эришилмаётган эди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 августдаги «Миллий кинематографияни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарори айни мана шу муаммоларни ҳал этишга қаратилган ҳужжат бўлиб, унинг қабул қилиниши кинематография соҳасидаги бошқарув тизимининг мақбуллашувига, миллий киносаноатнинг самарали ва замон талаблари асосида фаолият олиб боришига замин яратди. Давлат буюртмасига асосан миллий кино маҳсулотларини ишлаб чиқариш ҳажмларининг янги, йилдан-йилга ўсиб боровчи прогноз кўрсаткичлари белгиланди. Шу билан бирга, яқин йилларда кинематография объектлари бино ва иншоотларини капитал таъмирлаш, реконструкция ва модернизация қилиш, уларни энг замонавий рақамли кинотехнологиялар ҳамда кино ишлаб чиқариш жиҳозлари билан таъминлаш, миллий меросимизнинг ажралмас қисми бўлган фильмларни сақлаш ва тиклаш каби масалалар ечими учун ҳуқуқий асос бўлди.

KINO san'atining o'tmishi va buguni

Шунингдек, «Ўзбеккино» Миллий агентлиги ҳузурида Миллий кинематографияни ривожлантириш жамғармаси ташкил этилиши орқали мамлакатимизда кино маҳсулотларини ишлаб чиқаришни рағбатлантириш ва ёш киноижодкорларни қўллаб-қувватлашнинг молиявий асослари яратилганини ҳам мамнуният билан айтиб ўтиш лозим. Эндиликда соҳа вакилларида ўсиб келаётган ёш авлоднинг дунёқарашини киноасарлар орқали ривожлантириш, маънавиятини юксалтириш, уларда турли ёт ғояларга қарши мустаҳкам иммунитетни шакллантириш ҳамда она Ватанга муҳаббат ва садоқат туйғуларини мустаҳкамлашга хизмат қилувчи етук киноасарлар кутиб қолишга ҳақлимиз. Бунинг учун миллий кинематографиямизнинг салоҳияти етарли эканлигига ишончим комил.

– **Мазкур Қарорда кинематография соҳасида кадрларни қайта тайёрлаш мақсадида «Ўзбеккино» Миллий агентлиги қошида атоқли кино ижодкорлар дарс берадиган малака ошириш курсларини ва «Маҳорат мактаблари»ни ташкил этиш ҳам кўрсатиб ўтилган. Бу йўналишда нималар қилинмоқда?**

– Бу вазифаларни бажариш юзасидан муайян ишлар бошлаб юборилди. Бугунги кунда кинорежиссёрлар Зулфиқор Мусоқов ва Ёлқин Тўйчиевнинг «Маҳорат мактаблари» ўз фаолиятини бошлади. Ўзбекистон Ёшлар иттифоқи қошидаги Ёш киноижодкорлар кенгаши ташаббуси билан ўтказилаётган «Art House» лойиҳасида таниқли кинорежиссёрлар Жаҳонгир Қосимов, Рашид Маликов, Рустам Саъдиев, Ёлқин Тўйчиев ва Аюб Шаҳобиддиновнинг иштироки ҳам кинематография соҳасида «устоз-шогирд» аънаналарига алоҳида эътибор қаратилаётганидан далолат беради. Шу билан бирга, Ўзбекистон кино арбоблари ижодий уюшмаси ҳузурида таъсис этилаётган Мустақил киноижодкорлар ва продюсерлар Гильдиясида ҳам таниқли режиссёр, сценарийнавис ва киношунослар раҳбарлигида Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти талаба ва магистрларидан иборат бўлган ижодий гуруҳлар тузилиб, ўз фаолиятини бошлади. Шунингдек, малака ошириш курсларини ташкил этиш бўйича бугунги кунда Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти билан, соҳа бўйича таълим олишни йўлга қўйиш учун эса хорижнинг бир қатор ўқув массасалари билан музокаралар олиб борилмоқда. Ўйлашимча, ушбу амалий тадбирлар ҳам кинематография соҳасини янги ва истеъдодли кадрлар билан таъминлашга, миллий фильмларимизнинг бадиий-ғоявий ва тарбиявий-эстетик савиясини оширишга хизмат қилади.

– **Бу вақтлар «Ўзбек дубляж мактаби» деган тунунча бўларди. Кинематографияни ривожлантиришга жиддий эътибор қаратилаётган бугунги кунда бу масала назардан четда қолмаяптими? Ўзбек миллий дубляж санъати ўзининг аввалги мавқеини тиклаб олишига умид борми?**

– Бу жуда ҳам оғриқли масала. Бир неча ўн йиллар

аввал «Ўзбекфильм» киностудияси қошида маҳоратли дубляж мактаби мавжуд эди. Бир неча ав-

лод ўзбек тилига маҳорат билан ўгирилган ўнлаб, юзлаб жаҳон киноси дурдоналарини томоша қилиб вояга етгани ҳеч кимга сир эмас. Ўзимиз ҳам ёшликда бундай фильмларни севиб томоша қилардик. Аксарият ҳолларда у ёки бу фильмнинг ўзбек тилидаги таржимаси асл нусхасидан кўра муваффақиятлироқ чиққанининг ҳам гувоҳи бўлганмиз (мазкур ҳолат айрим таниқли рус актёрлари томонидан ҳам эътироф этилган). Бу эса томошабинларнинг кино санъатига бўлган ҳурмати ва ихлосини янада оширарди. Ўша машҳур асарлар бир гуруҳ истеъдодли санъаткор ва мутахассислар меҳнати натижасида дунёга келганлигини алоҳида таъкидлаб ўтишни истардим. Бу, биринчи навбатда, моҳир таржимонлар, театр ёки кинода бўлгани каби дубляж санъатида ҳам ўзининг ёрқин изини қолдириб кетган санъаткорлар, овоз режиссёрлари ва бошқа бир қатор мутахассислар меҳнати самараси эди. Биз бугун ҳам Шукур Бурҳонов, Ҳамза Умаров, Наби Раҳимов, Ҳожиакбар Нурматов, Тўлқин Тожиёв... каби устоз санъаткорлар томонидан овоз берилган образларни қизиқиш билан томоша қиламиз. Аммо, афсуски, бу аънана давом эттирилмай қолди...

Бугун ойнаи жаҳон орқали намойиш этилаётган аксарият фильмлар дубляжи кадр ортидан иккита-учта, айрим ҳолатларда эса ҳаттоки битта актёр томонидан чалакам-чатти шаклда овозлаштирилаётгани, таржиманинг савияси эса бадииятдан йироқ эканлигига гувоҳ бўляпмиз. Дубляжга талаб сусайиши натижасида бу жараёнда иштирок этиши керак бўлган бир қатор мутахассисликлар ҳам йўқолиб бораётгани афсусланарли ҳол. Масалан, лаблаштирувчи овоз режиссёри мутахассислари бугунги кунда бармоқ билан санарли даражада. Ёки яна бир мисол. Бугунги кунда мамлакатимизда кинематография соҳасида фаолият олиб бориш учун лицензияга эга бўлган уч юз етмишдан ортиқ юридик шахс (тадбиркорлик субъектлари) мавжуд бўлса, улардан бирортаси ҳам фақат аудиовизуал асарларни дубляж қилиш фаолият тури бўйича лицензияга эга эмас. Айтмоқчимизки, ҳозир мамлакатимизда жаҳон дурдоналари ҳисобланган фильмларни ўзбек тилига дубляж қилишга ихтисослашган бирорта студия йўқ. Бу ҳам дубляж санъатига бўлган эътибор етарли даражада эмаслигиндан далолат беради.

Бугунги кунда Агентлик томонидан тайёрланаётган таклифлар қаторида миллий дубляж мактабини қайта ривожлантириш масаласи ҳам ўрин олган. Ўйлашимизки, кинематографиянинг бу йўналиши ҳам яқин келажақда ўз ҳосилини бера бошлайди.

– **Мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат.**

Шермурод СУБХОН суҳбатлашди

Иброҳим ҒАФУРОВ,
Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби

Har dilning yurakda bir ohi bo'lar...

(мансуралар)

КИПРИК

Жуда кўҳна бир китобни ўқиб ўтирар эдим. Не-не
Фикр иморатлари ўтар эди кўз ўнгимдан.
Шу асно китоб варағи орасидан янги саҳифани
Очганимда узун ва қоп-қора қош толаси тушди
тиззамга.
Не замонлар бўлган эди отамнинг ўлганига.
Не замонлар бўлган эди отамни соғинганимга.
Отамнинг қоши тўкилди кўҳна китоб саҳифасидан.
Соғинганимни билдими отам
қошининг бир қора толасини жўнатди менга.
Хабар ол,
ёлғиз қўйма,
унутма
қош ахир кўзнинг паноҳи бўлар,
ҳар дилнинг юракда бир оҳи бўлар...
Ота, номангизни олдим.
Кўксимга тегди сўлим шабада.
Сўнг авайлаб жойлаб қўйдим қошингизни яна ўша
Кўҳна китоб саҳифасига.
Умид қилдим:
Мендан сўнг ҳам ўқирлар бу китобни...
Соғинганлар...

БАҲРАСИЗ ЎТУБТУРЛАР

Ҳар кимнинг ўз меърожи бўлади. Ҳар ким умр
Кечириб бир нуқтага кўтарилади. Навоий она
тилининг гўзаллигини илк бора туйганда, ўзини
беҳад юксак фароғат чўққисига кўтарилгандай
сезган эди.
«Мезонул-авзон»да ҳикоя қилиб айтадики,
турк алфози билан ёза бошлаганимда, «олами
назарга келди, ўн саккиз минг оламдин ортуқ,
анда зеб ва зийнат сипеҳри табъага маълум
бўлди тўққуз фалақдин ортуқ... бу махзандин
баҳра топмай ўтубтурлар»...
Наҳот биз ҳам мислсиз махзандин бебаҳра
ўтсак...

ҲУМО ҚУШИ

Сиз армон ҳақида сўрадингиз.
Армонлар учрашувларда бўлади.
Учрашувлардан сўнг бўлади армонлар.
Сомон сувоқли томимизнинг орқасида шу томга
Шохлари тарвақайлаб ўсган улкан гилос бор эди.
Сариқ гилос эди. Шохлари доим қўнғир тусда
атласдай ялтираб, эски пўстлари кўчиб ётарди.
Биз гилос устида ўйнашни, шохдан-шохга осилишни
яхши кўрардик. Томдан гилосга, гилосдан томга
ўтардик. Томлар эса лолақизғалдоқлар гиламига
айланарди.
Гилоснинг силлиқ шохлари яланг оёқларимизга
ғоятда хуш ёқарди.
Бир куни тонг азонда уйқум ўчиб ҳовлимизнинг
Чеккасидаги кичкинагина эшикдан югуриб бориб
боққа
чикдим. Балки қирқ саккизинчи йил эди, балки
қирқ тўққиз. Ҳар ҳолда эллигинчи йил эмасди.
Чопқиллаб гилос тагига бордим. У ерга
етмасимдан бирдан таққа тўхтаб қолдим. Гилос
тагида қанотлари худди сариқ атласдай қизил,
мовий, сариқ товланган бир ғаройиб қуш менга
хуркиб қараб турарди. Унинг гўзал бошида
йилтиллаган чўғдай кичкина тожи ҳам бор эди.
Мен ҳеч қачон бундай қушни кўрмаган эдим.
Ҳолбуки, бизнинг ёқларда қушлар ғоятда кўп
бўлар, қуш сайроғи оламини тутар жойлар эди.
Қуш беҳад гўзал ва фусункор эди.
Негадир учиб кетмас, ҳамон хуркиб менга қараб
турарди. Мен беихтиёр бир қадам олдинга
ташладим. Қуш зум ичида кўздан ғойиб бўлди.
Мен мана то бугунга қадар ўша қуш каби қушни
бошқа учратмадим.
Ўша қушни – ўн яшар бола тасаввурига
афсоналардай товланиб кириб келган ўша қушни
эслайман. Яна бир кўрсайдим. У билан ўша
боғлар, узунлаб кетган саришта, жозиб ишқомлар
узра учсайдим, дейман.

Лекин бундай куш одамга бир мартагина
 Кўринаркан. Яхши одамлар билан учрашсам, ўша
 куш эсимга тушади. Одамлар олтиндан ҳам
 қимматлироқ сўзларини менга ҳадя этсалар, ўша
 кушни эслайман. Бахт қушимикин ўша куш,
 болалигимда учраб хаёлимни ўғирлаган ва мени
 хаёл оламига гирифтор қилган? Навоийнинг
 ғазали эмасмиди ўша куш? Ҳожи Абдулазизнинг
 мусиқаси эмасмиди ўша куш? Нажмиддин Кубро
 ҳикмати эмасмиди ўша куш?
 Гаутама хаёли эмасмиди ўша куш?

ҚАЛДИРҒОЧИМ

Ой тўлин эди. Ёз ойлари Тошкентда ой жануб
 осмонини тўлдириб чиқади.
 Тун саҳарга оған кезлар у, айниқса, оламга
 ёлғиз ҳоким бўлиб қолади.
 Айвонда эскироқ диванда эскироқ кўрпа ёпиниб
 Ётган одамнинг чехрасига тўкилган ойнинг кўк
 шуъласи аллақандай кўрғошин тусида ҳам
 товланади.
 Одамнинг юмуқ кўзлари янада изтиробли
 кўринади.
 У, шу тобда тирик. Лекин асло тирик эмасга
 ўхшайди.
 У ҳозир тепаси ҳудудсиз осмон билан туташган
 Икки девор орасидаги сайхон билан юрибди.
 Сайхонни ой нурлари бўздай қоплаган.
 Бу Ахси қалъасининг деворимикин? У билмайди.
 У қаерда юганини билмайди. Чопади. Лекин
 нимага чопаётганини билмайди. Нега бу икки
 девор осмонга туташиб кетганини ҳам билмайди.
 Девор осмонга тик туташган-у, лекин у нега
 Шундай деб ажабланмайди.
 У билмайди.
 Бу девор манглайдаги ажинлар эканлигини
 билмайди.
 Жуда таниш девор. Тўғри эмасми? Лекин
 билмайди.
 Айвон бўғотида ётган қора қалдирғоч бирдан
 қаттиқ чинқираб юборди. Гўдак ичи буралиб
 қолганда шундай чинқиради.
 Нима бўлди сенга, қалдирғочим?
 Шом хабари келдими сенга тўлин ойдан?
 Нега қичқириб юбординг, қалдирғочим?
 Соғиндингми Лубнон қояларини.
 Ахир туш кўраётган одам бошқа эди-ку!
 Нега қийқириб юбординг бўздай юзини ой
 ёритган одам устида, қалдирғочим?

Raqqosa

shaxsiga nazar

Ўзбекистонда янги маънавий-ғоявий йўналишларнинг шаклланиши ўз навбатида, замонавий санъатнинг барча соҳаларига самарали таъсир кўрсатиб, ижодий изланишлар доирасини кенгайтириб, бадиий тафаккур ривожини янада жадаллаштирди. Тарихий, маданий ва маънавий-ахлоқий қадриятларнинг кенг қатламларини қайта идрок этиш ғоялари, янгилиниш тамойиллари меъморлик, тасвирий ва амалий безак соҳаларида, мусиқа, кино, телевидение ҳамда хореография тизимларида бугун яққол намоён бўлмоқда.

Кўхна Бухоронинг «Зангула», гўзал водийнинг «Андижон полкаси», қадим Хоразмнинг «Лазги» рақсларини кўрмаган ва унга мафтун бўлмаган одам бўлмаса керак. Ўзбек миллий рақслари адрасу атлас, шоҳи беқасам кийган, дўппи-ю дурраларини бошга индирган қирқ кокилли қизлар тимсолида дунё аҳлини ҳайратга солиб келмоқда. Тамарахоним, Мукаррама Турғунбоева, Вилоят Оқилова, Малика Аҳмедова, Дилафрўз Жабборова, Маъмура Эргашева, Рушана Султонова, Феруза Солиҳова сингари рақсимиз маликаларининг «Тановар», «Фарғона тонг отгунча», «Помир рақси», «Доира» каби рақсларидаги сирлилиқ мана шу атласларнинг товланишида янада жозиба касб этгандек гўё. Устозлар қолдирган миллий меросни дунё ҳамжамиятига намойиш этиш орқали ўзбек аёли қалбининг ўзига хос кечинмаларини ифода этаётган санъаткорларимизнинг меҳнатларини таъкидлаш муҳим.

Ўз даврида ўзбек рақсини жаҳонга танитишда Юсуфжон Қизиқ Шакаржонов, Уста Олим Комилов, Тамарахоним, Мукаррама Турғунбоева, Гавҳар Раҳимова, Розия Каримова, Қундуз Миркаримова, Исохор Оқилов, Гулнора Маваева, Вилоят Оқилова, Қодир Мўминов, Қизлархон Дўстмухамедова, Дилафрўз Жабборова, Маъмура Эргашева, Феруза Солиҳова каби қатор рақс усталарининг хизматларини таъкидлаш жоиз.

Гўзаллик ва латофат рамзи бўлмиш рақс санъатининг асл мақсади инсонларга эзгулик ва завқ улашишдир. Айнан мана шундай гўзаллик яратувчи раққоса ва балетмейстрларнинг меҳнатини илмий тадқиқотларда ёритиш, номларини танитиш лозим. Рақс санъатининг нозик қонун-қоидаларини ўрганиш учун, аввало, саҳнабоп қадду қомат, ақл-идрок, соғлиқ ва табиий истеъдод бўлиши талаб қилинади. Демак, бугунги кун раққосаларимиздаги ушбу хусусиятларни тарбиялаш орқали келажакка асл миллий рақс санъати намуналаримизни қолдира олишимиз мумкин бўлади. Хореография олий мактабида таълим олиш истагида бўлган ҳар бир ёш ўзида ушбу жиҳатларни топа олиши зарур. Акс ҳолда истеъдодли раққоса бўлиб етишиш мушкул. Яккагон рақс ижроچиси бўлиш учун янада катта талаб қўйилади.

Раққос ёки раққоса тажрибали балетмейстерлар билан тинмай ишлаши керак. Беҳисоб машқлар, уйқусиз тунлардан сўнг асл рақс намунаси меъёрига етади. «Рақс – фақат ҳаётнинг талқини ёки абстракцияси эмас, балки ҳаётнинг ўзгинасидир», деган эди Ўзбекистон халқ артисти Мукаррама Турғунбоева. Ҳақиқатан рақслар орқали ҳаётнинг кўзгудаги акси кўрсатилади. Сизнинг ким эканлигингиз, ичкин орзуларингиз, интилаётган мақсадларингиз ва қўйингиз, сиз ҳақингиздаги барча тилсимотлар рақсларда акс этади. Раққосанинг саҳнадаги ҳар бир қилаётган ҳаракати, қалб нидоси томошабинга етиб бориши, уни англаши ва шу рақс жозибасидан ўзи учун нимадир олиши муҳим. Санъатсевар халқимиз раққосаларга қараб миллатнинг қизлари ахлоқан қай йўлдан бораётганини ҳам фикр қилади. Шу жиҳатдан саҳнага қадам қўётган гўзал раққосаларимиз кияётган кийимлари, тақаётган тақинчоқлари, ташлаётган қадамлари ҳақида жиддий мулоҳаза қилиб, сўнг халқ олдига чиқшса, мақсадга мувофиқ бўлар эди. Аммо бугун «оммавий маданият»нинг шиддатли таъсири сабаб, рақс санъатимизга хавф солаётган турли ёт ҳаракатлар, муқомлар кириб келмоқда. Улар Ўзбек миллий рақс санъатининг асл гўзаллигига путур етказмоқда. Раққосаларнинг кийиниш маданиятига тўғридан-тўғри таъсир этмоқда. Бу, айниқса, раққо-

саларнинг либосларида, кўз-қош ҳаракатларида кўза яққол ташланмоқда. Миллийлик, қадриятларга содиқлик, беркитилган ҳаё пардасининг ўрнини очиқ-сочиқлик, ярим-яланғоч либос, ялтироқ матолар эгалламоқда. Телеэкранларда узлуксиз, эрта-ю кеч намоёиш этилаётган клипларда эса раққосаларнинг гўзал қадди-қомати кўз-кўз қилинмоқда. «Оммавий маданият»нинг таъсири сабаб ўзгариб бораётган миллий рақс санъатимизда йўқотишлар кузатилмоқда.

Ўзбек миллий либослари – халқнинг менталитетидан келиб чиқиб, яратилади ҳамда бугунги кунда шаклланган маданияти ва тарихи билан узвий боғланади. Ҳар бир минтақанинг яшаш шароити, келиб чиқиши ва иқлимига мос либослар мавжуд. Шунга кўра, раққоса ижро этаётган рақс мактабидан келиб чиқиб муайян либос танлайди. Бугунги кунда сахна либосларининг аҳамияти жуда катта. Сўнги пайтларда ўзбек миллий рақс санъати оламида раққосаларнинг кийиниш маданияти ҳақида жуда кўп танқидий фикрлар билдирилмоқда. Айрим раққосаларнинг кўр-кўрона мода изидан қувиши натижасида либосларимиздаги миллийлик йўқолиб бормоқда. Раққосаларимиз турли эстрада хонандаларининг яқкаҳон концерт дастурларида ёки бугунги кунда бўлиб ўтаётган тўю ҳашамларда турли минтақага доир бўлган либосларни, бошқа бир, яъни умуман тўғри келмайдиган минтақа либоси билан аралаштириб юборишмоқда. Ўзбек мусиқаси янграган ҳолда сахна маданиятига тўғри келмайдиган калта кўйлак ёки шимда сахнага чиқиш ҳолатлари ҳам кузатилмоқда.

Раққосалар ҳаракатларининг жозибасида, мимикаларидаги ибo, ҳаё, иффат ўрнини тезкорлик, кўз қарашларидаги қаттиқлик эгаллаб бормоқда. Асрлар давомида ўзбек раққосалари кийиб келаётган атлас, адрас ва шойи матолар, улардаги дид билан танланган миллий образлар шарқона ҳаё, андиша ва иффатни намоён этиб келган. М.Турғунбоева, Тамарахоним, М.Оқилова, В.Оқилова, М.Эргашева каби рақс санъати ривожига улкан хисса қўшган раққосаларимизнинг кийиниши, ўзини тутиши, ижодий маданияти бугунги кун санъаткорларига ҳам ўрнак бўлса арзигулик мактаб. «Оммавий маданият» хуруж қилаётган шиддатли асрда эса раққосалар ўз чиройини, қадди-қоматини тор-таранг, очиқ-сочиқ либослар, ўта ҳашамдор ва ялтироқ матолар орқали кўз-кўз қилмоқда. Униб-ўсиб келаётган ёшларимиз эса ўзбек миллий рақсларини эмас, турли хил хорижий давлатларнинг қоришиқ рақсларини ўрганишмоқда. Ёшларни миллий қадриятларга, анъана ва урф-одатларга содиқлик руҳида тарбиялаш муҳим аҳамият касб этади. Ўзбек миллий рақс санъати мактабларидаги ўзликни сақлаб қолиш ниҳоятда муҳим. Санъ-

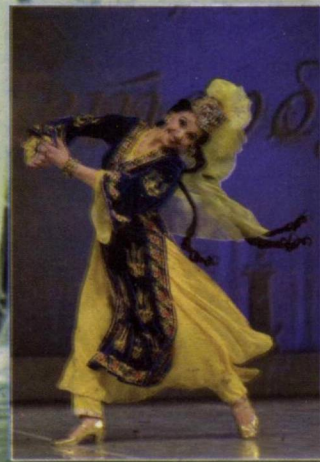
аткорнинг сахнада қилаётган ҳар бир хатти-ҳаракати томошабиннинг ҳайратига сабаб бўлади. Шундай экан, санъаткор сахнага чиқишида халқнинг эстетик диди ва тарбиясига бевосита таъсир этишини унутмаслиги керак.

Биламизки, рақсларда ифода этилаётган ҳар бир ҳаракатнинг мазмун-моҳияти санъат ихлосмандининг қалбига маънавий озуқа бера олиши шарт. Шундагина намоёиш этилаётган янги асар чин маънода санъат мақомига кўтарила олади. Уста Олим Комилов, Тамарахоним, Мукарамма Турғунбоева, Исохор Оқиловларнинг яратган ҳар бир асари мана шундай санъаткорона дид, билим билан сахналаштирилган ва ижро этилган эди. Бугунги кунда ҳам ёш ижодкорлар орасида устозлар изидан муносиб шогирд сифатида етишиб келаётган иқтидорли раққос ва раққосалар талайгина. Фақат уларни тўғри йўлга йўналтириб турувчи фидокор устозларнинг мадади керак. Мана шундай жонкуяр устозлардан Қундуз Миркаримова, Қодир Мўминов, Вилоят Оқилова, Маъмура Эргашева, Карима Узоқова, Гулмира Мадрахимоваларнинг сахна асарлари дунёнинг барча мамлакатларида юқори баҳоланиб келинмоқда.

Балетмейстерлар ижодида давом этиб келаётган устоз-шогирдлик анъанаси бўйича олиб борилаётган ижодий ишлар халқаро миқёсда юқори баҳоланмоқда. Албатта, буларнинг барчаси Тошкент давлат миллий рақс ва хореография олий мактабида таълим бераётган жонкуяр устозларнинг ҳам меҳнатлари самарасидир. Устоз Исохор Оқиловнинг энг муносиб шогирдларидан бўлган Қодир Мўминов кейинчалик ўзининг шогирдлари Ўзбекистон халқ артисти Саида Мансурхўжаева, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Гулмира Ширинова, Феруза Озодова, Гулшода Абдиева, Дилдора Ёқубова, Нигорхон Назароваларни ҳам тарбиялади.

Маданият ва санъат соҳасида рўй бераётган янгиланишларни кузата туриб, бу экин рақс санъатини ҳам тозалаб ўтишига ишонамиз. Давлатимиз раҳбарининг маданият ва санъат соҳаси ривожига учун чиқараётган қарорлари, республикамизнинг етакчи ижодкорлари билан учрашувда билдирган фикрларини амалиётга жорий этиш учун ҳар биримиз бурчлимиз. Соҳадаги янгиланишлар бирин-кетин бўй кўрсатмоқда. Биз ҳам бошланган хайрли ишларга камарбаста бўлиб, устозлар сабоғи ила кўзланган мақсад сари одимлайверамиз.

Гулсасал УСМОНОВА,
«Ўзбекконцерт»
давлат муассасаси
бош мутахассиси

Минхожиддин МИРЗО

Qanday go'zal, sohir bu fasl

ДЎРМОНЛАРИНГДА КЎНГЛИМ

Айтсам, Ватан, жамбилу райхонларингда кўнглим,
Қуёш учун тахт тиккан осмонларингда кўнглим.
Минг бир томрим туташган, тупроғингдан сўйлайми,
Қизғалдоқлар байт битган бўстонларингда кўнглим.

Бир диллар бор бағрингда, қалбим ундан нур тотган,
Ул бедор шоирларинг баҳорларни уйғотган,
«Ўзбегим» деб куйласам, минг йиллар сурилгайдир,
Мангу элга қасида, дostonларингда кўнглим.

Яшил бахмал қирларинг кўк дўппидай тизилган,
Поёнсиз ўрикзорлар, оппоқ нурдан чизилган,
Тўрт фасл ҳақ бағрига қут-барака ёғилган,
Еру осмон туташган сайхонларингда кўнглим.

Боболардан ҳикматлар сўйлар бобо чинорлар,
Какликларинг тонг саҳар, ғазал айтар-бийронлар,
Кафтингдан сув ичади, қорақўзли жайронлар,
Хонгуллар хондай юрган ўрмонларингда кўнглим.

Ул Абдулла Қаҳҳорнинг улуғ кўнглин гувоҳи,
Ҳар бир гули Зулфия, Саиданинг ҳамроҳи,
Адабиёт олами – эзгуликнинг паноҳи,
Улуғ сўзга лавҳ бўлган Дўрмонларингда кўнглим.

Охир оху зорлардан, армонлардан гул унди,
Ағёрлар отган санги маломатлар ҳақ тинди,
Истилонинг занглаган, қотил яроғи синди,
Шундан сўзим муаттар, Чўлпонларингда кўнглим.

Ўтди қанча дил аҳли, Навоий-ю Бобурлар,
Машраб, Фурқат, Огаҳий, Бердақлару Собирлар...
Куйлаб яшаган каби Муқимийдек нодирлар,
Ўзим ҳар жойдаман, лек жононларингда кўнглим.

Бунда бедор пешволар ниятидан билгулик,
Улар меҳри қуёшдай, бутун элга етгулик,
Ҳар сатрида бахт қуши, қанотида эзгулик –
Тафтидан жон исинган фармонларингда кўнглим...

ҚИШ ЭРТАГИ

Оппоқ, ҳарир эди борлигинг,
Ойдин эдинг – тўлин ой эдинг.
Кўзларимдан қочирганимда
Хаёлимга сен кириб келдинг.

Оппоқ-оппоқ орзуларимга
Қиё боқмай кулган чечагим.
Сендан айро тушгандан бўён,
Юлдузларга айтгум эртагим...

Қиш ҳам кирди, аёз кун бўйи
Ҳасратимдай ёғаверди қор.
Ушалмади куртаклар ўйи,
Йироқлашиб кетганди баҳор.

Чор атроф қор, гўё сен келдинг,
Ўша ойдин кўйлақда ёниб.
Ташқарига югуриб чиқдим,
Хаёлимга ўзим ишониб.

Йўқ, сен йўқсан, умидвор кутдим,
Зулмат яна келди сўроғлаб.
Юрагимга таскинлар айтдим
Келаётган азобга чоғлаб.

Тун, умидсиз, ҳорғин кўзларим
Юмиларкан аста, илғадим...
Деразага боққанча саҳар
Бир тўп гулни кўриб йиғладим...

ШИВИРЛАМА, ШАББОДА

Шивирлама, хаёлим бўлиб,
Лабларимга томизма бода.
Жоним ҳозир кетар тўкилиб,
Шивирлама менга, шаббода.

Нафасингни ўхшатдим жуда,
Менга азиз бўлган нафасга.
Қўй, жонимни учирворасан,
Зўрға солдим ўзи қафасга...

Шивирлама менга, шаббода,
Кўзгатма дил япроқларини.
Кўтаролмас энди вужудим,
Бу юракнинг титроқларини.

Сочларимни силама, кетгил,
Чидолмайман меҳринга ортиқ.
Қўйгил мени, буткул унутгил,
Энди қалбим ҳижронга тортиқ.

Шивирлама менга, шаббода,
Сўнган чўғни қўзғаб нетасан.
Қўйгил энди, ўз ҳолимга қўй,
Дардим айтсам, ёниб кетасан...

Шивирлама менга, шаббода...

РУҲ ҚУШИ МУЖДАСИ

Минг бир нафас, минг бир нигоҳ, кўз,
Дафтар узра сабзадай яшнар.
Юрагимда илдиз отган сўз –
Ғунчалари очила бошлар.
Шеър қалби ҳам сўздан бинодир
Шоир меъмор, бунёди ғазал.
Қутлуғ сўзга нурли гувоҳдир
Қуръондаги оятлар азал.
Шоир, сўзнинг қалбини тингла,
Англа, бу сас келмоқда қайдан?
Қара, қандай нур таралмоқда,
Юрагинга санчилган ёйдан!
Балки ойдан шуъла олгайдир,
Ифорларин – жамбил, райхондан.
Руҳ қушидан келган муждадир,
Яхши шеър ҳам, билсанг, иймондан!

Кўнгил, кўндингми ҳижронга
Не шодлик бор фироқлардан.
Бир бор ойдек боқиб кўймас
Ул ой юзли йироқлардан.

Бу қандай бир ғазал бўлди
Кўнгил зеру забар бўлди,
Дилим, ох, дарбадар бўлди,
Не суд борки туроқлардан.

Умр ҳижрон аро бўлди
Ки дарддан кун қаро бўлди,
Умидим узмагум, ёнғай
Ки нур келгай чироқлардан.

Тун ортидан ёришгай тонг,
Ҳар бир байтим бу дарддин бонг,
Бу шеър дафтар ғамга тўлди,
Кўнгил берган сўроқлардан.

ЭЙ, ШЕЪРИЯТ...

Мен шеър излаб
Сўз-ла сирлашдим,
Қандай гўзал, соҳир бу фасл.
Англаганим, дил маъвосидан
Соғинч нури ёғар муттасил.

Маъюс сўзлар кимни чорлайди,
Ва ё кимга аталган бу байт?
Эй шеърият,
Бунёдинг қайдан,
Юракдаги меҳмонинг ким,
Айт?!

Соғинчлар садоси йилимдан келар,
Муҳаббат нафаси тилимдан келар,
Ялпизлар бўйига кўмиб вужудим,
Баҳорлар ифори дилимдан келар.

Бир кун шундай бўлади... Ҳа, инсоннинг юрак-юрагида тўпланган дардлар бир кун бир кўчки сабаб қутқу олади. Атоқли турк драматурги Тунжер Жужан ўғлининг «Кўчки» асари Самарқанд вилоят драма театри актёрлари ижросида сахнага олиб чиқилди. Унда инсон тақдири, ички кечинмалари, яшаш учун кураш, меҳр-оқибат ва муҳаббат тараннум этилади.

«КО'СНКИ»

ILK BOR O'ZBEK SANNASIDA

Аслида асар воқеалари туркларнинг бир ривоятига асосланиб қаламга олинган. Унда тоғли қишлоқ аҳли ҳар гал кўчки туфайли азият чекиб яшайди. Инсонлар шу даражада яшашга кўникишадик, йилнинг тўққиз ойи давомида қаттиқ гапириш, кулиш, йиғлаш мумкин эмасдек туюлади. Фақат уч ойгина эмин-эркин яшай олишади. Ҳатто ҳайвон ҳам боқишмайди. Мабодо, қаттиқроқ овоз чиқариб юборса, қишлоқ аҳли кўчкида қолиши мумкин-да. Бу таҳлика яшаш тарзига айланиб кетган инсонлар фожиаси теран тақдирлар воситасида очиб берилган. Қачонлардир бир овоз туфайли кўчки турган жой аҳолиси бир умр ҳадиксираб яшаши, овоздан кўрқишлари асар ниҳоясида чақалоқ овози туфайли барҳам топади. Бу дегани халқ учун янги давр бошланди. Инсонлар яшаши учун мулоқот қилиши, дардини айтиб йиғлаши, қаҳ-қаҳ отиб кулиши керак. Таҳлика инсонни инсонийликдан чиқариши, фожиаларга сабаб бўлиши мумкин. Бу спектакль томошабинга улкан жасоратлар учун қалбга қулоқ солишни, ичкин орзулар рўёби йўлида ҳаракат қилишни ўргатади.

Спектакль муваффақиятли чиқи-

шида таниқли режиссёр Валижон Умаровнинг актёрлар ансамблини тўғри танлай олгани алоҳида аҳамият касб этади. Бош қаҳрамонлар образларини Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Бахтиёр Раҳимов, Гулбаҳор Мамедова, Меҳри Ҳакимова, Баҳрулло Раҳимов, Солижон Ҳакимов ҳамда актёрлар Сарвиноз Саидова, Шоҳсанам Облокулова, Жамшид Муродов ва Лобар Аханова ишончли тарзда сахнага олиб чиқишган.

Оғироеқ келин ролини актриса шу қадар ишонарли ижро этганки, уни ўзбек қизи деб эмас, ўша тоғли қишлоқдаги турк қизи деб тасаввур қиласиз. Унинг изтироблари томошабин қалбига сизиб ўтади. Беихтиёр томошабин ҳам овозсиз йиғлай бошлайди. Оёқ-қўллари шол момо ҳам ҳатто қаттиқроқ овозда сув сўрашга ҳайиқади. Бу момо ўша давр ва ўша қишлоқ руҳини ўз образига сингдира олган. Аслида ҳамма жойда ва ҳамма замонларда оналарнинг руҳияти бир-бирига яқин бўлади. Буни доя образида ҳам кўриш мумкин. Аёлларнинг ичкин орзулари, уларнинг иродаси, ожиза эмаслиги бу спектаклнинг бош ғояларидан биридир. Аёл оддийгина она, оддийгина доя, оддийгина устоз бўлолмайди. Аёл ҳамма жойда кучли ва унинг қалби

кўчкилардан қудратли аслида.

Самарқанд вилоят мусиқали театри жамоаси ушбу спектакл билан Ўзбек Миллий академик драма театрига ташриф буюрди. Бу театрнинг пойтахт аҳли ва меҳмонларига, айниқса, асар муаллифи, туркиялик драматург Тунжер Жужан ўғлига совғаси бўлди. Жорий йилнинг ўтган даврида театрда Иззат Султоннинг «Иймон», Иқбол Мирзонинг «Самарқанд сайқали» ва Тунжер Жужан ўғли қаламига мансуб «Кўчки» асарлари муваффақиятли сахналаштирилди.

Спектакль намоиши муносабати билан ташкил этилган матбуот анжуманида Ўзбек Миллий академик драма театри директори Фатхулла Маъсудов, Самарқанд вилояти мусиқали драма театри директори Баҳодир Шаропов ҳамда турк драматурги Тунжер Жужан ўғли иштирок этиб, икки давлат ўртасидаги маданият ва санъат соҳаларидаги алоқалар ижодкорлар ҳамкорлигида муҳим омил бўлаётгани, биргаликдаги лойиҳалар ўзбек ва турк санъати, хусусан, театр санъатининг ривожига хизмат қилаётганини таъкидлади.

Тунжер Жужан ўғли турк адабиёти ва драматургияси ривожига муносиб ҳисса қўшган таниқли ижодкор. Унинг «Бўёқчи» асарини юртимизда илк бор Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти талабалари сахнага олиб чиқишган. Талабалар ўз ижролари ёзилган дискни муаллифга совға қилишди. «Кўчки» асари эса, дунёнинг элликдан ортиқ давлати сахналарида намоиш этилган.

– Ўзбекистон ва Туркия давлатлари ўртасидаги дўстлик ва ҳамкорлик туфайли маданий алоқалар мустаҳкамлаётганидан бошимиз кўкка етмоқда, – дейди Тунжер Жужан ўғли. – Асаримнинг ўзбек сахнасида намоиши бунинг яққол ифодасидир. Бу мен учун катта шараф. Ўзбек ва турк халқларининг руҳий яқинлиги асар муваффақиятини таъминлаган.

Манзура ШАМС

Iqbol MIRZO,
O'zbekiston xalq shoiri

TOY BOLA TOYBOLA

Mushukchaga kuchukchadan savol

Menga dedingiz «miyov»,
Meni dedingizmi yov?

Akang qarag'ay

Men archaga og'aman,
U tarafga og'aman.

Xo'randa timsohlar xulosasi

– Sho'rva ajoyib bo'ptil!
– Sho'r va ... ajoyib bo'ptil!

Tarnovning yomg'irga yo'l bergani

Niyating pok, ko'ngling oq,
Istagan tomonga oq!

Sayohatchi qurbaqaning oshnasiga degani

Bizni kutyapti Shimol,
Pocha-po'stin va shim ol!

Bo'rsiqchanning savoli

Handalakdek bo'pti oy,
Oyi, hozir qaysi oy?

Itbaliqning iftixori

Qarindoshmiz chinakam –
Ko'k kit mening chin akam!

Ayiqpolvonning nevarasiga o'giti

Qayda ko'rsang olov-o't,
Shu joyni aylanib o't.

Chuvalchangning hayrati

Ota-onam tinmay yer,
Tugab qolmasmikan Yer.

Ko'klamdagi adir manzarasi

Qo'ng'iroqgul chaldi qo'ng'iroq,
Un taraldi pushti, qo'ng'ir, oq.

Xirmonda hozir kalamushga sichqonning e'tirozi

Bu tekinxo'r «donolar»
Ekin ekmay don olar.

Silovsinga ishora

Qiziqtirmas beda nadir,
Qiziqqani bedanadir.

Qashqirning qayg'usi

Kamaymoqda, oh, ular,
Sho'ring qurg'ur ohular.

Qo'yning dunyoqarashi

Kunjara sol, pichan qo'y,
Kitobni qo'y, dedi qo'y.

Tuyaning alamzada payti

Qo'lga tushsang tuyaman,
Bilasan, men tuyaman!

Maynaning chorlovi

Kelavering tom osha,
Buzoq qochdi – tomosha!

Askar jayrachalar qo'shig'i

Buyruq bersa otamiz,
Nayzamizni otamiz!

Momoqaymoq boboqaymoqlarga dedi:

Oqaribdi sochingiz,
Uni yelga sochingiz.

Loyxo'rakning singlisiga qistovi

O'choqni supur, kul ol,
Ish boshlar akang kulol!

Baroqvoy hayron

Ko'ring itlar udumin –
Quvlayapti u dumin.

Laqqabaliq cho'rtanga dedi:

Ajabo, manov suvsar
Suvda turib ham suvsar.

Do'stinga maktub

Дўстим, соғлигинг қалай? Ҳеч эътибор берганмисан, Санъатнинг чек-чегараси йўқ. У ўрганадиган нарса эмас. Бу чексиз уммондек бир гап. Қанчадан-қанча соҳир овоз соҳиблари келиб кетдилар. Уста Олим Комилов, Тамарахоним, Мукаррама Турғунбоева, Жўрахон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Таваккал Қодиров, Сора Эшонтўраева, Хабиба Охунова, Камолиддин Раҳимов, Ўринбой Нуралиев сингари забардаст санъаткорларимиз водийдан етишиб чиққан. Ҳали қишлоқларимизда катта давраларга чиқолмай, турли сабабларга кўра четда қолиб кетган истеъдод эгалари қанча экан билмайман. Фаргона водийси гўё бизнинг Византиямиз, дегим келади. Санъат Бухорода яралади, Фарғонада сайқал топади, Тошкентда ижро этилади, деган гап бор. Ҳа, водийнинг суви ширин-да.

Олтиннинг қиймати ҳеч қачон тушмайди. Санъат ҳам олтинга ўхшайди. Тўғри, эстрадада кўпчилик енгил-ёлпи нарсалар билан ҳам «юлдузланиб» кетяпти. Лекин профессионалнинг, профессионализмнинг баҳоси барибир баланд. Шоу-бизнес талабига қараб маҳсулот чиқаряпти ўша «юлдуз»лар ҳам. Ана шу нотўғри. Мана, Зулайхо Бойхоновани қабул қилишяпти-ку, ҳамма қўшиқлари эстрада йўналишида, лекин миллий...

Санъатда ҳеч қачон қуламайдиган устунлар бор. Санъат тарихи уйғониш даврида яшаб ижод қилган буюкларни Титанлар деб аташган, юқоридаги санъаткорлар каби титанларимиз бор. Афсус, бу азиз инсонлар бугунги дориломон кунларгача етиб кела олмади. Булар санъатимиз устунлари бўлиб тураверадилар. Ҳаёт бу – мактаб экан. Биз ўқувчи. Кимдир «беш», кимдир «тўрт», кимдир пастроқ баҳо оларкан имтиҳонларда. Кутган нарсаларингни ҳаммаси ҳам амалга ошавермас экан-у, кутилмаганда марҳамат кўрар экансан. Ҳаёт – бу сабр. Ақлли инсон армонларини унутишга ҳаракат қилиб, яшайверар экан.

Биласанми, дўстим, ҳаёт карвони ўтаверар экан-у, одамларнинг дарду армонлари эскирмас экан, меҳр-муҳаббат, изтироблар... Инсоний туйғулари ўзгармас экан. Тирикман – демак ҳали ҳаммаси олдинда! Бу менинг шиорим. Бугунгача эришганларимдан қониқмайман. Ижодкор ўздан қониқдимми, бу – унинг тўхтагани.

Бугун молу давлатни ҳамма нарсадан устун қўядиган одамлар кўпайиб кетди. Шундайлар даврасига тушиб қолсам, ичичимдан зил кетаман. Пул керак, мамлакат учун ҳамма бой бўлса, янада яхши. Аммо, бу жамиятнинг фаровон-

лиги, унинг маданий тараққиёти учун хизмат қилиши лозим, инсонийликни йўқотиш учун эмас! Аччиқ бўлса ҳам айтаман, уни алдаб, буни алдаб бойлик орттираётганларни уддабурон дегувчилар, бундайларга ҳавас қилувчилар кўпайди. Бу фарзандларимиз, набираларимиз, тарбиясига қанчалик таъсир қилишини биласанми? Катталар бундайларни намуна қилиб кўрсатгач, болалар нима қилсин! Ахир тарбиянинг асоси болани нима яхши-ю, нима ёмонлигига ишонтира билиш-ку! Бизга, жамиятимизга энг аввало, назари тўқ, қалби бой инсонлар керак. Миллатни, мамлакатни мана шундай инсонлар юксалтиради.

Мақтаб ва коллежларда ижодкорлар билан бўлган учрашувларда кўзи ва қалбида ўт чақнаган ўғил-қизлар, бўйнига шода-шода ғолиблик медалларини тақиб олган ёшларни кўриб хаёлимда бир фикр чақмоқлашди. Болаларнинг беғубор олами, янги авлод вакиллари билан рўбарў келиб турганимни ва шу билан бирга шовуллаб турган уммоннинг қудратли тўлқинлари эпкинини ҳис этдим, жаҳонни лол қолдирган боболаримиз, момоларимиз қони бугун фарзандларимиз томирида оқяпти, ўша буюклик яна бош кўтарди, буюклик тирилди...

Дўстим! Шундай оғриқли нуқта борки, бу ҳақда сенинг фикрингни билмоқчи эдим. Биласан, халқ, миллат тушунчалари, анъаналар урф-одатларда намоён бўлади. Бу анъаналар авлоддан-авлодга ўтиб, ўзини тўлдириб, бойитиб боради. Урф-одатлар тарбия воситасига айланади. Улар орқали уят, шарму ҳаё, ибод, андиша, орият, одоб, ҳурмат, поклик, саховат, мурувват, меҳр-оқибат, садоқат ва бошқа кўплаб фазилатлар маънавиятимизнинг ноёб ва бетакрор намуналари ўлароқ сингириб келинмоқда. Бу қадриятларимиз замиридаги миллийлик, комиллик, мукаммаллик ғояларини ҳар қанча улуғласак арзийди. Буларнинг бари яхши. Бироқ...

Тараққиёт шундай эканки, ижобий силжишлар қанчалик тез ва кўп рўй берса, акс тушунчалар ҳам жадал катталашиб бораверар экан. XX асрда инсониятга қуролланиш пойгаси хавф солган бўлса, янги аср тараққиётига «оммавий маданият» ниқобидаги таҳдид ҳалақит бермоқда. Бу «мараз оқим»нинг ахборотлари миллий қадриятларни ичдан емириш мақсадида тарқатилади. Шу маънода мазкур оқим тарғиботчилари инсонлар маънавий озуқа оладиган санъат, адабиётга оммавий маданиятни тарғиб қиладиган куч сифатида қарашди. Инсон тафаккурини ҳар қандай ахлоқсизлик билан «бойитиб», ботиний гўзал ҳислар устидан ғалаба қилмоқчи бўлишди. Ойнаи жаҳон, интернет, томлардаги ликопсимон антенналар, турли дисклар орқали миллий маънавиятни қалқон қилиб ўзлигини сақлаб қолган маданиятларга ҳам чанг солмоқда.

Қани айт-чи, дўстим, инсониятни маънавий таназзулдан нима асраб қолади? Албатта санъат ва маданият тимсолидаги миллат маънавиятиги-

на одамзотнинг улуғ аجدодлари яратган боқий меросдан баҳраманд этади, кучига куч қўшиб руҳиятини бойитади.

Инсоният, гарчи ўз ўтмиши билан қулиб хайрлашса-да, миллат санъат тимсолида у билан қайта учрашганда кўзига ёш олмаслик мумкин эмас. Масалан, мумтоз наволар, миллий этнографик ансамблларимиз санъати чет элларда олқишли ҳаяжон билан кутиб олинаётгани замирида ҳам ана шу ҳақиқат мужассамдир. Инсоният қачонлардир ўзи бой берган маънавий мерос сарчашмаларини соғина бошлагани бежиз эмас. Қалби қуёшдан ҳарорат олган, самимияти тенгсиз Ўзбекистоннинг ўзига хос тафаккур тарзи умуминсонийлиги билан қимматли. Зеро, ҳар қандай теран миллий заминга эга бўлган санъат ва адабиёт умуминсоний моҳиятга эга.

Яна бир гап, дунё, ундаги барча неъматлар Ҳазрати инсон учун яратилган. Ҳамма ҳам буюк бўлиб кетавермайди, лекин ажиб бир ҳикмат билан яралган инсоннинг бу ёруғ оламдан «ва бошқалар» қабилда аҳамиятсизгина ўтиб кетиши жуда ачинарли. Биласан, Петрарка ўз сонетларини севгилиси Лаурага, Данте эса жаҳоншумул «Илоҳий комедия» сени маҳбубаси аллақандай Беатричига бағишлаган экан. Тасаввур қиялсанми, агар ўша аёллар бўлмаганида, жаҳон адабиёти нақадар буюк дурдоналардан бебаҳра қоларди ва аксинча, Данте ва Петрарка бўлмаганида, анови икки ожиза минглаб замондошлари қатори тарих қаърига сингиб кетарди. Уларга ҳавас қилса арзийди.

Кўп мумтоз асарларда муаллифлар «Бу китобни ўқигач, фақирни ҳам дуода ёд этинг», дея ўз илтижоларини қистириб кетишган. Албатта, ҳамма асарлар ҳам мақтанчоқлик, кибр ва манманлик маҳсули эмас. Мен бундай фикрдан йироқман.

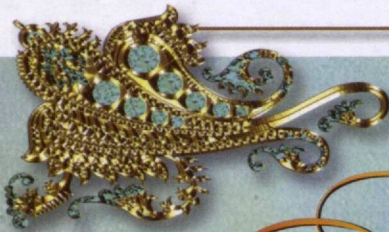
Шундай асарлар борки, яратишда муаллифлар бундай баландпарвоз ҳою-ҳавасни хаёлларига ҳам келтиришмаган. Масалан, О.Генри, Жек Лондон сингари ёзувчилар фақат тирикчилик учунгина қалам тебратишган. Моцарт ҳам рўзгор важдан ана шундай буюк мусикий асарлар яратган. Леонардо да Винчи ўзининг «Мона Лиза»си вақти келиб юз миллионлар билан баҳоланишини хаёлига ҳам келтирмаган ва уни арзимас пулга сотиб юборган.

Кўрялсанми, бани-башарни мислсиз ҳайратга солиб келаётган кўпгина буюк воқеаларнинг яратилиши нақадар жўн ва содда. Албатта, бу гаплар ҳеч қанақа янгилик эмас. Ҳаммамиз билган, лекин этироф этишни хоҳламаган нарсалар ҳолос.

Дўстим, ушбу мактуб орқали кўнглимни бироз бўшатиб, енгил тортдим. Вақт олий муаллим ва яна шундайки, у бешафқатдир. Шу боис уни беҳуда ўтказмаган, бекорчиликка бой бериб қўймаганлар сاداتли кишилардир.

Хайр, кўришгунча.

Алижон АЗИЗОВ,
санъатшунослик фанлари номзоди, доцент

Kashmir go'shig'i

Улуғ жамоат арбоби Шароф Рашидов улкан адиб ҳам эди. Унинг асарларида эзгулик ва муҳаббат, гўзаллик ва нафосат мадҳ этилади. Хусусан, «Кашмир қўшиғи» достони ҳам олис ҳинд диёридаги муҳаббат изтироблари ҳақида ҳикоя қилади. Наргиз гули ва асалари Бамбурнинг пок севгиси катта маҳорат билан қаламга олинади. Қуйида эътиборингизга шу асардан айрим парчалар ҳавола этамиз.

Кашмирлик дўстларимиз бизга дедиларки, эрта баҳорнинг тўнғич гули — Наргиз билан асаларилар шоҳи баҳордир Бамбурнинг гўзал ва покиза муҳаббати ҳақидаги халқ қўшиқлари неча-неча юз йиллар тарихининг баланд-баланд доволари оша халқ дилида ўсиб, улғайиб келган. Халқнинг азалий орзу-умидларини ифода қилган бу дил қўшиқлари тилдан-тилга, авлоддан-авлодга, даврдан-даврга кўчиб ўтган ва ҳар доим ошиқларга мардлик, маъшуқаларга умид бағишлаган, кўнгилларга қанот боғлаган, инсон боласига нажот йўлини кўрсатган.

Наргиз олислардаги ёрининг йўлига кўз тикиб куйлар экан, унинг қўшиқлари барча бошқа севгувчилар куйидан нафисроқ, сўлимроқ, ёқимлироқ янгради:

Жоним, кетдинг йироққа,
Мени қўйиб фироққа.
Кела қолсанг-чи, ёшим
Тенг қилмайин булоққа.
Баҳор гуллар очилар,
Йўлга тушар йўлчилар.
Нечун йўлга тушмайсан,
Айрилиққа ким чидар...
Куни билан кутаман,
Туни билан кутаман.
Дилимнинг муштоқ бўлган —
Хуни билан кутаман.

Қушлар чуғурлашиб, Наргизга савол берадилар:

— Наргиз, йўлинг олис, етоласанми?
Фовлар кўп, сен енгиб ўтоласанми?
— Манзилга албатта етаман, дўстлар!
Фов бўлса енгаман, ўтаман, дўстлар!
— Агар бўрон турса, тўсса йўлингни,
Хорудлар ёпишса, узса кўлингни,
Қумлар олов бўлиб куйдирса агар,
Йўлларингни тўсса азим дарёлар,
Ўйлаган ўйидан қайтарми дилинг,
Ўйла, афсусини айтарми тилинг?

— Дўстлар, тўсолмайди Бўрон йўлимни,
Ўзиб ташлолмайди Хоруд кўлимни.
Қумлар олов бўлиб куйдирганда ҳам,
Дарёлар тошса ҳам, мен туриб бардам,
Ўйлаган ўйидан қайтмайди дилим,
Афсус қўшиғини айтмайди тилим.

Гарчи бу ўйин — ғолибнинг ўйини, бу қўпол ашула — ғолибнинг ашуласи бўлса ҳам, ер-кўкда қутураётган Бўрон Хорудга ҳамдам бўлиб ҳайқирса ҳам, ер тагига кириб кетган Наргизнинг нафис ва дилрабо қўшиғи қора кучлар тантанасини босиб, шунча чиройли, шунча майин, шунча нозик жаранглар эдики, бу қўшиқда янгидан туғилаётган ҳаёт нафаси сезилиб турарди. Наргиз куйларди:

Жоним, йўлинг тошмиди,
Саман от йўлдошмиди?
Бунча йироқлаб кетдинг,
Кўргулигим ёшмиди?
Ёшларим булоқ-булоқ,
Бунча қилмасанг муштоқ.
Кел, ўргулай, зор этма,
Бунча кетмасанг йироқ.
Кел, ўргулай, зор қилма,
Бунчалар бедор қилма.
Бўрон, Хоруд кўлида
Ёргинангни хор қилма.
Эгилмайди Наргизинг,
Эгилмайди ёлғизинг.
Эгилмайди золимга
Сенинг ёруғ юлдузинг.

Гуллар қўшиғи Наргизнинг тенги йўқ хусни-жамолини, баҳор эркатойи Наргизнинг ёрига садоқатини улуғларди. Гулларнинг кўрки ҳам Наргиз, севинчи ҳам Наргиз эди. Қизлар Наргизнинг муҳаббатига тан бериб, унинг саботига қойил қолган эдилар. Куй тугагандан кейин Наргиз дугоналаридан ҳол-аҳвол сўрай кетди.

Наргиз:

Дугоналар, омонмисиз, бормисиз,
Жам бўлишиб, очилиб гулзормисиз?

Лола:

Хеч қандай куч бизни хазон этолмас,
Бўрон, Хоруд муродига етолмас!

Атиргул:

Ёв чекинар, озод бўлур боғимиз,
Озод бўлур, обод бўлур боғимиз!

Наврўзгул:

Қора кучлар гулистондан кувилсин,
Гуллар барги шабнам билан ювилсин!

Наргиз:

Душман ўлсин, боғимиз обод бўлсин
Бирлашайлик, дўстларимиз шод бўлсин.

Бамбур сабрининг ниҳояси битди. Айрилиқ алангасидан тоқати тоқ бўлди. Озиб-тўзиб кетди. Ахири муҳаббатларини ўзининг сўнмас ёғду ипаклари риштаси билан йўрғаклаган офтобга илтижо қилди:

Офтоб,
Офтоб,
Қайдасан, офтоб?
Қани Наргиз,
Қани у моҳтоб?
Қани ўзинг ёйган поёндоз?
Офтоб,
Офтоб,
Ахир, бер жавоб!
Азобимга тезроқ чора қил,
Ёвузларнинг юзин қора қил!
Наргизимни кўрсат,
Авайла,
Булутларни пора-пора қил!
Наргиз,
Наргиз,
Севгим йўлдоши!
Ҳаётимнинг аввали, боши!
Овоз бергил,
Овоз, қайдасан?
Наргиз,
Наргиз,
Бахтим қуёши!

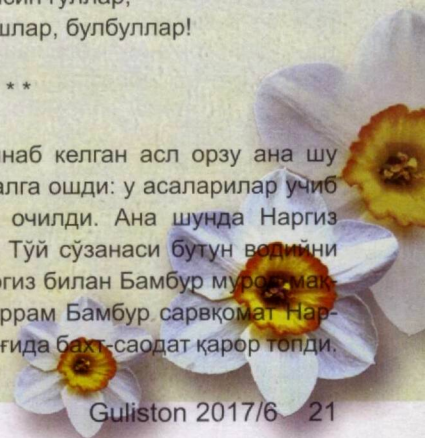
Узоқ-узоқларда музика йиғларди. Юракларни пора-пора қиладиган бу куй аста-секин зўрайиб, Бамбурни ўз ҳукмига бутунлай тортиб олди. Эҳтимол, бу куй Бўрон билан Хоруд таҳқирлаган гўзалнинг оҳу зоридир. Эҳтимол, бу куй узоқ кунлар ёр жамолини кўролмай сарсон-саргардон бўлиб юрган йигитнинг ноласидир. Эҳтимол, бу куй Бўрон билан Хоруд жабрини тортган гул-гунчалар йиғиси, ҳаёт ва севги йўлида курашга бел боғлаганлар – Наргизнинг вафодор дўстлари юрагидан отилиб чиққан садоқат таронаси, бирлашиш қақирғидир. Тош устида ҳаёл суриб ўтирган Бамбур севги йўлида, бахтли ҳаёт йўлида мингминг азоб-укубатларга дучор бўлганларга қўшилиб куйлади:

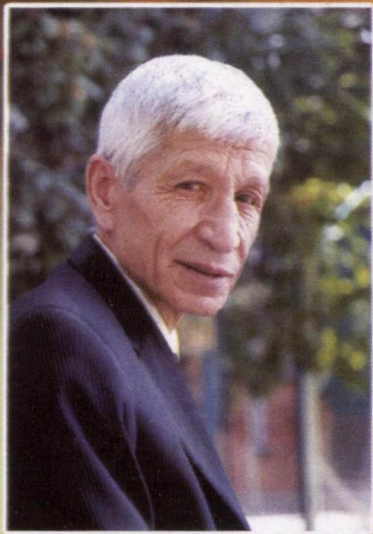
Наргиз ёрим,
Вафодорим,
Қайлардасан,
Гулбаҳорим?
Излаб келдим,
Бўзлаб келдим,
Ишқ нақлини
Сўзлаб келдим.
Кел, жонгинам,
Армонгинам,
Жонимга жон,
Дармонгинам!
Қани баттол?
Қани қаттол?
Зуғуми зўр
Ўша дажжол?
Чиқсин бу дам,
Берса чидам,
Бўрони ҳам,
Хоруди ҳам!
Қани Бўрон,
У зўравон?
Бошларига
Солай қирон!
Наргиз ёрим,
Вафодорим,
Қайлардасан,
Гулбаҳорим?

Бамбур қизларни самимий табриклади. Қип-қизил шоҳилардан кийинган Лола ўртага тушди-да, барча қизларнинг севимли ашуласини бошлаб юборди. Уларнинг кўнғироқ овозлари, ҳаётбахш куйлари ғам-ғуссани унуттириб юборди. Дўстлар ҳаёт ва севги тантанасини тараннум этдилар.

Салом, севги, салом, саодат,
Салом, ҳаёт, салом, ҳаловат!
Салом сенга, ҳаёт ошиғи,
Парвоз этсин ҳаёт қўшиғи!
У, боғлардан-боғларга ўтсин,
Ёвлар бағрин садпора этсин!
... Салом, севги, салом, саодат,
Салом, ҳаёт, салом, ҳаловат!
Салом сенга, ҳаёт ошиғи,
Парвоз этсин ҳаёт қўшиғи!
Уни тинглаб уйғонсин гуллар,
Қайтиб келсин қушлар, булбуллар!

Наргизнинг юрагида яшнаб келган асл орзу ана шу баҳорда биринчи марта амалга ошди: у асаларилар учиб келган фаслда барг ёзди, очилди. Ана шунда Наргиз Бамбурнинг висолига етди. Тўй сўзанаси бутун водийни чамандай қоплаб олди. Наргиз билан Бамбур муровийлик садларига етдилар. Шод-хуррам Бамбур сарвқомат Наргиз оёғига эгилди. Гуллар боғида бахт-саодат қарор топди.

Hajviy g'azallar ustasi

XX асрнинг иккинчи ярмида ўзбек адабиётига қатор ҳажвчилар кириб келди. А.Қодирий, Ғ.Ғулом ва А.Қаҳҳор бошлаган кулги мактабини кейинчалик С.Аҳмад, Н.Амин, Э.Воҳидов, Ў.Ҳошимов, А.Орипов ва бошқалар давом эттирдилар. Мазкур йўналишда жиддий шуғулланиб, ўзбек ҳажвия адабиётининг тараққиёт тамойилларини белгилашда кўпроқ материал бера олган сўз усталари ҳам бор. Н.Аминов, С.Сиёев, Ш.Нурхон, М.Очил ва яна бир-икки ижодкорлар ўз қиёфаларига эга ранг-баранг ҳажвий характерлар яратганлар. Аммо лирик ҳажвиянависликда Анвар Обиджон нафақат ўзбек шеърляти, эҳтимолки, қардош халқлар адабиёти майдонида ҳам алоҳида ўрин тутди.

Анвар Обиджон ижод осмонида ўтган асрнинг 70-йилларида порлади. У насрда ҳам, назмда ҳам ўз ўрнига эга. Унинг лирик қаҳрамони шу пайтгача бўлган ҳажвий типларнинг бирортасига ўхшамайди. Чунки у ўз табиати, диди, фаросати, фикр ва дунёқараши билан барча ҳажвий образлардан, жумладан, Калвак маҳзум, Тошпўлат тажандан ҳам тубдан фарқланади. Бошқача айтганда, А. Обиджоннинг Уста Гулмати ёхуд Кулкул афандиси А.Қодирий, Ғ.Ғулом ва А.Қаҳҳор ҳажвий қаҳрамонларининг қонуний «вориси». Яъни шоир яратган образлар юқоридаги машхур уч адиб қаламига мансуб қаҳрамонларнинг хусусиятларидан бир чимдимдан ўзига юктиради, уларни ривожлантиради. Натижада кўз ўнгимизда фавқуллодда ҳаракат ва қилиқлари билан бизга бегубор кулги улашадиган ғоят закий, айёр, шум, маҳмадона, ишбилармон ва тадбирли шахс қиёфаси намоён бўлади. У ҳаёт йўли билан кулги ва

ана шу кулги воситасида маърифат ёғдусини улашади.

Ҳажвия асосини киноя, пичинг, лутф, қочирим иборалар ташкил этади. Ана шундай воситалар йиғиндисини ҳазил деб атаймиз. Ҳазил жиддийроқ бўлса сатирик, оддийроқ бўлса юмористик оҳанг аниқ «эшитилиб» туради. А.Обиджон ҳажвий ғазалларида сатирик қиёфа бўртиб турса, нисбатан кичик лирик шеърларида юмор ҳисси аниқ балқиб туради. Баъзи ҳолларда бунинг аксини кузатиш мумкин. Кифтини келтириш деган гапни айнан Анвар Обиджонга нисбатан ишлатиш мумкин. Назарий маълумотларда ёзувчи сатира тиғига олган қаҳрамонининг жамиятдан буткул йўқ бўлиб кетишини истайди, юмор остига олинган қаҳрамоннинг эса тузалишини, нуқсонларини бартараф этиб, тарбияланишини хоҳлайди, деган фикрларга дуч келамиз. Шу маънода, А.Обиджон қаҳрамонларига хос иллатларнинг бартараф бўлишини кўпроқ Уста Гулмат ёки Кулкул афандининг нуқсонларини фош этиш орқали ифода этади. Уста Гулмат ҳам, унинг чевараси Кулқулий ҳам шоир. Улар моҳиятан салбий тип эмас. Уларнинг характерида ижобий фазилатлар гоҳо шундай юз кўрсатиб қоладики, уларнинг ақлига, заковатига, фаросатига тан берасиз. Шундай ҳолларда ҳажвиядаги лирик қаҳрамон гўё муаллиф билан «бирлашади». Бошқача айтганда, муаллиф ўзининг эстетик принципларини китобхонга, дейлик, ижод аҳлига Уста Гулмат ё Кулкул афандининг қалами ва дунёқараши орқали етказди.

А.Обиджон 1985 йилда ҳажвияларини тўплаб «Безгакшамол» номи билан нашр қилди. 2003 йилда эса ўша тўпламнинг мантиқий давоми бўлган «Безгакшамол-2»ни кулги

мухлисларига тухфа этди. Ҳар икки тўплам муқоясасига эҳтиёж йўқ. Шаклий жимжима, маънавий тароват, ғоявий кўламдорлик, кулги ранглари илк тўпламда ҳам диққатни жалб қилар эди. Аммо ҳажвий қиёфа салобати, ижтимоий-сиёсий, ишқий-интим кечинмаларнинг сатира ва юмор либосида пухта ифодаланиши, нозик қочиримлар, қисқаси, поэтик қувват жиҳатдан иккинчи тўплам анча мукамаллик касб этади. Муаллиф ҳар бир ғазалга унинг моҳиятидан келиб чиқиб сарлавҳа қўйган. Тўртлик ва учликларга умумий ном қўйилган: тўртқаватлилар, учпахсалар каби.

Шоирнинг кичик лирик ҳажвияларида ҳам шундай бир нафосат, бадиий ҳақиқатларни туйиш мумкинки, катта истеъдод эгаси ижодда ихчамликка эришгани сайин жажжи асарнинг ғоявий салмоғини орттира боради. Бундай поэтик шакл ва маъно бирлиги ҳозирча бошқа ҳажвчида учрамайди.

Анвар Обиджоннинг ҳар бир шеъри, улар қачон ёзилганидан қатъи назар, бизнингча, мустаҳкам поэтик мезонларга тўла амал қилади. Шоир ҳажвияларининг тили содда ва сямимийлиги, халқ жонли сўзлашувига анча яқинлиги, гоҳо мумтоз шеърлятга хос ифода воситаларининг қойилмақом ишлатилиши уларнинг ўқувчи қалби ва шууридан мустаҳкам ўрин олишига туртки беради. Ҳажвиянависнинг катта-кичик қатор назмий асарлари юксак ғоявий ниятларга сафарбар қилинадик, уларнинг бадиий латофатини текшириш, холис баҳолаш, шубҳасиз, бўлак мақоланинг мавзуси бўла олади.

Абдурахмон ПИРИМҚУЛОВ,
филология фанлари номзоди

Халқ мумтоз мусиқаси, анъанавий касбий мусиқа, халқ бастакорлик йўллари турли ўзгариш ва янгилланишлар таъсирида ривожланиб келган. Буюк Шарқ алломалари Муҳаммад ал-Хоразмий, Абу Наср Форобий, Аҳмад ал-Фарғоний, Абу Али ибн Сино, Паҳлавон Маҳмуд, Умар Хайём, Мирзо Улуғбек, Абдурахмон Жомий, Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур ўзларининг мусиқага оид асарларида ижрочилик санъати, мусиқа илми ва тарихи, чолғу созларининг тузлиши, ижровий услублари, санъаткорлик қонун-қоидаларига оид қимматли маълумотларни баён этганлар.

рида ҳам мусиқага шахсинг маънавий ва жисмоний табиати-га таъсир этувчи қудратли восита сифатида таъриф беради: «Болада жуда ёшлигидан бошлаб мусиқа ҳиссиётини тарбиялаш лозим, бу эса унинг руҳий ҳолатини мустаҳкамлайди». Аллома машҳур «Тиб қонунлари» китобида «Боланинг миждозини кучайтирмоқ учун

Musiqaning hayotbaxsh sehzi

Ғазал мулкининг султони Алишер Навоий даврида мусиқа адабиёт билан қадам-бақдам ривожланган. Навоий асарларида мусиқага оид атамалар, ёқимли овоз, куй, кўшиқ маъносини англатувчи сўз ва иборалар жуда кўплаб учраши ҳам шундан далолатдир. Масалан, хушхон, хушнаво, хушовоз, хушнама, булбули наво, навоий дилкушо, гулбонг, лаҳнпардоз каби мусиқага оид ташбеҳлар маълум бир фикр, ғоянинг энг муҳим нуқтаси, ботиний хулосаси тарзида намоён бўлади. Хусусан, биз «Лисон ут-тайр» достонида лаҳн (оҳанг, овоз) билан боғлиқ шундай мисраларга дуч келамиз:

**Бўлса лаҳну нағмада огоҳлиғ,
Беҳки тоат вақтида гумроҳлиғ.**

Бизгача етиб келган тарихий манбаларда ўша даврда Навоийнинг уйда тез-тез ташкил этилган назм ва наво кечалари, уларда мусиқачилар, кўшиқчиларнинг мунис хонишлари, ижро маҳоратлари намоёиш этиб турилганлиги қайд этилган. Бу назм ва наво кечалари ўз даврининг мусиқий анжуманлари эди. Созларни моҳирона чала билган Абдурахмон Жомий Алишер Навоийнинг илтимосига кўра, мусиқа ҳақида ёзиб, айниқса, мақомларнинг инсон руҳига қанчалик кучли таъсир қилишини исботлаб берган. Масалан, Ушшоқ, Наво, Рост, Ироқ, Исфохон, Бозиргоний мақомлари инсонга куч-қувват ва кўтаринки кайфият бахш этади,

Бузрук, Роҳат, Ҳусайний, Дилхирож каби куйлар эса дилларни янада шодлантиради.

Буюк аждодларимиздан яна бири, қомусий олим Абу Наср Форобий ўзининг сермахсул ижоди давомида мусиқий илм билан ҳам жуда жиддий шуғулланган. Унинг «Мусиқа ҳақида катта китоб» асари маълум ва машҳур. Ушбу асар маданият ва санъатга оид муҳим масалалар ҳақида жуда бой маълумотлар келтирилганлиги билан ҳам қимматлидир. Форобий мусиқани инсонда юксак ахлоқ намуналарини шакллантирувчи, унда эстетик дид ҳамда гўзаллик туйғуларини уйғотувчи ва ҳатто инсон сийҳат-саломатлигига ҳам ижобий таъсир кўрсатувчи восита деб таърифлаганлиги бизга маълум. Аллома мусиқа асбобларини шахсан ўзи ясар ва уларни кўча-кўйларда, бозорларда чалиб, одамларда завқ-шавқ уйғотиб, кайфиятларини кўтарар эди.

Форобий инсон ҳаётида мусиқанинг аҳамиятини қайд қилиб, «Эй мусиқа олами, яхшиямки, сен борсан, агар сен бўлмаганингда, инсоннинг аҳволи не кечар эди», дея хитоб қилади. Яна айтадики, «Мусиқа илми шу маънода фойдалики, у ўз мувозанатини йўқотган одамлар хулқини тартибга келтиради, мукаммалликка етмаган хулқни мукаммал қилади ва мувозанатда бўлган одамлар хулқининг мувозанатини сақлаб туради».

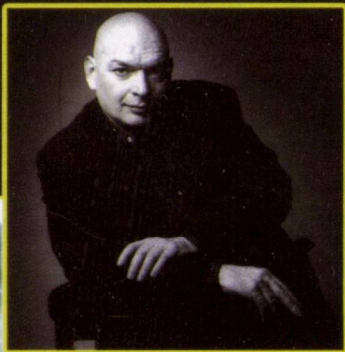
Аллома Абу Али Ибн Сино ўзининг мусиқий-маърифий қарашла-

икки нарсани қўлламоқ керак: бири – болани секин-секин тебратиш, иккинчиси, ухлатиш учун одат бўлиб келган мусиқий аллалашдир. Шу иккисини қабул қилиш миқдорида қараб боланинг танаси билан тарбияга ва руҳи билан мусиқага бўлган эҳтиёж ҳосил бўлган», деб ёзган эди. Кўриниб турибдики, буюк аждодларимиз ўз асарларида инсоннинг руҳий камолотида мусиқа санъати муҳим ўрин тутишини алоҳида эътироф этиб келишган.

Фахр билан айтамикки, ҳозирги кунда юртимизда мусиқа санъатини кенг ривожлантиришга катта эътибор қаратилмоқда. Жумладан, мумтоз мусиқа меросимизни асраб-авайлаш ва ўрганиш, уни келажак авлодга етказиш мақсадида кўплаб кўрик-танловлар, нуфузли халқаро мусиқа анжуманлари мунтазам равишда ўтказиб келинмоқда. Ёшларга миллий ва жаҳон мусиқа санъати сирларини пухта ўргатиш борасидаги изчил ишлар натижасида кўплаб иқтидорли ўғил-қизларимиз халқаро фестивалларда муносиб иштирок этиб, Ватанимиз шаънини янада улуғлашмоқда.

Ҳа, мусиқа инсон маънавиятини юксалтиришда улкан таъсир кучига эга тарбия воситаси, инсон руҳиятига ҳаётбахш куч бера оладиган жон озиғидир. У инсонни гўзаллик, нафосат ва эзгуликка ошно этади.

**Юсуфхон САЙДАЛИЕВ,
Ўзбекистон давлат
консерваторияси
катта ўқитувчиси**

Arab sahrosidagi yangi LUVR

Бугунги кунда яратилаётган бино ва иншоотлар замонавий кўриниши ва меъморий ечими билан аввалгиларидан тубдан фарқланиб бормоқда. Сўнгги йилларда дунёга машхур меъморлардан бири Жан Нувель Бирлашган Араб Амирликларининг Абу-Даби шаҳрида Лувр музейи филиалининг тарhini яратиб, яна тилларга тушди.

Жан Нувель 1945 йил 12 августда Францияда туғилган. Ёшлигидан рассом бўлишни орзу қиларди. Жан улғайгач, ота-онасининг маслаҳати билан нафис санъат олий мактабининг меъморчилиги бўлимида ўқишни бошлади. Ундаги истеъдод ва интилиш ўз кучини кўрсата борди. Талабалик йилларининг охирига келиб, ўзининг меъморчилиги бюросини очишга муваффақ бўлди. Дастлабки меъморий ишларини «Architecture studio» бюроси билан ҳамкорликда Париждаги «Араб дунёси институти» лойиҳаси устида амалга оширди. Кейинроқ Лиондаги опера театри, савдо маркази, Берлиндаги «Galeries Lafayette» универмаги, Люцерндаги маданият маркази ҳамда «Монолит» кўргазма мажмуаси ва кўплаб бинолар қурилишида ўз меъморчилиги маҳоратини кўрсата олди. Яъни Европа, Осиё, жанубий ва шимолий Америка мамлакатларида Жан Нувель лойиҳалари асосида бино ва иншоотлар қад кўтарди.

Ораминда машхур Лувр музейини билмайдиган одам кам топилса керак. Абу-Дабида кўп йиллар Лувр филиалини барпо этиш устида иш олиб борилди ва 2017 йил 11 ноябрда ушбу музей кенг оммага эшигини очди. Музей сунъий оролда барпо этилди.

Иншоот асоси маҳобатли соябондан ташкил топган бўлиб, тагига 55 та кичик кўргазма бинолари жойлаштирилган. Музей қарийб юз минг метр квадрат майдонга эга. Кўргазма залларида олти юзга яқин қадимий ноёб экспонатлар намойиш этилади. Уларнинг деярли ярмини Франция музейлари ижара асосида тақдим этишган. Фотоларда акс этганидек, музей лойиҳасини Жан Нувель ўта юксак даражада бажарган.

Музей биноси кўриниш ва қулайлик жиҳатидан тенгсиз. Асосийси меъморлар яратган музей лойиҳаси ўз бағрига олган дурдона асарлар ва экспонатларга муносиб дея баҳоланса бўлади.

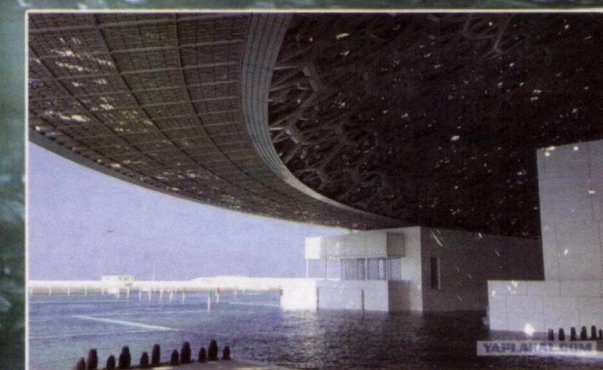
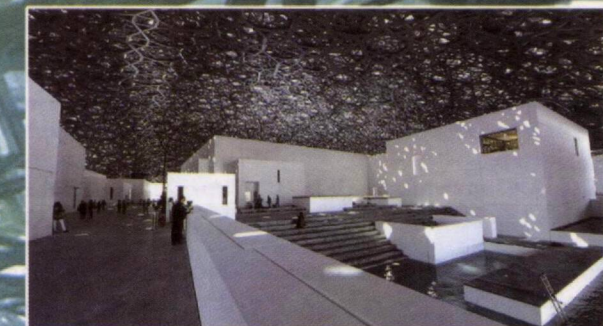
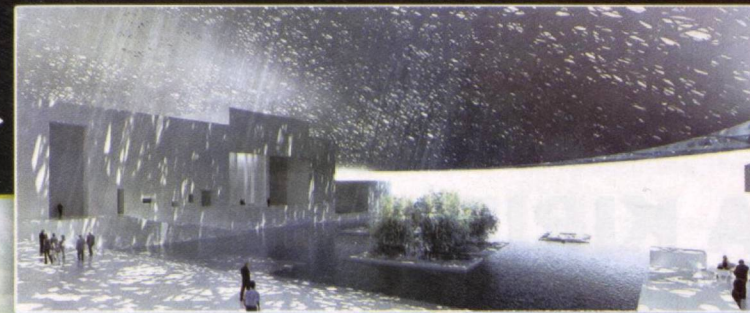
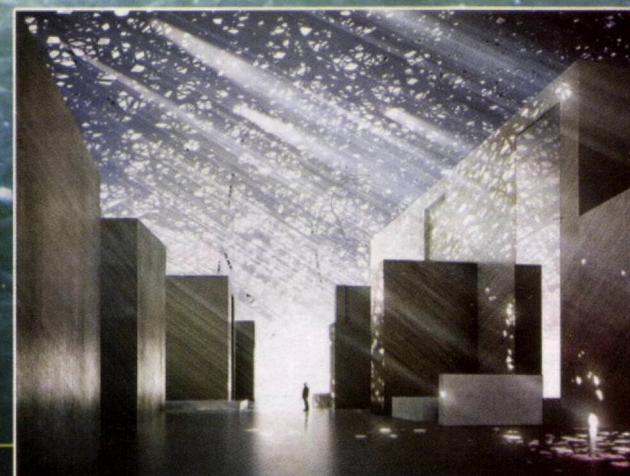
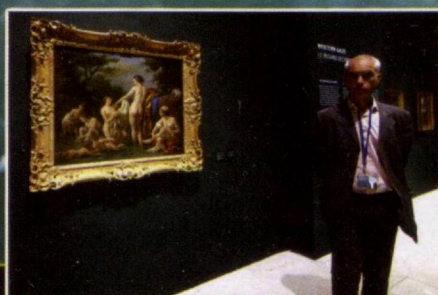
Ҳамма вақт ҳам янги таклиф ва ғоялар атрофдагилар томонидан ҳадеганда қўллаб-қувватланавермаган. Ҳатто машхур Эйфел мино-

расининг лойиҳалари ҳам фақат темир панжаралардан иборатлиги сабабли гўзал Париж кўринишини бузади, дея айбланган эди. Мана, бугунгача Париж кўригига кўрк қўшиб келаятган Эйфел минораси Франциянинг чинакам рамзига айланиб бўлган. Шу қаторда Луврнинг Абу-Дабидаги филиали ҳам қаршиликларсиз бунёд этилгани йўқ. Лекин бу бино жазирама Амирликлар учун рамзий соябон бўлиб қад ростлаб турибди.

Бир донишманддан сўрашибди: «Нима учун инсонлар санъат дурдоналарини яратишга интилишадими?». Шунда у «Инсонлар ер юзиде ўзларидан из қолдиришга уринишади», деб жавоб берган экан. Буни баъзилар санъат даражасида уддалашади ва нодир асарлар дунёга келади.

Демак, музей бинолари ҳам инсониятнинг авлодларга қолдирадиган ўзига хос асарлари экан.

Соҳиб ЖОНТОВЕВ
тайёрлади

MAQSADIMIZ – KO'NGILLARGA KIRIB BORISH

Ўзбекистон давлат ёш томошабинлар театри... Болаларнинг севимли маскани. Биз «Қовоқвой билан Чаноқвой»ни ҳам, «Эгри билан Тўғри»ни ҳам, «Зумрад ва Қиммат»ни ҳам шу масканда таниганмиз. Мамлакатимизнинг чекка ҳудудларидаги болалар ҳам театр трансляциялари орқали бу томошалардан кўп бор баҳраманд бўлишган. Лекин ушбу спектаклларни жонли, асар қаҳрамонлари билан ёнма-ён туриб кўришнинг завқи ўзгача. Театр рассомлари томонидан ноодатий тарзда безатилган ихчамгина кириш залининг ўзиёқ болалikka саёҳат қилдира бошлайди. 160 ўринга мўлжалланган томоша зали, сахна ва парданинг ҳаяжони ундан ҳам ортиқ. Ёш томошабинлар театри болалар учун яхши-ёмонни ажратиш, келажакда ўз ўрнини топиш, бирор касб танлаш йўлида пойдевор вазифасини ўтаса, ажаб эмас. Уларга ҳамроҳ бўлиб келадиган катталар эса чин маънода болалик оламига саёҳат қилади. Мана шундай масъулиятли вазифани ўз зиммасига олган театр раҳбари Зулфия Ҳамроева билан суҳбатимиз болаларнинг севимли масканининг бугунги фаолияти, келажак режалари, умуман, сахна санъати ҳақида бўлди.

– Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг 2017 йил 3 август куни мамлакатимизнинг ижодкорлари билан ўтказган учрашувидаги етакчи ижодий ташкилотларнинг «Дўстлар клублари»ни ташкил этиш ҳақидаги таклифига биноан, Ўзбекистон давлат ёш томошабинлар театрига Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги ҳомийлик қилиш истагини билдирган эди. Бунга ҳали кўп бўлмаган эса-да, театр ижодий фаолиятида сезиларли ўзгаришлар рўй бераётганини кўряпмиз.

– Маънавият жамиятнинг етакчи кучи. Президентимизнинг мамлакатимиз зиёлилари билан бўлиб ўтган тарихий учрашуви биз соҳа ходимлари олдида бир талай вазифаларни қўйди. Бугуннинг ёшлари кечаги ёшлардан тубдан фарқ қилади. Маънавият билан ёш томошабинлар қалбига кириб боришни ўзимиз учун асосий мақсад қилиб белгиладик. Шу маънода Шавкат Мирзиёевнинг «Ижод аҳли инсон қалбининг муҳандисларидир» деган сўзларини келтириб ўтмоқчиман. Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги билан 5 йилга шартнома имзоладик. Вазир Шерзод Шерматовнинг ташаббуси билан ҳеч бир театрда бўлмаган уч юз етмиш миллион сўмлик 6/4 метр ҳажмдаги LED экран ҳамда театр сахнасига декорация вазифасини бажарувчи, жуда катта имкониятларга эга бўлган «EPSON» видеопроектор тақдим этилди. Бу ускуналарнинг сахна-мизга ўрнатилиши спектаклларимизнинг янада мукамал кўриниш касб этишида катта аҳамиятга эга. Энди сахнада актёрлар рол ижро этади,

декорация худди «3д» кинолардаги сингари ўзгариб бораверади. Бу эса ўз-ўзидан бизнинг ёш томошабинларимизни янада жалб қилиши аниқ. Шу билан бирга UZINFOCOM маркази ходимлари театрнинг tyuz.uz янги сайти ва катта экранда намоиш этилаётган тақдирот ролигини ишлаб чиқишди. Бундан ташқари вазирлик билан имзоланган шартномамизга асосан янги йилнинг ёз ойларида театр биносини янгидан реконструкция қилиш режалаштирилган. Келажакда ҳозирги мўъжазгина театримиз муҳташам саройга айланади, деган умиддамиз. Президентимиз таклифи билан ташкил этилган «Дўстлар клуби» ижодий ташкилотлар ўз фаолиятида катта ютуқларга эришишида мустаҳкам таянч бўлишига ишонаман.

– Мактаблар, Меҳрибонлик уйлари, мактабгача таълим муассасалари билан ҳамкорлик масалалари тўғрисида сўзлаб берсангиз.

– Театримиз Республикаимизнинг бир нечта касалхоналарининг болалар бўлимлари билан ҳамкорлик қилади. У ерда даволанувчи болажонлар учун бир йилда 3 марта, яъни янги йил арафасида, 1 июнь – халқаро болаларни ҳимоя қилиш куни ва Наврўз байрамларида томошалар уюштирамиз ҳамда совғалар улашамиз. Яқинда ҳам Республика ихтисослаштирилган педиатрия илмий-текшириш марказида 270 нафар болаларга совғалар тарқатдик. Шу билан бирга, ҳар ой пойтахтимиз туманларидаги мактаб ўқувчилари театримизга спектаклларни кўриш учун келишади. Очигини айтиш керак, бундан икки йил олдин дам олиш кунлари атиги 20-30 нафар томошабинга

спектакл намоиш этардик. Ҳозир эса спектаклларимиз бир кунда икки сеансда қўйилапти.

– Репертуар театрнинг дастур-хони дейишади. Репертуарнинг шаклланиш жараёнида классик асарларга ҳам мурожаат қилиняптими?

– Бизнинг томошабинларимиз 3 ёшдан 17 ёшгача бўлган фарзандларимиздан иборат. Болаларни нима кўпроқ қизиқтиради? Албатта, эртаклар, турли саргузаштларга бой асарлар. Биз ҳам кўпроқ эртаклардан фойдаланамиз, чунки ҳар бир бола бувисидан, онасидан эртаклар эшитиб катта бўлади. Улар эшитган эртак қаҳрамонларини ўз кўзлари билан жонли образларда томоша қилиши бутунлай бошқача таассурот, ҳис-ҳаяжон уйғотади. Шунинг учун театримизнинг репертуарини миллилатимизнинг орзу-умидларини, инсонларни эзгуликка ундовчи фазилатларни ифодаловчи халқ эртак ва дostonлари, ўзбек ва жаҳон мумтоз адибларининг болалар учун мўлжалланган энг сара асарлари асосида сахналаштирилган спектакллар билан бойитиб, ёш томошабинларимизнинг эътиборларига ҳавола этияпмиз. Масалан, ўзбек халқ эртакларидан «Зумрад ва Қим-

мат», «Ур тўқмоқ», «Сехрли лайлак», Абдулла Авлонийнинг «Адвокатлик осонми?», Фафур Фуломнинг «Шум бола», М.Искандаровнинг «Ғаройиб воқеа», жаҳон халқлари эртакларидан Вильгелм ва Якоб Гриммларнинг «Оппоғой», хитой халқ эртаги асосида «Сехрли дур», Андерсоннинг «Қор маликаси», П.Панчеснинг «Тўрт эгизак» каби эртақ ва қиссалари асосида яратилган спектакллар билан болаларимизни хурсанд қилиб келяпмиз. Янги йилда эса болажонларимизга совға сифатида «Оловуддиннинг сеҳрли шамчироғи» номли спектаклни саргузашт ва қизиқарли саҳналар билан тўлдириб намойиш этамиз.

– **Спектаклларнинг ранг-баранглигига эришиш, яна ҳам мукамал саҳна асарларининг дунёга келиши, уларни ёш авлодга етказиш учун қайси драматурглар билан ҳамкорлик қилаёпсизлар?**

– Биз яқинда ёзувчи Абдулла Азимов билан ҳамкорликда бир асарга қўл урдик. Унда буюк инсонларнинг болаликдаги орзулари, яшаш тарзи ва ўз мақсади йўлидаги изланишлари акс этган бу томошаларда буюк ҳаким Ибн Сино, болажонлар учун кўплаб эртақлар ёзган Андерсон ва замонамиз қаҳрамони Равшан Эрматовнинг болалиги ҳақида ҳикоя қилинади. Бундан ташқари фақат эртақлар билан кифояланиб қолмаслик учун ўсмир ёшдаги томошабинларимизга бағишланган Абдуқаюм Йўлдошев ва Шўҳрат Ризаевларнинг пьесаси асосида «Залолат», «Дискотека», Тоҳир Маликнинг «Заҳарли томчи», Шароф Бошбековнинг «Эски шаҳар гаврошлари» асарларини ҳам саҳналаштирдик. Яхши спектакл дунёга келиши учун драматург театр актёрлари билан бирга ишлаши, улар қандай рол ижро этишни хоҳлаётганликларини ҳам инobatга олиши керак, деб ўйлайман. Миллий театримиз тарихидаги Саид Аҳмаднинг «Келинлар кўзғолони», Эркин Воҳидовнинг «Олтин девор» асарлари ҳам асар муаллифи билан биргаликда, театрда режиссёр ва актёрларнинг ижод жараёнида қайта-қайта ишланиб томошабиннинг кўнглидан жой олган спектаклга айланган. Шунинг учун биз ҳам драматургларимиз, ёзувчиларимиз билан ижодий ҳамкорликни йўлга қўйдик.

– **Ёш истеъдодларни театрга жалб қилиш, ролларни актёрларга**

бўлиб бериш, образга муносиб актёр танлаш жараёни қандай кечади?

– Ҳар томонлама истеъдодга эга ёш ижодкорларни аниқлаш, уларнинг иқтидорини юзага чиқариш, ёш авлоднинг эстетик ривожланишига таъсир кўрсатиш мақсадида ёш ижодкорлар учун «Актёр ижодида рақс санъати» фестивалини ўтказдик. Унда мамлакатимиздаги театрларнинг ёш актёрлари ва талабалар ҳам қатнашадилар. Бизнинг театримиз жамоаси асосан ёшлардан иборат, шунинг учун бўлса керак ижодий муҳит, жўшқинлик жуда кучли. Шунинг ҳам алоҳида таъкидламоқчиманки, театрда дўстлик, аҳиллик ўрнатдик. Бунинг ҳам иш самарадорлигида ўрни ниҳоятда катта экани барчага аён. Биз учун энг муҳими, ёшларнинг қалбига эзгулик олиб кириш, уларнинг шаклланаётган онгини ҳар хил салбий таъсирлардан ҳимоя қилиш, Ватанга, дўстларга ва оилага садоқат тушунчаларини синдиришдан иборат.

– **Театр гардеробдан бошланади, дейилади. Сиз раҳбар сифатида бу гапга қандай қарайсиз?**

– Бу гап асосан, томошабин учун. Чунки театрга келган томошабин илк қадамларидан театр муҳитини ҳис қилсин, деган мақсадда айтилган. Театр актёрлари учун ҳам тегишли жойи шундаки, бу даргоҳга қадам қўйдингми, бор вужудинг билан ўз ишингга ёндашасан. Бу ерда сен ўз «мен»ингдан кечиб, саҳна қаҳрамонига айланасан. Энди саволингизнинг раҳбар сифатида деган ўрнига келсак, мен учун эрталаб уйдан чиқишим билан театр бошланади. Бунда томошабиннинг манфаати, ходимларимизнинг фаолияти, кимда қандай муаммо бор, театрнинг ички ва ташқи қиёфа-

сидаги ўзгаришлар, ҳамкорлар билан алоқалар, ҳеч бир нарсa диққатимдан ташқарида бўлмайди. Йўл-йўлакай ҳам қатор ишларимни битиришга улгураман. Қатъий кун тартибимни эрталабдан белгилаб олиб, шу аснода тагин баъзи вазифалар кўшилган ҳолда адоғига етказа олсамгина кечкурун хотиржам дам оламан. Агар қилаётган ишинг ўзингга завқ берса чарчамайсан, ишлаб дам оласан, деганлари рост экан. Қанча ишламайин, югуриб-елмайин, ўзим учун янги ирода ва куч кашф қиламан. Бугун ана шундай ғайрат билан ишламасак, келажак бизни кечирмайди.

Саодат БЕРДИЕВА
сухбатлашди

Nay navosi

Муסיқий чолғулар инсоният маънавиятини оҳангларда тараннум этувчи халқ ижодиёти маҳсули бўлиб, азал-азалдан созгар усталар томонидан ясалиб, халқ орасида шаклланиб, тобора мукамаллашиб келаётган мўъжизавий ифода воситаларидир.

Чолғушунослик фанда «органология» деб юритилади ва чолғу созларининг шаклланиши, амалиётда қўлланилиши ҳамда ривожланиш мезонларини илмий асослаб беради. Ушбу фаннинг ривожланишида бир қатор Шарқ ва Ғарб олимлари қаторида ўзбек муסיқашунос олимлари ҳам муносиб тадқиқотлар олиб борганлар.

Чолғуларда ҳар бир халқнинг миллий ғурури, анъанаси, қадриятлари ўз ифодасини топганки, улардан тараладиган овоз ҳам шунга мослашган. Булар барчаси яратилажак чолғуларнинг шаклига ва миллийлик мезонига асос бўлиб хизмат қилади. Тарих давомида доимо чолғуларга эътибор катта бўлиб, тарбиявий томонлари билан ҳам алоҳида аҳамият касб этиб келган.

Қадимий чолғулар кўпроқ тарихий обидалар орқали кашф этилиб, кейинчалик тарих, адабиёт ва муסיқий рисоаларда баён этилган.

Ибтидоий даврдан бошлаб кесилган бамбук ёки ичи ғовак шох пуфлаб чалинадиган, ёйга тортилган ип эса, чертиб чалинувчи илк чолғулардан ҳисобланади.

Қадимий суратларда арфа, уд, найсимон ҳамда урма чолғулар акс эттирилган. Муסיқий чолғу ижрочилигига бўлган эҳтиёжни айнан ушбу суратларда кўриш мумкин. Чунки суратларда нафақат якка ижрочилар ёки чолғу асбобининг ўзи акс эттирилган, балки Айритом қазилмаларидан топилган тарихий обидаларда қадимги Сўғд маданиятига хос ансамбль, яъни бир қатор муסיқачиларнинг чолғуларни гуруҳ бўлиб ижро этаётганларининг акси туширилган. Марказий Осиё ва Ўзбекистон ҳудудларида Афросиёб, Далварзинтепа (Сурхондарё), Варахша (Бухоро), Айритом, Зартепа, Қўйқирилган ва Қўзиқирилган тепалар (Қўҳна Урганч), Панжикент каби қадимий жойлар қазилмаларидан топилган чизма сурат ва ҳайкалчалар шулар жумласидандир.

Бошқа чолғулар орасида ўзининг кенг диапазони, оҳангдор товуши билан ажралиб турувчи чолғулар – дамли чолғулар ҳисобланади. Дамли чолғу-

лар эрамиздан аввалги III-I асрларда ҳам найсимон, тилсимон ва карнайсимонларга ажратилган.

Дамли чолғулар орасида узоқ ўтмишдан то бугунги кунга қадар кенг қўлланилаётган, инсон овозига жуда яқин чолғу сози найдир.

Шарқнинг барча ҳудудларида ўз дамли чолғулари мавжуд ва уларнинг ҳар бирида най турлича ном билан аталади. Мисол учун: Ҳинд найи «вену» найга ўта яқин чолғу бўлиб, у жанубий Ҳиндистоннинг дамли чолғулари сирасига киради. Турк найи эса ҳар хил жойларда «кувал» ёки «гувал» номи билан танилган. Покистоннинг найсимон чолғуси «сатара» ёки «пава», Эроннинг найсимон чолғуси эса «саф-фара» деб аталади.

Най ўзбек муסיқа санъатида етакчи чолғулардан ҳисобланади. IX—X асрларда яшаб ижод этган, Шарқнинг буюк алломаси Абу Наср Форобий ўзининг «Китаб-ул-муסיқий ал-кабир» рисоласида таърифлаган най чолғуси ҳозирги давримиздаги найдан деярли фарқ қилмайди.

Дарвиш Али Чангийнинг «Тухфат ус-сурур» номи музиқий рисоласида айтилишича, Найи Эбан чолғуси XIII асрда яшаб ўтган музиқашунос олим Сафиуддин Абдулмўмин Урмавий томонидан ихтиро қилинган. У темирчиларнинг дам берувчи мешини кўриб, мазкур чолғуни ясаган экан.

Ибн Зайланинг «Муסיқага оид тўлиқ китоби»даги «Муסיқа асбоблари» қисмининг охириги фасли найга бағишланади. «Пуфлама муסיқа асбобларининг машхурларидан бири мизмар бўлиб, ундан нағмалар чиқиш жойи қуйидагича: тепа томондан бошлаб бир қатор жойлашган еттита тешикча бор мизмарда» деган сўзлар билан найга таъриф берилади ва най парда нағмалари аниқланиб, бу нағмаларни чиқаришда найчи маҳорати ҳақида сўз юритилади.

Аслида най чолғуси мевали дарахтдан, қамишдан ва мисдан ясалган. Абдурауф Фитрат ўзининг «Ўзбек классик муסיқаси ва унинг тарихи» рисоласида «най қамиш маъносидаги форсийча бир сўз-дир. Бизда биринж (бронза) ё боқир (мис)дан яса-ладир», деб изоҳлаган. Шулар қатори оқ металл (аллюминий)дан ясалган найларни ҳам учратишимиз мумкин.

Замонавий манбаларда эса най чолғусига қуйидагича таъриф берилади: «Най чолғуси Шарқнинг кўпгина халқлари ўртасида кенг тарқалган.

Азалдан созандалар турли жисмлардан тайёрланган найлардан фойдаланганлар. Масалан, мевали ёғочдан (ёғоч най), бамбукдан (ғаров най), оқ мисдан (мис най), латундан (бринж най) қамиш, ёғоч, металлдан ясалади ва шунга мувофиқ ўзининг турларига эгадир. Одатда най узунлиги 450-520 миллиметр бўлиб, лаб кесмасига параллел ҳолда ушлаб чалинади. Найнинг товушқатори диатоник бўлиб, икки ярим октава (биринчи октава «ля» товушидан тўртинчи октава «ре» нотасигача) товуш қўламига эга. Иккинчи октава «ля» товушидан юқори пардалар нафас босимини кучайтириш ва лаблар кескинлиги ортиши йўли билан ҳосил қилинади. Созандалар ижро давомида ва айниқса, юқори товушларни ҳосил қилганда мураккаб аппликатурани қўллайдилар. Най тешикларини ярим очган ҳолда эса хроматик товушқатор ҳосил қилиш мумкин. Шунингдек, найнинг пуфланадиган тешигига ижрочи лабини пастроқ ёки юқори қўйиши натижасида товушни ярим пардага фарқ қилдириш мумкин».

Най ижрочилиги тарихига назар солар эканмиз, Абдуқодир Исмоилов, Аюб Қодиров, Саиджон Калонов, Усмон Қори каби беназир найчи созандаларнинг асосан якка ижрочи сифатида эл орасида машҳур бўлганликларини ҳурмат билан тилга оламиз.

XX асрнинг 20-йилларидан бошлаб най чолғуси созандалар ансамбли таркибида муносиб ўрнини топди, оммалашди ва бу чолғунинг моҳир ижрочилари етишиб чиқди. Ю.Ражабий, Р.Ҳамдамов, М.Муҳамедов, Д.Соаткулов, И.Қодиров, М.Тоиров, Х.Жўраев, А.Собиров, А.Абдурашидовлар шулар жумласидандир.

Юқорида номлари зикр этилган барча устоз созандалар най чолғусининг тарихан шаклланишига ўзларининг улкан ҳиссаларини қўшишган ҳамда бетакрор ижролари билан най чолғусини бугунги кундаги мукаммаллашувига олиб келишган. Мусиқа дурдоналарини маҳорат билан ижро қилиб, шу соз учун махсус асарлар яратиб, янги шоғирдлар тарбиялашда уларнинг хизматлари беқиёсдир.

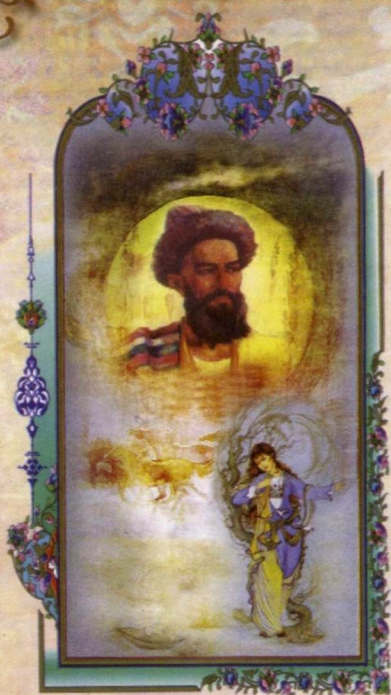
Ҳозирда най ижрочилигини ўрганиш учун махсус яратилган ўқув қўлланма ва дарсликлар ушбу чолғу тўғрисида чуқур маълумотга эга бўлиш учун катта ёрдам беради. Бу борада Мирза Тоировнинг «Най дарслиги», Аҳмаджон Собировнинг «Най наволари» қўлланмаси, Тоҳир Қаҳҳоровнинг «Най навоси» каби қўлланмаларининг ўрни беқиёсдир. Улар най чолғуси ижрочилигининг ривожига ўз ҳиссаларини қўшиб, кўпгина истеъдодли ижрочи ўқувчи ва талабаларни етиштириб келишмоқда.

Бугунги кунда най чолғуси нафақат якканавозлик, ансамбллар ва фольклор жамоаларида, балки, эстрада ижрочилигида ҳам кенг қўлланилмоқда.

Хуршид ОРИПОВ,
Ўзбекистон давлат консерваторияси
катта ўқитувчиси

Buyuk dardi bor yurak

Мутасаввуф шоир Бобораҳим Машрабнинг ҳаёти ва ижоди ҳақидаги турли қарашлар бу шахснинг мураккаб ва зиддиятли ҳаёт йўлини босиб ўтганидан дарак беради. Бу ҳол унинг шахси ва ижоди ҳақидаги асарларда ҳам ўз аксини топган. Айниқса, шоир асарлари марказидаги исёнкорлик туйғулари ҳар бир даврда ижодкорлар диққатини ўзига қаратган.

Ойбек, Миркарим Осим, Ҳамид Ғулом, Шухрат, Муҳаммад Али каби адиблар роман, қисса, ҳикоя, шеър ва дostonлар ёзиб, қисмати фожеаларга тўла шоир қалбини ёрқин бўёқларда кўрсатишга ҳаракат қилганлар. Тарихий мавзуларда қалам тебратиб келаётган шоирларимиздан Тўлан Низомнинг «Рухи равоним» дostonи ҳам Машраб ҳақида битилган ўзига хос асар десак хато бўлмайди. Хўш, мазкур дoston қайси жиҳатлари билан аввалги асарлардан фарқ қилади?

Аввало, дostonда Машраб яратган асарлар руҳидаги исёнкорлик туйғулари унинг дарвешлигидан ҳам зиёда тасаввуф фалсафаси билан боғлиқлигига алоҳида эътибор қаратилган. Шоир ўзлигини қидираётган Қалбнинг дардларига атрофдаги одамлардан малҳам топа олмагач, кимсасиз саҳроларни қўмсайди. Мажнун бўлиб, дарахтлар билан, жонзотлар билан тиллашгиси келади. Чунки унинг дардлари оддий эмас, илоҳийдир. Дарди илоҳийни эса шону шуҳрат, сийму зар, фитна-ю иғволардан тамоман йироқ махлуқотларгина тушунади. Билишнинг чексизлигига ишонган ёш Бобораҳим қалбида уйғонган ёлғизликка интилиш асосларида Ҳаққа етишиш армонлари қад ростлайди:

*Тоғ эчкиси каби қочар кўзлардан нари,
Дараларда, жарликларда кезар сар-сари.
Сочи ўсиқ, усти-боши йиртиқ, бир аҳвол,
Кўзларида пориллайди сўнги йўқ ҳаёл.
Оғзи тўла ўтли ғазал, тилида нола,
Юрагида буюк дард, бечора бола –
Неча ҳафта шундоқ юрар, оёқларига
Тикан тўлди, садо кирмас қулоқларига.*

Шоир табиатида тобора илдиз отиб бораётган дарвешлик заминидида Покликка интилиш, ўзини Рух ихтиёрига топшириш ҳаракатлари ётади.

Машрабнинг Офокхўжа ҳузурига бориши, у ерда шоирга бўлган муносабатлар ҳам асарда ўзининг асл ифодасини топган. Машраб бу хонадонда етти йиллик умрини ўтин ташиш, эшик супуриш билан ўтказади. Пирнинг муридга муносабати унинг эътиқодини сўндирмайди, аксинча, ишончини янада ортттиради. Ҳаққа етишиш умиди билан илм уммонида ғаввосдек сузган Машрабнинг Қошғарга бориши-ю Офокхўжага мурид бўлиши бежиз эмас. Пирнинг билими-ю обрўси ҳақида етарлича маълумотларга эга бўлган шоир бундай пири комилга мурид бўлишни ўзи учун камолотга етишишнинг ягона йўли деб билади.

Дostonда тасвирланган гўзал қиз билан Машраб ўртасидаги ишқ ҳикоятлари тўқима бўлиб, шоирнинг душманлари томонидан уюштирилган фитна сифатида талқин этилган. Тўлан Низом қиз ва Машраб муносабатларига аниқлик киритиш мақсадида асарга Шаҳоб образини олиб киради. У Машрабга нисбат берилган қизнинг ошиғи, лекин қиз уни хуш кўрмайди. Машраб эришаётган шону-шуҳрат Шаҳобнинг ғазабини келтиради, ундан қасос олиш, шоирни бадном этиш йўлларини излайди. Ва ниҳоят, у ўзининг қабиҳ режасини икки ҳамроҳи кўмагида амалга оширади. Орадан маълум фурсат ўтгач, бу воқеадан Пир хабар топади:

Офокхўжа англаб бу сирни:

*– Ким бажарди қаро тадбирни? –
Дебон бўлди жуда дарғазаб,
Вужудини куйдириб асаб:
– Машраб ёвин келтиринг, деди.
Зўр шоирга ғаним ким эди?*

Юқоридаги сатрлардан аён бўладики, Машрабнинг риндона кайфиятларидан ранжиган Пир қалбида унга нисбатан адоват пайдо бўлмайди, билъакс, у Машрабни шахс ва шоир сифатида хурмат қилади. Зеро, уларнинг ҳар иккаласи ҳам Рух кишиларидир. Шу маънода фозил кишиларнинг осонликча асоссиз фитналар натижасида ўзаро душманга айланиши ҳақиқатдан йироқ. Шунинг учун ҳам Пир билан муриднинг бир-бирига бўлган ҳурмату эътиқоди баланд бўлган, деган фикрни бадиий далиллаш орқали муаллиф ўз олдига қўйган мақсадни бажариб, мутасаввуф шоир образини гавдалантиради.

Ҳаққа етишмоқнинг йўллари билан бири ўзи мансуб бўлган тариқат намояндалари руҳини шод этиш, деб билган Машраб сафарга отланади. Яссавий, Имом Бухорий, Нақшбанд каби уламоаларни, Навоий, Жомий, Бобур каби устозлар мазорини зиёрат қилади.

Айтиш мумкинки, Машраб номи билан боғлиқ турли хил эртақ, латифа, ривоятлар мавжуд бўлиб, уларнинг айримлари ҳақиқатга яқин келса, айримлари ҳақиқатдан йироқ. Тўлан Низом эл орасида «девонаи Машраб» сифати билан машҳур бўлган дарвеш табиатли шоир образини яратишда ёзма манбаларга ҳам суянади. Натижада, аввал яратилган Машраб образидан руҳан фарқ қиладиган мутасаввуф шоир образини гавдалантиради. Ўзбекистон халқ шоири Тўлан Низом яратган Машраб янгича талқиндаги тарихий шахс – асл Машрабга яқин образ сифатида ўзбек дostonчилигининг ютуқларидан бири бўлиб қолади.

Зухра ОХУНОВА,
Андижон давлат
университети
магистранти

Ғажжак

Ғижжак сози Ўрта, Яқин Шарқ ва Марказий Осиё ҳамда Кавказ халқлари орасида кенг тарқалганлиги билан маълумдир. Тарихий манбаларда бу чолғу ҳар бир замоннинг сирли кечинмаларини тараннум этувчи соз сифатида муסיқий рисолаларда баён этилган. Хусусан, Султон Маҳмуд Ғазнавий (988-1030) замонида ғижжак сози илк бор ихтиро этилган деган тахминлар мавжуд бўлиб, яратилиш жараёнида буюк файласуфлар Носир Хусрав, Абу Наср Форобий ва Абу Али ибн Синонинг маълум даражада ҳиссаси борлиги қайд этилганлигини гувоҳи бўламиз. Ғижжакнинг дастлабки тузилишида икки сим тортилган бўлиб, манбаларда зикр этилган ривоятларга кўра, ўтмишнинг забардаст созандаси Қулмуҳаммад Удий томонидан такомиллаштирилган. Хусусан, созга учинчи йўғон сим тортилиши билан унинг овоз диапазони анча кенгайган ва ижро имкониятлари янада ошган. Даврлар ўтиши билан замон ўзининг моҳир созандаларини тарбиялаб етказди, улар ҳақида турли ривоятлар битилади, сеҳрли ижролари диллардан-тилларида дoston бўлади. Ана шунга бир мисол: Устоз Саид Аҳмад Ғижжакийга (XIV-XV) Восифий ўз асарларида қуйидагича таъриф беради: «...Созандалар пешвоси Саид Аҳмад Ғижжакий-Идикий фалак шарқ куёшининг заррин жомини унинг ғижжак тоси (косаси) учун муносиб кўрарди. Жаннат хурлари ғижжак камонининг тори учун ўз анбарин соч толаларини кестирардилар...».

Маълумки, чолғу созлар замонлар ўтиши билан мукамаллашиб боради. Айримлари ўз ҳолича сақланиб мослашиб борса, айримлари истеъмолдан чиқиб кетади. Ғижжак сози эса, даврлар синовидан ўтиб бизнинг кунимизгача ўзининг ижро хусусиятларини янада ёрқинроқ намойиш қила оладиган нафосатли соз сифатида ривожланиб келмоқда. Бунинг асосий сабабларидан бири ғижжак товушининг инсон кўнгил торларига яқинлиги, мунгининг эса инсон руҳияти билан ошнолиги десак муболаға бўлмас. Шу ўринда тарихда бу соз ўз ижро маҳорати билан машҳур бўлган созандаларнинг ижодлари ва номларининг умрбоқий бўлишида ҳам муҳим аҳамият касб этганини таъкидлаш лозим. XX асрга келиб Тўхтасин Жалилов, Мамадазиз Ниёзов, Комилжон Жабборов, Набижон Ҳасанов, Ғанижон Тошматов, Оллоназар Ҳасанов, Ғуломжон Ҳожиқулов, Юнусқори Юсупов, ҳозирда Қахрамон Комилов, Ўлмас Расулов, Абдуҳошим Исмоилов каби оташқалб камон усталарининг ғижжак сози ижрочилигида ўз услубларига эга бўлиб халқимиз қалбидан жой олганининг гувоҳимиз. Шу билан бирга уларнинг ушбу чолғу ижрочилиги ривожига қўшган ҳиссаси беқиёсдир.

Қайси бир сознинг ижрочилик амалиётида ижро йўллари, ижро услубларининг хилма-хил намуналари шакллари экан, бу мазкур соҳанинг бой имкониятларга эга эканлигидан далолатдир.

Ўткир ҚОДИРОВ

Нажмиддин КОМИЛОВ,
филология фанлари доктори, профессор

Anbarafshon aylagach...

Хусни ортар юзда зулфин анбарафшон айлагач,
Шамъ равшанроқ бўлур торин паришон айлагач.

Юзни гуллардин беабаму бизни қурбон айладинг?
Ё юзингга тегди қонлар бизни қурбон айлагач?

Тийғ ила пайконларинг етти кўнгул бўлғоч хароб,
Сув қуюб, тухм экдинг, ул кишварни вайрон айлагач.

Қон эмаским ёпти гулгун ҳулла жаннат хозини,
Ишқ мақбули шаҳид айларди урён айлагач?

Ошкор айлаб юзин кўзумни ҳайрон айлади,
Ё шурун олди кўнгул кўзумни ҳайрон айлагач.

Жонда қўйғоч нақди ишқин қилди кўнглумни ҳалок,
Ўлтурур маҳрамни султон ганж пинҳон айлагач.

Эй Навоий, ишқ агар кўнглунгни мажруҳ этмади,
Бас недурким қон келур оғзингдан афғон айлагач.

Байтларнинг насрий баёни

1. Юзида анбардай хушбўй сочини ёйганда (машуқанинг) хусни яна ҳам ортади, у гўзалроқ бўлиб кўринади, зеро шамчироқнинг ипини кесиб, тозалаб ёйсалар, у яна ҳам равшанроқ ёнади.

2. (Эй ёр), юзингни гуллар билан беабаб, бизни қурбон айладингми ёки бизни қурбон қилаётганингда қонимиз юзингга сачрадимиз?

3. Кўнглим харобу беҳол бўлганда тийғинг ва кипригининг келиб етди. Гўёки кўнгил мамлакати вайрон этгач, сув қуйиб янгидан уруғ эккандайсан.

4. Бу қон эмас, балки жаннат хазиначиси ишқ йўлида қатл бўлган шаҳидни яланғочлаб, ёпган гул рангли либосидир.

5. Яширин равишда кўнглим кўзини ҳайрон этгач (Ёр) юзини очиб, кўзимни ҳайрон қилди. (Ёки: юзини очиб кўзимни ҳайрон этгач, яширин равишда кўнглимни забт этди).

6. Ишқнинг нақди – баҳосини жонимга қўйгач, у кўнглимни ҳалок айлади, зотан, агар султоннинг ишонган одами хиёнат қилиб, хазинани яширса (ўзлаштира), султон албатта уни ўлдиради.

7. Эй Навоий, агар ишқ кўнглингни мажруҳ этмаган бўлса, унда нега оху нола, афғон чекканингда оғзингдан қон келади?

Ғазалнинг умумий мазмун-маъноси

Ғазал мақтаёида Ёр хусни таърифи, зулфини ёйганда яна ҳам чиройлироқ бўлиб кўриниши шамъ уғини силкитиб тозалаганда равшанроқ шуълаланишига ўхшатиш. Бунда юз, зулф, анбар, шамъ тимсоллари воситасида гўзал юзнинг жилоси, порлаши тасвирланган.

Айни шу юз очилиши, порлаб нур таратиши кейинги байтларда давом эттирилган ва бунинг ошиқ қалбига таъсири муносиб бадиий образлар қиёси орқали хушоҳанг бир тарзда гавдалантирилган. Чунончи, қизил гул ва қон, камон ўқининг учи ва сув, қон ва гулранг либос, ишқ ва ганж ташбеҳларининг мутаносиб рангларидан устакорона фойдаланган. Натижада моҳир рассомнинг ранг тасвиридай мазмунан ҳазин бўлса-да, чуқур орифона маъноси билан кишини жалб этувчи лавҳа ҳосил бўлган. Умуман, ранглар, ташбеҳлар қиёсидан санъаткорона фойдаланиш Навоийнинг севган усулларида. Ушбу ғазалда эса Ёр жамолининг порлаб кўриниши ва ошиқ кўнглининг бундан изтироби, садоқати тасвирланган. Ошиқ ишқ йўлида қурбон бўлса ҳам мақсадидан қайтмайди, ахир ишқ йўлида шаҳид бўлганлар Аллоҳнинг марҳаматиға ноил бўлиб, жаннатнинг гулгун либосини киядилар. Бу байтда ажойиб бир ишора бор: Ҳақ йўлида шаҳид бўлганлар, дейилади ислом манбаларида, кафан қилинмасдан ўз кийимлари билан кўмилиши лозим. Аммо нариги дунёда уларга жаннат гулидан тикилган хулла – гулгун ҳарир либос ҳадя этилади. Демак, Навоий наздида чин ошиқнинг мартабаси ниҳоятда улуғ.

Ушбу ғазал байтларида орифона маънолар ҳам бор. Аммо биз бунга бу ерда тўхтамадик, чунки Навоийнинг поэтик дунёси, бадиий ҳаёлоту бу ғазалда кўпроқ дунёвийдир.

Луғат

1. Анбарафшон – анбар сочувчи, хушбўй ҳид таратувчи (анбар – балиқ меъдасидан олинадиган юмшоқ мумга ўхшаш хушбўй модда).
2. Кишвар – мамлакат, юрт.
3. Хулла – янги ҳарир либос.
4. Хазин – хазина эгаси, хазинабон.
5. Мақтул – қатл этилган, ўлдирилган.
6. Шаҳид – қурбон бўлган, ўлган.
7. Урён – яланғоч.
8. Ошкор – намоён этиш, кўрсатиш.
9. Нақди ишқ – ишқ, ишқ ҳақиқати, ҳақиқий ишқ.
10. Ганж – хазина, бойлик.
11. Афғон – дод-фарёд, фиғон

«Маънолар оламига сафар»
китобидан

Шаҳодат УМАРОВА

ҚИШЛОҒИМ

Тўрт тарафи дарахтзор, гулзор,
Ифориға қиласан хумор,
Булбулларни куйлатган баҳор,
Хонободим – жаннат диёрим!

Кўркли эрур ҳар бир томони,
Сулув қизи, қоши камони,
Яхшиси кўп, йўқдир ёмони,
Хонободим – кўнглимга ёрим!

Илк бор кўрган баҳорим сенда,
Шабнам ўпган наҳорим сенда,
Ажиб туйғу ниш урган танда,
Хонободим – сенсан қалб торим!

Болалигим ўтган кўчалар,
Эртақларга чўмган кечалар,
Дилда меҳрим сенга қанчалар,
Хонободим – санъатим, борим!

Тонгда таъзим қилса мажнунтол,
Бир он боқиб сураман ҳаёл,
Баҳтим кўрай сенда безавол,
Хонободим – умр баҳорим!

Дуо қилар ёши улуғинг,
Қўша қариб баҳти тўлиғинг,
Ҳар инсонинг, меҳри илиғинг,
Хонободим – номус-у орим!

Соғинаман лаҳза кўрмасам,
Кечир, бир он ҳолинг сўрмасам,
Қизим дема, оҳлар урмасам,
Хонободим – ширин дийдорим!

Олам кўрсин нурли юзингни,
Ҳар бир сатри сенга қизингни,
Оллоҳ асрар сенинг ўзингни,
Хонободим – ўтли ашъорим!

Бувайда тумани

Зикир МУҲАММАДЖОНОВ,
Ўзбекистон Қаҳрамони

MUSTAQILLIK QADRI

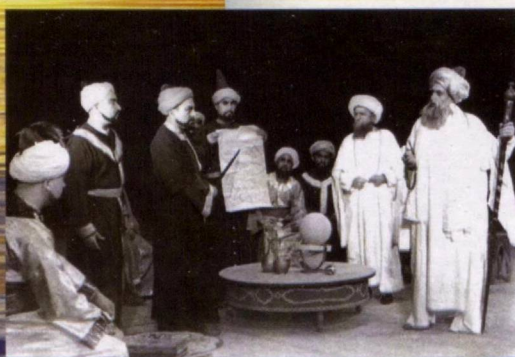
Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ артисти, марҳум Зикир Муҳаммаджонов кинодаги, театрдаги, телевидениедаги кўплаб роллари орқали мамлакатимизнинг ҳар бир хонадонига кириб борган. Актёр кундаликларида ўзининг умр йўли, устозларга эҳтироми ҳақида кўп-кўп ёзган. Актёрнинг фарзанди Омонулла Муҳаммаджонов таҳририятга улуғ актёрнинг кундаликларидан бир неча саҳифасини журналхонлар учун олиб келди. Қуйида шу битиклардан парчалар ҳавола эта-миз.

Улуғ ёшга етиб, узоқ умрим давомида турли воқеа ва ҳо-дисаларни бошдан кечирдим. Яхши-ёмон, қувончу ташви-шли кунларга дуч келдим, жудолик ва мусибатларга учра-дим...

Маълумки, адабиёт ва санъат аҳли хизмат тақозоси би-лан халқ орасида, катта-кичик давраларда бўлиб туради. Етмиш йилдан бери каминанинг ҳам умри шундай тарзда кечмоқда. Маълумки, ҳар миллатнинг қиёфасини белги-ловчи бир неча омиллар бўлади, шуларга қараб унга баҳо

берилади. Шулардан бири Миллий университет, иккинчиси Миллий театр, учинчиси Миллий консерваториядир. Театр санъати – халқимизнинг энг се-вимли ва қадимги санъат турларидан бири, унинг ёши бир неча минг йилга бориб етади. Буни қадимшунослари-миз она тупроғимиз қаъридан излаб топаётган кўҳна ашёлар ҳам тасдиқлаб турибди. Театр шундай санъатки, унда барча санъат турлари ўзаро туташади. Шунинг учун ҳам XX аср бошларида Абдулла Авлоний, Мунаввар қори Аб-дурашидхонов, Маҳмудхўжа Бехбудий, Абдурауф Фитрат каби миллатпарвар ва ватанпарвар зиёлиларимиз миллий театримизни замон талабларига муно-сиб тарзда қайта тиклаш ҳамда равнақ топтиришда алоҳида хизмат кўрсатди-лар. Уларнинг қутлуғ ишларини санъа-тимизнинг буюк намояндалари Маннон Уйғур, Аброр Ҳидоятлов, Обид Жалилов, Етим Бобожонов, Музаффар Муҳаме-дов, Муҳиддинқори Ёқубов, Миршоҳид Мироқилов, Шукур Бурҳонов, Олим Хўжаев, Ҳожисиддиқ Исломов, Сора

Эшонтўраева, Замира Ҳидоятова, Тошхон Султонова синга-ри сафдошлари ва шогирдлари давом эттирдилар. Замона-вий ўзбек драматургияси миллий театримиз бағрида тако-миллашди ва равнақ топди десак, хато бўлмайди.

Шуни ҳам алоҳида таъкидлаш керакки, улуг аждодларимизнинг нурли сиймолари ҳамиша театримиз тўридан жой олиб келган ва келмоқда. Беруний, Ибн Сино, Фарғоний, Мангуберди, Амир Темур, Улуғбек, Навоий, Бобур каби буюк боболаримизнинг бадиий образлари театримиз сахнасида бўй кўрсатди. Бу спектакллар миллатимизнинг ўзлигини англашида катта аҳамият касб этади. Театримиз жаҳон драматургиясининг шоҳ асарларини халқимизга илк бор танитишда ҳам етакчилик қилиб келмоқда.

Бугун Ўзбек Миллий академик драма театрининг биноси гўзал пойтахтимиз ҳуснига ҳусн қўшиб турибди. Бундай санъат кошонасида ишлаш биз ижодкорларга қанчалар завқ-шавқ ва илҳом бағишлаши баробарида томошабинлар учун ҳам катта қулайликлар яратмоқда.

Мен шу санъатим туфайли дунё кездим. Баъзан касбдошларим, «жаҳонгашта актёр» деб ҳазиллашиб ҳам қўядилар. Тўғри, дунёнинг жуда кўп мамлакатларида бўлдим. Аммо ҳеч бирини ўз Ватанимга ўхшатмадим. Қаерда бўлмай, дарҳол ўз Ватанимни, ёру дўстларимни қўмсаб қоламан. Ким нима деса деяверсин, мен учун Ватанимдек азиз ер йўқ. Шундай халқимга, муқаддас тупроғимга тиз чўкиб, таъзим қилгим келади. У ўз табиати, ўз одамлари билан дунёда ажралиб туради. Ҳиндистонда бўлганимда, қор кўрмаган одамлар борлигини билдим. Сибирда ёз фаслида қуёш жамолини булут орасидан кўрсатиб қолар экан, нуридан баҳра олай деб югурганларни кўрдим. Биздаги тўрт фаслнинг бари ўлчовли, бир-биридан гўзал. Ширин-шарбат мевалари ҳеч қаерда йўқ, чамамда. Мен биринчи бор чет элга сафар қилганимда бир ошнам мен йўл олган шаҳарда қондоши борлигини айтди. Ва кичик тугун элтиб беришимни сўради. Ул вақтларда муҳожирлар билан учрашиш тақиқланганлигини билсам-да, кўзим қиймаганидан элтиб берганман. Аммо ошнамнинг жигари совғани очиб кўргач, бир чеккага суриб қўйди. Бунга ҳайрон бўлиб, сўраганимда: «Укам бир сиқим киндик қоним тўкилган тупроқдан бериб юборганда, бу совғадан қимматлироқ бўлар эди», — деди. Бир катта маъракада узоқ мамлакатдан келган ватандошимизнинг йиғлаб юборганини кўрдим. Кейин билсам, у киши дунёнинг бир чеккаси бўлган Австралияда истиқомат қилар экан. Тақдирни қарангки, бизнинг юртимизда туғилиб, Хитойга борган, у ердан эса қочиб дунёнинг бир чеккасига бориб қолган экан. Айтишича, унинг жуда катта бойлиги бор, аммо дил ёзадиган ошналари йўқ экан. Чет элларда бўлар эканман, юртдошлар бизни кўрганда бағрига босиб, кўз ёши тўкишларини шундан деб биламан.

Шундай замонлар бўлганки, тарихга тўғри ёндашишга ҳам журъат қилолмас эдик. Машҳур ёзувчимиз Ойбекнинг «Навоий» романидаги Ҳусайн Бойқаро ролида буюк шоиримиз «Хамса»ни тугатгач, шоҳга тақдим қиларкан, унинг оёғи остига қиличини ташлаб, шоир этагини ўпганим учун қанча тортишув бўлган эди. Ваҳоланки, Ҳусайн Бойқаро шоҳ бўлишига қарамай, Навоийга тан берган, уни «пирым»

деб атаб, зафар кунлари минадиган олтин эгарлик отга қўлтиғидан олиб миндирган. Биз яқинда «Алишер Навоий» пьесасини қайта сахналаштирдик. Бу галги талқинида Навоий билан Ҳусайн Бойқаро ўртасидаги дўстликни кучайтиришга эришган бўлдик. Мен буюк шоир Алишер Навоийни ижро этишни кўп йиллар орзу қилиб юрганман. Аммо устоз Олим Ҳўжаев халқ Навоийси бўлиб танилиб кетганидан, ҳурмати юзасидан мулоҳаза қилар эдим. Актёр ҳам инсон бўлганидан бора-бора пишган, фикри етилгани билан маҳоратни ишлата билишдаги жисмоний қудрати камая борар экан. Мен Навоий ролини ижро этар эканман, гарчи спектакль бошида ва охирида чиқсам ҳам шундай чарчайманки, ҳатто уйга етиб боришимга қувватим қолмагандек бўлади. Энди ўйлаб кўрсам, ўша вақтларда орзу қилган ролларимни ижро этишга ҳаракат қилсам бўлар экан.

Санъатимизда ўсиб келаётган ёшларга ҳавасим келади. Чунки улар ижро этадиган ажойиб образлар кўпайиб бормоқда. Энг муҳими, театр сахнаси тўрига халқимизнинг буюк сиймолари чиқмоқда. Биз тенги авлодлар Амир Темур сахнага чиқади деб сира ҳам ўйламаган эдик. Энди ўйлаб кўрсак, бизда шунчалик буюклар кўпки, санаб улгурмайсан. Чет элларда биз билмаган буюкларимиз ҳақида сўрашганда уялиб қолган пайтларимиз ҳам бўлган. Шукурлар бўлсинки, мен халқимизнинг Навоий, Беруний, Улуғбек, Ҳусайн Бойқаро, Фурқат каби улуг сиймолари образларини сахнада ижро этиб, санъатимиз хазинасига ҳиссамни қўша олдим. Кинода ҳам эллика яқин фильмларда образ яратганман. «Ўзбекфильм», «Тожикифильм», «Мосфильм» ва Украина киностудияларида ҳам суратга тушганман. Истиқлолимиз шарофати тўғрисида нима дейиш мумкин? Унинг қадрини эрксизлик жабрини озми-кўпми тортганлар билади... Эри, болаларидан айрилиб хазон бўлган Маъсума Қориевани ўйласам, мустақиллик кўксимдан дард каби сизиб чиқади...

Бугун катта йўлни босиб ўтиб, ортга қарар эканмиз, бу йўлда ёруғ юлдуз каби абадиятга нур сочиб турган Маннон Уйғур, Етим Бобожонов, Аброр Ҳидоят, Шукур Бурҳонов, Обид Жалилов, Маъсума Қориева каби қадрдон устозларни кўрамиз, уларга талпинамиз. Киши улкан чўққиларга интилади. Чўққига чиқиб олгандан сўнг ортда қолган доvonларга синчиклаб қарайди. Чўққига чиққан Қуёш ҳам она ерга таъзим қилади. Мен ҳам санъаткор бўлганимдан фахрланиб, яна қайта дунёга келгудай бўлсам, яна бир бор халқимга хизмат қилиб, умр ўтказардим дейман. Ахир хизмат қилиш даври келди-ку! Шундай элга, шундай юртга, шундай буюкларга таъзим қилмай бўладими!

Ko'ngil ildizidagi nur...

Мени баъзан беадоқ хаёллар домига тортади. Айниқса, ёлғизликда бус-бутун хаёлга айланаман. Кўпинча инсон қандай жавҳардан яралганлиги, ҳаётнинг мазмун-моҳияти ёхуд ўзликни англашда восита бўлган илк шеърни ким ёзганлиги хусусида ўйлайман. Ва ўйларимнинг олис йўлларида адашмаслик учун кўнглимга хуш ёқадиган шеърли китобларни топиб ўқийман. Мана ҳозир ҳам истеъдодли шоир Сирожиддин Рауфнинг китобларини варақлаб ўтирибман. Шоирнинг баъзи шеърлари юрагимда ўчиб қолган чўғни қайта алангалатади.

**Минг битта хавотир жонимни чўқиб,
Кўнглимнинг бисоти – эзгу дардимни
Ахийри мен сенга инондим, гўзал.**

**Бир ўтинч куйдирар энди дилимни:
«Сен мени ўзингдан ортиқроқ севма,
Ўзимдан ортиқроқ мени тушунгин!»**

Сирожиддин Рауф таниш фалсафа ичида янги фалсафага йўл очади. Яъни инсонни тушуниш, англаш, ҳар қандай қайноқ муҳаббатдан баланд туради, деган эътироф билан дилга яқинлашади. Тушуниш инсонни инсонга яқинлаштиради, бир-бирига дўст қилади. Чинакам дўст ҳар қандай шароитда ҳам кўнглимга юпанч, дилга маҳбуб бўлади. Муҳаббат эса жуда ширин туйғу. У шу қадар ширинки, кези келганда, баъзан меъдага тегади ҳам. Шунда беихтиёр... нордонроқ ниманидир тусаб қолади кўнгли.

Шоирнинг шеърларидаги раволиқ замирида ниҳоятда чуқур, ўқувчини хушёр торттирадиган маънолар яширинки, ўқувчи таниш раволиққа маҳлиё бўлиб гоҳида уларни сезмай қолади. Шу боис бундай шеърлар алоҳида тайёргарликни талаб қилади. Хусусан, Сирожиддин Рауфнинг «Таржимаи ҳол» номли шеърини қайта-қайта ўқиб, ҳар гал ундан янги маънолар топавердим. Ўша шеър: «Бу манзил-маконда мен-да бир дарахт» деб бошланади. Ва мана шу «пойида турфа йўл, излар туташган» дарахт – инсон қисматининг бор азоби, изтироби, қувончи, ширини бетаскин умид ва армонлари, беадоқ орзу-ниятлари мисралар қатида сокингина шовуллаб туради:

**...Саболар нафасин бўронлар тўсди,
Тинимсиз қувгандек фаслни фасл.
Кўклам оғушида мен секин ўсдим,
Қаҳратон қаҳридан сундим муттасил.**

**...Мен илкис сезаман танимда дардни,
Нафсим бироз қалтис ҳаволадими.
Шу билиб-билмасдан орттирган гардни
Шаррос ёмғирларим юволадими?**

Ҳа, шоирнинг шеърларидаги исмсиз дард – умид ва орзуга талпинишнинг ўзига хос йўлига ўхшаб кетади. Сирожиддиннинг кўнгли гўё осмонга банди қилинган қуш кўнглидай безовта. У лоқайд яшашдан нафратланади. Ҳаётнинг бағридаги ҳаётни излаб топгиси келади. Энг муҳими тирикликнинг баҳайбат армонларию азобларини ҳақиқат нурида ловуллаб турган кўнгли билан қарши олишдан сурурланади:

**Кулранг осмон, ваҳки шу замон,
Юлдузларни туманга қорган.
Мен-чи бу дам недир ёзаман –
Қадам билан тўнглаган қорга...**

Барча асл шоирларнинг юрагидаги исён қайсидир маънода бир-бирига ўхшаса-да, лекин уларнинг талқини асло бир-бирини тақорламайди. Бу жараён Сирожиддин Рауфда жуда дилбар, янги ифодалар билан ўзига хосдир:

**... Отини эгарлаб чиқса-да булут,
Осмон чехрасини ҳали бузмаган.
Титрар бармоқларим – кўрқоқ балиқлар
Сочинг денгизиди қониб сузмаган.**

Бу шеърда ошиқлик ҳолатидаги юрак исёни ниҳоятда латиф жаранглайди. «Титрар бармоқларим – кўрқоқ балиқлар, Сочинг денгизиди қониб сузмаган» ибораси ўқувчи кўнглида ишқ гулғуласини жўштиради. Нақадар тиниқ ва дилни яйратадиган ташбеҳ.

Шоирнинг қофиясиз, аммо оҳангли бир кичик шеърининг зарбига боқинг:

**Қуршовдаги
Довюррак жангчи
Ўқдониди қолган
Энг сўнгги ўқдек
Менинг ҳаётимга кераксан,
Севги!**

Бу шеърда катта бир дostonнинг юки бор. Севги бу фақатгина ошиқ-маъшуқлар ўртасидаги мониена туйғу эмас, балки кенгроқ маъно касб этадиган тушунчадир. Бинобарин, жамики борлиқ, айтайлик, тушкун пайтда деразангиздан тушиб турган бир тола нур ҳам сизни

ҳаётни севишга чорлайди, яшашга умидлантиради. Шу маънода севги бу – умид, деган фалсафани шоир руҳимизга сингдиради.

Сирожиддин Рауф шеърятига чуқурроқ кириб борганимиз сари унинг ўз айтар сўзи, жозибали туйғуси ва дилни жунбушга солгувчи маъно зарблари шунчалик кўпроқ завқлантиради.

Ҳали юқорида мени ҳаёллар ўз домига тортишини ёзиб ўтдим, яъни биз қандай жавҳардан яралганмиз, деган ҳаёлни мудом таъқибини таъкидладим. Баъзан шундай ўйлар исканжасида «инсон балки майсалардан яралгандир», деган жавобга тўқнашаман. Шу ўринда Сирожиддин Рауфнинг атиги олти қаторли «Орзу» номли шеъри мени беҳад тўлқинлантириб юборди. Ва жумбоқ ҳаёлларимни равшан торттирди:

**Ҳаёт ташвишларин иргитиб қўйиб,
Симиргим келади тўйиб ва тўйиб
Ёмғирдан кейинги тоза ҳавони.**

**Симиргим келади ютоқиб шошиб,
То унинг софлиги ўпкамдан тошиб
Сўнгра вужудимга сингсин қон каби.**

Одамзод жуда пок, беғубор ҳолда дунёга келади. Йиллар ўтиб, инсон улғайиб бораркан, ҳаётнинг турфа қувончу ташвишларига елка тутганча, баъзан бойлик, амал васвасаси олдида ожиз қолади. Ана шу ожизлик уни тўғри йўлдан адаштиради. Яъни унинг қалб кўзгуси, тирикликка боққан нигоҳи хиралашади. Инсоннинг аслияти туғилганидаги поклик, тозаллик эмасми, у ботинан ўша аслиятга талпинади. Ана шу талпиниш завқини шоир орзу деб атайди. Жуда тиниқ, дилни энтиктирувчи руҳ бор бу шеърда.

Сирожиддин Рауфнинг севги мавзусидаги шеърларини ўқиб, аллақандай завқ туясан киши. Муҳаббат, ишқ туйғуси мукаррам қилган янги бир олам топгандек бўласан гўё. У фақат энг буюк айтимни ҳайқириб эмас, шивирлаб айтади. Ана шу сокин шивирлар руҳингга ишқ эпкинларини олиб киради:

**Ҳали тонг отмади йўқ бирор марта,
Аммо минглаб туннинг сочи оқарди.
Бугун кеча учун эртадир, эрта!..
Умидвор ишқ шивирлаб бақирди.**

Сирожиддин Рауфнинг «Уч томчи» рукнидаги шеърлари ҳам ниҳоятда ўзига хосдир. Яъни ҳар бир мўъжаз шеърда тўлғоқли кўнглининг ҳислари инжаланди. Менга қолса, бу битикларни «Ҳаёт ҳикматлари» деб номалаган бўлардим. Ушбу жажжи шеърларда тириклик фалсафаси, таъбир жоиз бўлса, жиндак киноя, бошқачароқ айтсак, шууримизни ҳушёр тортирадиган мазмун ила очиб берилади:

**Фаол инсон – жамият гули
Гулдондан гулдонга
Кўчиб юради.**

Шоир оҳистагина айтган ёки битган бу шеърнинг ўткир тиғи ҳар қандай жаҳолатни, сохталикни парчалашга қодир. Ҳар қуни юз кўришиб, салом-алик қиладиган,

танишларимиз орасида шахси номаълум одамлар кўп. Улар юз-кўзига ниқоб тортиб, ўзини фидойи, меҳрибон кўрсатгани билан асл мақсади авраб-алдаб бўлса-да, йўқ жойдан улуш топиш, ўзини кўз-кўз қилиб бирор амални эгаллашдан иборат. Бундай кишилар ҳамиша «фаоллик туғи» остида умргузаронлик қилади.

Сирожиддиннинг яна бир шеърида шоир қалби шундай тасвирланади:

**Шоир қалби – биллур идиш
Чертилса
Жаранглар.**

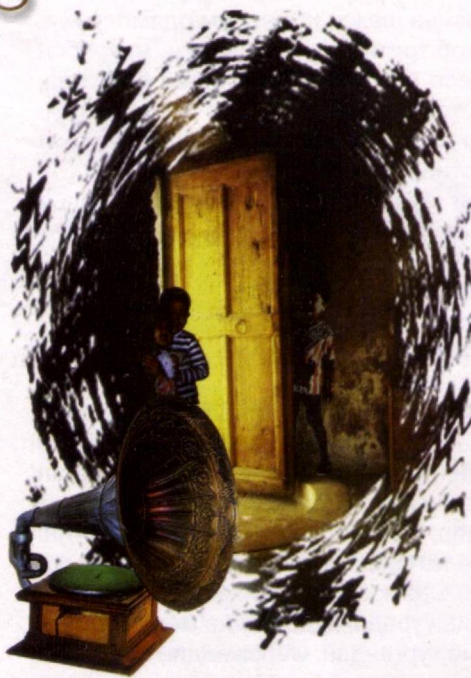
Жуда топиб айтилган. Мен шоир тасвирига қўшилган ҳолда шеър – бу кўнгил илдизидан таралиб турган нур Ватан васфида ўзгача товланади. Ватанни суймоқ иймонга дахлдордир, деймиз. Бу жуда тўғри талқин. Ватан севгисини не-не буюк ижодкорлар насру назмда қуйламаган дейсиз. Одамзодни туғилган жойи, макони ҳамиша ўзига тортиб туради, худди қуёш меҳри ер қурагини ўзига тортиб тургандай. Сирожиддин Рауф ҳам Ватан, унинг озодлиги, она халқи ҳақида ёзар экан, унинг самимий сатрлари қаъридаги жўшқин ишқ, беқиёс меҳрни беихтиёр илғайсиз.

**Ватан суратини чизмоқ оғирдир,
Аммо шу суратни чизмоқ истаيمان.
Унга мос рангларни тинмай излайман,
Қайда бўёқ бўлса, кўраман бир-бир...**

**...Чизаман, фарзандман чизмай қўймайман,
Чизмай десам сўнгра қийнар армоним,
Балки бўёқ бўлар юрагим қони!...**

Одатда яқин одамлар бир-бирининг ички дунёсини яхши биламан, деб ўйлайди. Худди шундай мен ҳам Сирожиддин Рауф ижодини яхши биламан деб, ўйлардим. Гарчи шоирнинг «Йиғлаётган ой», «Кўк гумбаз», «Сиз менга кераксиз», «Ташриф» каби бир қатор шеърий тўпламлари, қанчадан-қанча долзарб мавзулардаги публицистик мақолалари чоп этилиб, халқнинг тилига тушганидан хабарим бўлса-да, унинг ижодига чуқурроқ назар ташламаган эканман. Кечикиб бўлса-да, унинг шеърятини билан яқиндан танишгач, ростига гап, унга бўлган эҳтиромим, ихлосим янада ортди. Унинг камтарлиги, халқларварлиги ёрдамга муҳтож инсонларга ҳамиша қўлидан келганча кўмаклашининг кўп бора гувоҳи бўлганман. Бугун эса уни ўз овозига эга, ўзига хос шоир сифатида қайта кашф этдим. Сирожиддин кўнглининг илдизидан нур бугун янада порлайдиган, яъни у айна қайноқ ижод палласида. Ҳали у юракларни ларзага соладиган, ҳайратга тўлдирадиган янги шеърлар, дostonлар ёзади, деган умиддаман.

Абдуғани СУЛАЙМОН

Tungi navbatchilik

Соат тунги ўн иккидан ўтди. Фаррош зиналарни ювиб бўлганидан сўнг узоқ кутилган тинчликка эришдим. У қисқа-қисқа, лекин давомли йўталиб, йўлак чироғини ўчирди-да, ўзининг кичик хонасига кетди. Шу пайт юқори қаватда девор соат занг урди, кейин дарахт шохлари орасидан майин шабада эсди. Ниҳоят, сукунат чўкди. Китобларимни очдим, тошқўмирли печка устидаги чойнакнинг паст овозда ҳуштаги эшитиларди.

Ўша пайтларда тиббиёт мактабининг талабаси эдим. Ҳар кеча болалар уйига навбатчиликка чақиришарди. У ерда ҳам врачлик, ҳам тунги назоратчиликни уddалашим керак эди. Соат бонгидан сўнг ўрнимдан туриб, биринчи ва иккинчи хоналарга бош суқдим — болалар ухлаб ётишарди: баъзан қайсидир бири алаҳсирар, тушунарсиз сўзларни гапирарди. Мен йўлакнинг охирига кетдим. Бу ақлий ривожланишдан орқада қолган болалар хонаси эди. Хона чоғроқ, қиришингиз билан димоғингизга ноҳуш ҳид урилади. Узоқ йиллардан бери касалларни текширавериш, бу ҳид бурнимга шу қадар ўрнашиб қолгандики, ҳалигача чидай олмайман. У илвираган тана ҳидими ёки

ёрдамга муҳтож қалб? Балки бу тасаввуримдadir? Эҳтимол, менга шундай туюлар?

Бу хонада ўн-ўн икки ёшлардаги, баъзида улардан ҳам кичикроқ ғалати юзли икки-уч бола яшар эди. Кечалари бемалол ухласин деб уларнинг қўл-оёқларини ечиб қўярдим. Ингичка ва қийшиқ қўл-оёқларига тикилиб ўтирарканман, уларнинг пешонасига ёзилган тақдирми ёки ота-оналарими — ўша сабабга лаънатлар ўқир эдим. Улар кунларини, эҳтимол, йил бўйи вақтни ўз қафаслари — кичкина хонада ўтириб ёки ухлаб ўтказар эдилар. Таналари ҳаракатдан тўхтамас, тушунарсиз сўзларни минғирлашарди. Бир бўлак гўшт каби болалар ейиш ва ичишнигина биларди, холос. Улардан бири сизга кўзла-

рини тиккан айрим лаҳзаларда ўз дунёларининг дарчаларидан бош чиқариб, бир бўлак нон ёки қанд сўрайди, олиб келганингизда эса аллақачон ўз иши билан банд, эътибор ҳам бермасди — гўё дарча очилмагандек.

Баъзан улардан бири ўларди. Тана ҳаракатлари ҳуружлари тўхтаб, тинчиб қоларди. Ҳамширалар хабар келтирардилар: «Жаноб, доктор! Учинчи беморнинг аҳволи оғирлашди». Шошилардим. У бўйинини эгган ҳолда чайқалишдан тўхтар, деворга термулганча тураверарди. Унинг туманли кўзлари юқорига қарарди ва овқатланишни бас қиларди. Бир неча кун ўтгач кўзлари хира тортарди. Овқатлантириш учун кўрилган саъй-ҳаракатлар самарасиз эди. Бу бирдан кетишга қарор қабул қилган каби эди. Рад этиб бўлмайдиган ҳукм қаршисида инсон билими ва тажрибаси ҳеч қандай таъсирга эга эмас. Унинг қаровати бошқа бир бола келмагунча бўш турарди. Ишимнинг дастлабки кунлари айрим болалар билан гаплашиб, кўзлари тубида озгина бўлса-да идрокнинг изини илғашга ҳаракат қилардим. Айтишим лозимки, муқим мулоқот қилиш имконсиз

Рэзо Жулойи

эди. Ҳозир ҳам болалар хонасида уларнинг тўрт нафари вақт ўтказмоқда эди.

Ўз ётоғимга қайтдим. Китобларимни очдим ва ухлашдан олдин бироз вақтимни мутолаага сарфладим. Аммо бу кеча эсфанд (форс шамсий йилининг 12-ойи, 20 февраль – 20 март)нинг сўнгги оқшомларидан бири эди. Ўша кечада тўсатдан баҳор келди. Новдаларнинг бўртиқ куртаклари кўз очди, қумуш ой ҳамма жойни қийинтирди. Мана шундай кечаларда ёнингда бир аёл бўлса, дарахтлар орасида юрсанг, оёғинг остидаги қаминни ҳис қилсанг ва шеър ўқисанг. Бундай тунда ухлашдан бошқа ҳар қандай ишни қилгинг келади.

Китобни ёпдим. Стаканга чой қуйдим ва эски граммофони соzладим. Европадан янги симфония олиб келишганди, номи ёдимда йўқ, биринчи пардаларданок унга маҳлиё бўлдим. Овозини баландлатдим. Бу борлиқ ва йўқликнинг чегарасидан, коинотнинг номаълум чуқурликларидан таралаётган куй эди.

Ҳайратда қолган эдим. Қўлимдаги чойга ҳатто тегмадим ҳам. Ҳеч қачон бу қадар таъсирли ва гўзал куйни тингламаган эдим. Ўша вақтда орқада шовқин эшитилди ва бошимни кўтардим. Ярим тундаги кутилмаган овоздан кўрқиб кетдим. Ўрнимдан сакраб туриб, эшикка ўгирилдим. Ва ақл бовар қилмас маназарани кўрдим: бир неча заиф бола йирик бошларини граммофон томонга бурганча эшик кесакисида ўтирарди.

На менга ва на бошқа нарсага эътибор қилардилар. Куй таъсири уларнинг юзида акс этар, ҳатто бирининг йиғлаётганига гувоҳ бўлдим. Унинг юзига кўзларидан ёш қуйиларди. Идрокнинг бундай учқуни уларнинг қалбини мусиқадаги номаълум туйғу билан боғлаган эди; сизу мендек, эҳтимол, биздан-да юсакроқ инсонга айланишганди. Бироздан сўнг юзимнинг нам эканлигини сездим. Барчамиз йиғлардик.

Форс тилидан
Башорат ОТАЖОНОВА
таржимаси.

«Guliston»ga maktub

Муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг «Китоб маҳсулотларини чоп этиш ва тарқатиш тизимини ривожлантириш ҳамда тарғибот қилиш бўйича комиссия тузиш тўғрисида»ги Фармойишининг ва ёшлар сиёсатида оид Қарорларнинг қабул қилиниши ўсиб келаётган ёш авлод манфаатлари, орзу-истакларини амалга ошириш борасидаги қатор ислохотларнинг такомиллашиб бораётганлигининг исботидир. Фармойишда ёшлар ўртасида китоб мутолааси ва маданиятини оширишга, адабиёт тўғараклари фаолиятини кучайтиришга алоҳида эътибор берилган. Бизнинг мактабимизда ҳам Ёшлар иттифоқининг ташаббуси билан мунтазам равишда янги китоблар тақдиротлари, китобхонлик кечалари, мушоиралар ўтказилади. Уларда она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси Юлдуз Қўлдошева раҳбарлигидаги «Ёш қаламқаш» тўғаригининг аъзолари ҳамиша фаол иштирок этишади. Яқинда Конституциямиз қабул қилинганлигининг 25 йиллигига бағишлаб туман прокуратураси ва ички ишлар бўлими билан ҳамкорликда ўтказилган китобхонлик акциясида «Ватан ҳақида сўз» номинациясида ғолиб бўлган шеърлар ва бадиалардан намуналар юборяпмиз. Журналхонларга маъқул келади деган умиддамиз.

Севинч МАЖИДОВА,
Самарқанд вилояти, Каттақўрғон туманидаги
17-умумтаълим мактаби Ёшлар иттифоқи етакчиси

БАТАН

Сен – саждагоҳ,
Сен – отамсан, сен – онамсан.
Қадим тупроқ,
Энг муқаддас кошонамсан.
Олий мақсад –
Ҳар гардингни кўзга сурсам.
Сенга фахр келтиргувчи
Фарзанд бўлсам.

Феруза ОЧИЛОВА,
7-синф ўқувчиси.

ҚАСИДА

Саҳифаси нурга тўлиқ,
Қомусимиз – бахтимиздир.
Ҳар бир сўзи азиз, ўтлуғ,
Адолатли тахтимиздир.
Куч – билимда, билим – кучда,
Тафаккурда, адолатда.
Дўстим, бизнинг қудратимиз,
Она-юртга садоқатда.

Фотима САЙДАҲМАТОВА,
5-синф ўқувчиси.

ИСЛОМ БОБО

Истиқлолнинг меъморисиз, Ислом бобо,
Сиз халқимнинг шарафисиз, ифтихори.
Байроғини ҳилпиратган олам аро,
Мустақил ва эркин юртнинг бунёдкори.
Сўзларингиз бизлар учун буюк китоб,
Йўлчи юлдуз, самоларда порлаб турар.
Сиз бошлаган улўғ ишлар мисли офтоб,
Бизни мудом эзгуликка чорлаб турар.

Дилбар УБАЙДУЛЛАЕВА,
5-синф ўқувчиси.

ИЗОҲ

Ватан сўзи волидамнинг алласидан,
Аждодларнинг ҳикматидан бошланади.
Тож деб билган она-юртнинг шарафини,
Авлодларнинг шуҳратидан бошланади,
Нондек улўғ ибратидан бошланади.

Сабина УМРЗОҚОВА,
5-синф ўқувчиси.

ҚАСИДА

Сенга фидо бўлсин бу жоним,
Ислом бобом суйган маконим,
Сенга мафтун бўлган ҳар оним,
Қадамлари қутлуғ, Ватаним,
Сенга қилай куллуқ, Ватаним.
Кўз тегмасин шуҳрат, шонингга,
Ҳалолликда топган нонингга,
Жоним фидо, ёруғ тонгингга,
Келажаги буюк Ватаним,
Волидамдек суюк Ватаним.

Ўғиллой ЭРГАШЕВА,
5-синф ўқувчиси.

Савр ойи ўрталари бўлса-да, тун хийла совуқ, осмондан рутубат, ёмғир ҳиди келарди. Очиқ дераза ёнида туриб, чироқлар жимир-жимири аро ороланаётган Бухорони томоша қилаётган Содиқнинг кўнгли негадир ғаш, нафаси қисилиб, кўксининг чап томони жизилларди. У тунги шаҳар манзарасига тикилиб турган бўлса-да, кўз ўнгида барқ уриб очилган бир туп атиргул гавдаларди.

Ҳа, — чуқур «уф» тортди Содиқ, — табиат тарозисида посанги ўзгаргани ростга ўхшайди. Баҳорнинг иккинчи ойи тугаб боряпти-ю, ҳали атиргуллар очилмайди, ҳамон совуқ. Юракдаги музларнинг эри-магани шунданмасмикан?

Яна ўша алангадек товланган қизил атиргул нигоҳлари олдида қотиб қолди. Бу қишлоқдаги ҳовлиларида, ариқ бўйида ўсган, ёлғиз атиргул эди. Ҳовли тўзиб, иморатлар бузилиб кетган бўлса-да, ғарибгина мунғайган атиргул ҳар баҳорда гул очар, эгаларининг яхши кунларини кутарди. Бу — шафқатсиз вақтнинг шикастларига, ўткинчи дунё ситамларига қарши исён эди гўё.

Содиқ ҳар гал қадрдон қишлоғига йўли тушганда хароба ҳовли этагидаги атиргулдан хабар олар, ундан бир-икки дона узиб олиб, узок

Менинг қизил гулим

вақт ҳидлаб юрар, димоғига болалик нафаси урилар, беадад соғинч туйғуси юрак-бағрини ўртарди.

Эрта баҳорда Содиқ атиргулни кўчириб, шаҳардаги ҳовлисига олиб кетмоқчи бўлди. У кўлига белкурак олиб, энди ишга киришмоқчи ҳам эдики, қари тут тагидаги деворлари қийшайиб қолган ошхона томондан бир товуш эшитилгандек бўлди.

«Ҳой инсон, ўзинг-ку киндик қонинг томган ҳовлига шу гулчалик ҳам вафо қилолмадинг, нега энди табиатнинг бу мўъжизасига азоб бера-сан? Қўй, унинг ҳар баҳорда гул очиши шу ҳовлида ўтганлар руҳини шод этгусидир!..»

Содиқ сесканиб кетди. Кўлидаги белкуракни ирғитиб юборди, атрофга аланглади. Ҳеч ким кўринмади. Ким овоз берди экан? У танасига энди яшиллик югуриб, куртак отаётган атиргулга тикилганча анграйиб қолди. У ҳамон очиқ дераза ёнида тик турар, бўрондек кўзғалиб келаётган хотиралар, айқаш-уйқаш хаёллар, жиловсиз ҳислар уни ўз комига тортар, кўксидаги оғриқ тобора кучаяр эди.

— Менинг қизил гулим, танҳо гулим! Сен ёлғиз эсанг-да, мендан бахтлироқ, тўкинроқсан. Сени кўргим келади, сенга интиламан, болагигимни эслатувчи атрингни кўмсайман ва дунёнинг нариги чеккасида бўлсам-да, ҳузуринга ошиқаман.

Менинг қизил гулим, ёлғиз гулим! Мана, мен ҳам сен каби

ёлғиз қолдим. Йўқ, мен жисман эмас, руҳан ёлғизман. Атрофимда одамлар, дўст-ёрлар жуда кўп. Лекин ҳеч ким қалбимдаги бўшлиқни тўлдиролмайди. Сен мендан бахтлироқсан. Боиси, сен ёлғиз эсангда, гулсан, гул! Ва сенга кимдир интилади, қўл узатади. Мен эса ҳатто чақиртикан ҳам эмасман. Менга талпинувчи, қўл узатувчи бормикан бу дунёда? Билмадим. Бу йил баҳор кечикди. Менинг баҳорим эса аллақачон ўтиб кетди. Бугун кўнглим қишки боғ янглиғ бўм-бўш, хувиллаган.

...Сўнги учрашувимизда (йўқ, бу учрашув эмас, видолашув экан) ташқарида гупиллаб қор ёғар, хонада иккимиз эдик ва кўнглимда қувонч чечак очганди. У сочларимни аста сийпалаб шундай деди: «Авваллари нуқул сочларингизни силаб, йиғлагим келарди. Энди эса негадир йиғлаёлмаяпман...» У шу сўзларни айтар экан, кўзларига тикилдим. Ҳамма вақт чексиз садоқат, меҳр уфуриб турадиган кўзлар бепарво, лоқайд боқар эдилар.

Ташқарида ҳамон қор гупиллаб ёғар, кўнглимдаги чечакларни эса аллақачон совуқ урган эди.

Менинг қизил гулим, ёлғиз гулим! Ҳар гал баҳорни кўнглимга сен олиб кирар эдинг, энди эса жуда кечикяпсан...

Содиқ шуларни хаёлидан ўтказар экан, юрагидаги оғриқ кучайгандан-кучайди. У кўксини чангаллаганича телефон гўшагини кўтариб, тез тиббий ёрдам рақамини терди. Ҳансираганча стулга чўкди. Оғриқ ҳамон қўйвормас, нафаси бўғзига тиқилиб, хонанинг томи, деворлари босиб тушмоқда эди гўё. Қулоғига аллақандай ваҳимали товушлар эшитиларди. У энди хонада ёлғиз қололмаслигини сезиб, ҳовлига чиқишга қарор қилди, зиналардан секин-аста пайпасланиб туша бошлади.

Тун ярмидан оққан бўлса-да, йўлак эшиги ёнидаги ўриндикда кўшниси Ҳаким ака аллақайси қўшиқни мингирлаб хиргойи қилиб ўтирарди. Содиқни ёқавайрон, сочлари паришон бир аҳволда кўриб, капалаги учиб кетди.

– Иби, бахайр, мулло Содиқбой, сизга нима бўлди?

– Ҳеч нима, шу, юрагим сал безовта қияпти, «Тез ёрдам» чақирдим, – деди Содиқ оғриқ зўридан инграниб. Ҳаким ака етмиш ёшлар чамаси, хуштабиат, ҳожатбарор киши эди. Чаққон ҳаракат билан ўрнидан туриб, Содиқнинг елкасидан суяб ўриндикқа ўтиргизди.

– Ҳай, ҳай, ҳеч нима эмиш, рангингизда ранг қолмабди-ку. Валидол-палидолингиз йўқмиди? – жонкуярлик билан сўради у. Содиқ бош чайқади.

– Эҳ, аксига олади-да, меники ҳам тугаганди, – афсусланди Ҳаким ака. – Ҳозир қайси кўшни эшиги-

ни тақиллатишни ҳам билмайсан киши.

Содиқ чуқур-чуқур нафас олар, оғриқ сал пасайган бўлса-да, боши гир-гир айланиб, ҳушини йўқотар даражага етган эди. «Ишқилиб, дўхтир мошини келгунча йиқилиб қолиб, Ҳаким акага ташвиш ортирмасам бўлгани», ўйларди у. Худди шу аснода кўкиш чироқларини лопиллатиб, «тез ёрдам» етиб келди. Машинадан оқ халатли йигит ва ёш жувон тушди. Йигит дарров Содиқнинг қон босимини ўлчаёт бошлади. Жувон эса жиҳозларини ҳозирлади. «Хайрият-э, – енгил тортиб ўйлади Содиқ. – Энди нима бўлса бўлар». Ҳамширанинг кўзларида аллақандай ҳадиксираш, ҳайрат ва шу билан бирга чексиз меҳр-шафқат ёғилиб турарди. Бирдан ҳамма оғриқлар йўқолгандек бўлиб, Содиқнинг вужуди жуда енгиллашиб қолди ва у сўнган юлдуздек парвоз этиб, қоронғу, тубсиз жарлик қаърига сингиб кетди.

Содиқ оппоқ бир бўшлиқ қўйнида кўзларини очди. Очди-ю, оқ шуълалардан кўзлари қамашиб, боши яна гир-гир айланди. Ҳаммаёқ – девор, шифт, эшик-дераза, чойшаблар оқ-оппоқ. Қўлларининг бир неча жойига ниналар санчилган, ялтироқ найчалардан аллақандай ҳаётбахш суюқлик майда зўлдирчалардек югургилаб вужудига оқиб кирмоқда эди. Шундагина у касалхонада ётганини тушунди. Кўшниси Ҳаким акани, қон босимини ўлчаётган шифокор йигитни ва кўзлари меҳр-шафқатга тўла ҳамширани эслади, жилмайди, кўнглининг энг олис бурчакларигача ёришиб кетди.

Шу пайт хона эшиги оҳиста очилиб, остонада елкасига оқ халат ташлаб олган, атлас қўйлакли ёшгина кўхлик жувон пайдо бўлди. Унинг қўлида алангадек барқ урган бир даста атиргул бор эди.

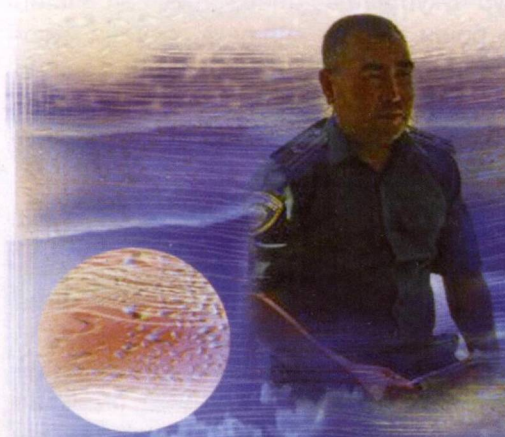
Содиқ сесканиб кетди, кўзларини юмиб-очди. У хонага ташриф буюрувчини таний олмас, боши яна чархпалак бўлиб айланар, нафаси бўғзига тиқиларди. «Ким бу?! Наҳот, Нафиса бўлса?! Йўқ Нафиса келмайди, Нафиса келмас бўлиб кетган. Кўзлари... Кўзлари ўша ҳамширанинг кўзларига ўхшайдими? Йўғ-е, у ҳамшира бу ерда нима қилади?!»

Содиқ гул кўтариб жилмайиб турган жувонга янада қаттиқроқ тикилган эди, боши айланиб, аёл кўзига 3-4 та бўлиб кўринди, кўз олди қоронғулашди, лекин барибир уни таниёлмади.

– Ассалом, Содиқ ака! Яхши бўлиб кетдингизми? – деди жувон ёқимли товуш билан. Товуш Содиққа ҳам таниш, ҳам бегона эди. Содиқ энди жувонга қарамади, унинг қўлидаги қийғос очилган гуллардан кўз узмай жавоб қилди:

– Салом, Қизил гулим! Ассалом, ёлғиз гулим!...

Жўра ФОЗИЛ

Бошқаларга қандай билмадим, мен нотаниш жойга илк борганимда кўрган ва эшитганларим хотирамда муҳрланиб қолади ва узоқ вақт тарк этмайди. Айниқса, бирор ноодатий воқеа-ҳодиса бўлса, бошқаларга ҳам айтиб бергим келаверади. Ушбу қораламаларни ҳам шу боис қоғозга туширдим. Чунки ҳамиша ҳам содир бўлавермайдиган воқеалар кўп. Айниқса, янги борган жойиңда шундай кўз кўриб, қулоқ эшитмаган воқеалар ҳақида тингласанг, ажабланар экансан.

Қўшрабoт тумани мамлакатимизнинг тоғлар, қирлар, адирлар орасида жойлашган кўркам маскани. Бу ерда одамлар улкан тоғ ва қишлоқлар қолиб, булоқлар, қоялар, қирлар, жарликлар, ҳатто адирларга ҳам ном қўйиб олишган. Толлисой, Қайнарбулоқ, Жонбулоқ, Равот, Жомонжар, Сарбозор, Даврқўрғон... Шунингдек, ўз туғилиб ўсган манзилларида шу ердан ўтган, халқ яхши таниган одамларнинг номлари билан аталадиган жойлар, қишлоқлар ҳам кўп. Бу ерда ҳам халқ жой номларига эъзоз билан «ота» номини қўшиб айтишида. Пангатота, Бешбармоқота...

Одамлари... Биз бирор жойнинг одамлари ҳақида гапирганда умумий хулоса чиқаришни яхши кўрамыз. Бу нисбийликка олиб келади. Аслида

ҳамма жойнинг одамлари орасида яхшилар, ёмонлар, содда, тўпорилар, феъли тезлар учраб туради. Бироқ қўшрабoтликлар биздан икки нафар академик, бир неча ҳоким, олимлар, шоирлар, бахшилар етишиб чиққан деб мақтаниб юришади.

Tunlardan bir

Мен борган жой Қўшрабoтнинг Очил Қодиров деган хўжалиги экан. Хўжаликка бир одамнинг номи эъзоз билан қўйилиши бежиз эмас. Буни ҳам шу ерликлардан сўраб билдим. Айтишларича, Очил Қодиров Иккинчи жаҳон урушигача оддий чўпон бўлган. Урушда қатнашиб, соғомон юртига қайтиб келиб, касбини давом эттириб юраверади. Йиллар ўтиб, Москвадан иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси қаҳрамон Очил Қодировга навбатдаги мукофот билан тақдирланганлиги ҳақидаги мактуб келгандан сўнггина унинг қаҳрамон эканлигини билган барча юртдошлари ҳайрон қолишади. Ҳар гал ундан урушда қилган хизматлари ҳақида сўралганда: «Эл қатори жанг қилдик-да», дер экан. Ўзи аслида камтар одамларгина берадиган бу жавоб замирида элдан орттириб қилинган хизматлар самараси ётган бўлади.

Шу қишлоқда яшайдиган Раҳмон ота ҳам Иккинчи жаҳон урушида қатнашиб, бир оёғидан оғир жароҳат олиб, уйига қайтган эди. Уйли-жойли бўлиб, бирин-кетин туғилган беш фарзандини боқиш учун ўзи яшаб турган маҳалла дўконида қоровул вазифасида ишлайди. Раҳмон ота фарзандлари зиёли, ўқимишли ва ўз халқига посбон бўла оладиган мард йигитлар бўлиб етишиши ўзининг орзуси эканлигини қайта-қайта айтиб юярди. Кенжа ўғли Шухрат мактабни тугатгач, пойтахтга ўқишга боради. Устозларининг маслаҳати билан Тошкент темир йўл муҳандислари институтига ўқишга киради. Ўқишни тугатиб, қишлоғига қайтади ва туман газ идорасида ишлай бошлайди. Бироқ отасининг истаклари унга тинчлик бермайди ва Ички ишлар тизимига ишга ўтади.

Хуллас, мен борган куни ўзи шу қишлоқда туғилиб ўсган, Пангат, Шова ва Навкат қишлоқларида профилактика инспектори бўлиб ишлайдиган майор Шухрат Қаршиевнинг кўрсатган жасорати ҳақида одамлар бири олиб, бири қўйиб гапирар, Шухратнинг ўзи эса бу ҳақда «Ҳа, эл

қатори, хизматчилик-да», деб қўярди.

...Ўша куни бутун Самарқанд вилояти ички ишлар тизими оёққа қалқди. Пангат қишлоғида жуда хунук воқеа юз берди. Эрталаб Сардор овчи уйдан чиқиб кетаётганда ўзидан баландроқда яшайдиган қайинукаси томорқасига сув тошириб юборганини кўриб, аччиғи чиқди. Сув шу даражада босганки, уйлар захлаб кетган эди. Хотинига «Укангга айт яна бир марта сув тоширса, итдай отиб ташлайман», деди. Хотини ҳам бир нима дегандек бўлди. Сардор эса шу куни кечгача қирма-қир юрди. Бир-иккита улфатларини топиб, бироз ичиб олди. Уйига қош қорайганда қайтиб келди. Не кўз билан кўрсинки, қайнисининг ариғидан сув тошиб, бу гал ҳовлию томорқа қолиб, уйларини ҳам захлатиб юборган эди. Алам устида хотинига бақира кетди. Хотини ҳам укаси-дан қанча аччиқланмасин, унинг ёнини олишга ҳаракат қилди.

– Укам ваъда берди. Бошқа сув тоширмас экан. Ариқларни мустаҳкамлаб чиқар экан. Уям нима қилсин, қўли тегмаса...

«Шайтон суви»дан отиб олган овчига айнан шу керак эди. «Отаман укангни, итдай отиб ташлайман!» бақирди у. Хотини қанча юпатишга уринса, шунча ҳаддидан ошди. Югуриб уйга кириб ов милтиғини олиб чиқди. Хотини унинг феълени билгани учун йўлини тўсди. Шаштидан қайтармоқчи бўлди. Бироқ ичидаги шайтон унинг кўзини кўр қилиб қўйган эди. «Аввал сени отаман, кейин уруғ-аймоғингни отаман!» Хотинига қарата милтиқни ўқталди у. Шовқинни эшитиб ўғли келиб онасини ҳимоя қилмоқчи бўлди. «Отманг, отаааа!» Варанглаб учган ўқ товуши узоқларгача тарқалди. Бироқ сониялар ичида рўй берган бу ҳолатни айтишнинг ҳам, ёзишнинг ҳам имкони йўқ... Ота ўз ўғлини отиб қўйган эди. Йиқилаётган ўғил «Она, қочинг, узоқроққа...» дея олди холос. Онаизор нима бўлаётганини англай олмай қўшниларикига югуриб чиқиб, уларни уйғотди. Қўшнилари участка нозир Шухратга, у туманга, тумандагилар вилоятга хабар беришди. Сардорнинг кўзига қонга беланган ўғли ҳам кўринмади. Қасос ўти билан қайнисиникига йўл оди. Ўқ овозидан уйғониб ҳовлига чиққан қайнисига тикка милтиқ ўқталиб бораверди. Уни милтиқ тираб тоққа қараб олиб кетди. Хонумони куйиб турган одамга энди барибир эди.

Ўша куни Шухрат хужжатли ишларини битириб идорада кечгача қолиб кетди. Воқеадан хабар топиб тоққа югурди. Тумандагилар билан боғланиб турди. Ҳарбийлар машиналарда борсак, қотиллик тезлашиб кетади, деб отларга миниб олишди. Ой ёруғида қайнисига милтиқ тираган Сардорни топишди. Операцияга вилоят ички ишлар бўлими бошлиғи Ф. Қувондиқов бошчилиги қилди. Шухрат Сардорга қарата:

– Сардор, сен яхши боласан, ақлингни йиғ! – деб қичқирди. Сардор эса:

– Ҳамманг бу ердан кет! Мен фақат майор Қаршиев билан гаплашаман. У менга сув олиб чиқсин! – деб бақирди.

Шухрат сув олиб Сардор томонга чиқар экан, яна бир қотиллик бўлмаслиги учун ақл билан иш юритди.

– Сардор, қуролни ташласанг, ўзингга яхши бўлади.

– Шухрат, билиб қўй, орқандан одам эргаштириб

келсанг, кечирмайман. Мен ўз ўғлимни отиб қўйдим. Энди менга барибир!

– Мен сенга сув олиб келяпман. Атрофимда ҳеч ким йўқ. Ўзингни қўлга ол...

Майорга қарама-қарши томондан икки ҳарбий тоққа эмаклаб кўтарила бошлади. Шухрат назоратни ва чамани белгилаб сувни баланд кўтарганича овчи томонга юрди. Ниҳоят, йигитларнинг яқинлашганини чамалаб аниқлади ва Сардорнинг ёнига етиб келиб, сувни берди. Пистирмада етиб келган йигитлар унинг қўлларини ортга қайириб, қуролсизлантирди.

Қишлоқ аҳли майор Қаршиев ҳақида гап кетса, олдин ҳам у уйма-уй юриб, ноқонуний сақланаётган элликта милтиқни аҳолидан йиғиб олиб, керакли жойга топширгани ҳақида сўзлаб беришди. Энди оталари аввалдан овчи бўлиб келганлар, ўзлари овчи бўлганлар билан ҳам тушунтириш ишлари олиб бориб, қуролларини давлатга топширтирмоқда экан.

Шухрат ўзини қаҳрамон дейишларини унчаям хоҳламайди. «Менинг ўрнимда бошқа одам ҳам шундай қилиши мумкин эди», дейди у. Балки. Бироқ кўзи қонга тўлиб, ўз ўғлини отиб, бошқаларга ҳам пўписа қилаётган одамнинг олдига юзма-юз чиқиб бориш ҳақиқий жасорат.

Шухрат оилада ҳам қаттиққўл, ҳам меҳрибон ота.

Бирин-кетин вояга етаётган фарзандларининг ўқиши, меҳнат қилиши учун шароит яратиб берган. Болаларни, аввало, меҳнат қилишга ўргатиш керак, меҳнатсевар инсон жамиятга зарар етказмайди, деб ҳисоблайди у.

Айни пайтда Шухратнинг шогирдлари – катта лейтенант М.Шониезов, лейтенантлар О.Маматов, Х.Ўташев, М.Ўроловга касбнинг сир-асрорларини ўргатиб, ёнига олган. Ўзи эса захирадаги офицер сифатида пенсияга чиқди. Мақсади эса битта – халқнинг тинчлиги ва фаровонлиги. У бунинг учун умрини беришга тайёр.

Ўша куни Қўшрабоддан бир олам таассурот билан қайтдим. Бу ерлик одамлар жуда кўп ўқиган, ўқиганларини ҳаётда ишлата оладиган одамлар экан. Ҳатто чўпоннинг ҳам қўлида бир боғлам газета, бир қучоқ китоб. Ҳа, одамлар халқнинг яхши-ёмони бўлмайди, одамларнинг яхши-ёмони бўлади, деб бежиз айтмаган экан. Шунинг учун ҳам бирни кўриб фикр қилиб, бирни кўриб шукр қилиб яшайверамиз.

ХОНИМОЙ

Юртимизнинг ҳар бир гўшаси ўзига хос иқлими, одамларининг феъл-атвори, санъати билан ажралиб туради. Қадим Сурхон воҳаси ҳам алоҳида урф-одатлари, тўй-маросимлари, анъаналари билан машҳур. Санъатшунос Бинафша Нодир билан бу воҳа хотин-қизларининг тарихий ва анъанавий либослари хусусида суҳбатлашдик.

– Сурхондарёнинг ўзига хос миллий либослари ҳақида гапириб берсангиз.

– Қадим Сурхон заминиди кўпгина элатлар истиқомат қилгани боис, миллий либослар умумий либослар билан қўшилиб, ранг-баранглик касб этади. Ма-

Libosimda quyosh aksi bor

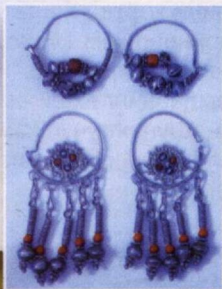
салан, Бойсун аёлларининг анъанавий либоси қўйидаги икки асосий турга бўлинади: ўтроқ аҳоли либоси, ярим кўчманчи ўзбеклар (қўнғирот, юз ва бошқа уруғлар) либоси. Бойсунлик аёлларнинг либослари бичими жиҳатидан ўхшаш бўлса-да, улар бир-биридан либос деталларининг кенглиги ва узунлиги жиҳатидан ажралиб туради. Бу, аввало, ҳар бир этник гуруҳнинг ўзига хос маданияти ва анъаналари билан боғлиқдир. Қўндалик ҳамда маросим либослари орасидаги тафовут, асосан, мато турлари ва тақинчоқларида намоён бўлади. Бойсун аёлларининг қўндалик либослари маҳаллий хўнарамандлар тўқиган олача, жанда сингари пахта ва нимшоий матолардан тикилган. Тадқиқотчи С.Маҳкамованинг таъкидлашича, Бойсунда олачанинг норпўсти, момошойи, қирмизи, мазори ва амири сингари турлари тўқилган. Олачадан ташқари, Дашнободда тенглик деб номланган мато ҳам тайёрланган. Хотин-қизлар либосларини тикишда маҳаллий матолар билан бир қаторда, бошқа ҳудуд – Бухоро, Қарши каби жойлардан келтирилган матолардан ҳам фойдаланилган. Амир амалдорлар учун Қаршида тайёрланган юқори сифатли газламалар Бойсун, Ҳисор, Ғузор ва Сариосиёга ҳам юборилган, ҳамда атрофдаги даштлардан келган чорвачилик билан шуғулланувчи аҳоли томонидан сотиб олинган. Либосларнинг ранглари катта эътибор берилган. Қизлар ва ёш аёллар қизил ҳамда унга яқин бўлган ёрқин рангли, кекса аёллар эса одмироқ рангли матолардан кенг фойдаланишган.

Бойсундаги ўтроқ аҳоли аёллари либосининг ранги ва тикилиши тожик аёлларининг либосига ўхшайди. Бойсун аёллари либосида кашта безаги камроқ эканлиги унинг ўзига хос жиҳатидир. Кашта безаклари, асосан, ўсимликсимон нақшлардан иборат бўлиб, уларда лола, гул буталари ва барглари асл нусхалари ва баъзан мавҳум шакллар ҳам ифодаланган. Ҳозирги пайтда аёллар бундай либосларни асосан тантанали маросимларда кийишади. Либослар бўйламасига туширилган ёки ўмизи нақшлар билан жи-

якланган. Кўйлак олдини безаш услубининг яна бир тури – ёқа бўйлаб этакка 20-30 сантиметр етмай тушадиган қора жун ёки ипдан тўқилган узун «сетора» бўлиб, унинг устига қаторасига (асосан кумушдан) бўртма, юмалоқ маъданлар тикиб чиқилган. Этнографларнинг аниқлашича, кўйлак олдини бундай безатиш Тожикистоннинг айрим туманлари, ғарбий Помир қишлоқлари, шунингдек, туркманларнинг жанубий-ғарбий қисми ҳамда баъзи қозоқ уруғлари аҳолиси либосларида учрайди. Бу маълумотлар эса Сурхон аҳолисининг бошқа халқлар билан этник ва маданий алоқада бўлганидан далолат беради.

– Бош кийимлардаги алоҳида жиҳатлар нималардан иборат?

– Бош кийимлар миллий либоснинг энг қизиқарли бўлаги ҳисобланади. Ярим кўчманчи аҳоли аёлларининг

бош кийим турлари унчалик кўп эмас. Лекин бошўров улар ичида алоҳида ажралиб туради. Ўзбекистоннинг бошқа вилоятларида учрамайдиган салласимон кўринишдаги бу бош кийими тузилиши жиҳатидан мураккаб бўлиб, бир неча қисмлардан иборат. Сурхондарёда унинг бир қанча кўринишлари мавжуд. Улар бошўров эгасининг ёши, табақаси ва қайси уруғдан эканлигини билдириб турган. Бойсун-кўнғирот аёллари, асосан, юқори қисми кенгайиб кетадиган баланд цилиндр кўринишидаги «бош» деб номланадиган дўппи кийишади.

«Кийгич» деб аталадиган думалоқ қалпоқ «бош»нинг асоси ҳисобланади. Унинг олд қисми каштали чироз билан турли рангдаги ипак ипларда «ироқи» чокда безатилган. Авваллари бу кашталарда ярим кўчманчи уруғларга хос бўлган тамғани кўриш мумкин бўлган. Уларга қараб «бош» кийган аёлнинг қайси уруққа мансублигини билишган. «Бош»нинг юқори қисми қалин асосдан ташкил топган. Унинг устига 3-5 метрли қизил мато ўралган. Сўнгра турли рангдаги бир неча рўмол (баъзан уларнинг сони 25-30 тага етган) энсиз лента шаклида буклаб, зинапоё ёки арчасимон (ойкучок) шаклида ўраб чиқилган. Унинг устидан катта рўмол ёки ёпинчиқ (курта) ташлаб олинган. «Бош»ни фақат турмушга чиққан аёллар кийган. Афсуски, ҳозирги пайтга келиб, бундай бош кийимнинг кўпгина вазифалари унутилган. Тожик аёлларининг бош кийими бирмунча соддароқ. Яъни у – орқасида сочни чиқариб қўйиш учун мўлжалланган енгсимон унсур (ёки оддий юмалоқ)ли қалпоқ ва рўмолдан иборат бўлган. Улар кейинчалик фақат дўппи кийишни одат қилишган. XX аср 50-йилларидан бошлаб, нозик, майда мунчоқлар қадалган «гириллоқ дўппи» деб номланган дўппи кенг тарқалган.

– Воҳанинг тақинчоқлари ҳам ўзига хослиги билан ажралиб туради...

– Заргарлик буюмлари ҳам либоснинг таркибий қисми ҳисобланади. Улар ҳам аёлларнинг этник мансублиги, ижтимоий ва оилавий аҳволини билдириб турган. Зебу-зийнат ҳисобланган тақинчоқларга ёмон назардан сақловчи буюм сифатида ҳам қарашган. Сурхон аёлларининг баъзи тақинчоқлари келиб чиқишига кўра туркман, қозоқ ва қорақалпоқ халқларининг айрим тақинчоқларига ўхшаб кетади. Бу эса мазкур халқларнинг барчаси кўчманчи бўлганлиги билан боғлиқ. Хусусан, «синсила» (силсила) катта ҳажмли ромб кўринишига эга бўлиб, ўртаси ақиқ ёки турли рангдаги шишалар билан безатилган. Ярим кўчманчи ўзбек уруғлари «синсила»си эса тошлар билан безатилган. Кўпчилик туркман уруғларида 9-12 ёшли ва ундан катта қизлар «синсиле» ёки «сунсуле» тақиб юришган. Кўнғиротларда эса «синсила»ни фақат келинлар ёки ёш аёллар таққан. Аммо бу каби тафовутларга қарамай, ушбу тақинчоқлар ягона генезисга эгадир.

Қулоққа тақиладиган тақинчоқлар беш (тўққиз, ўн бир) поя сирға, ой балдоқ, қозик сирға, уй сирға, уч кўзача сирға, халқай муҳаммадия, содда ва мураккаб кўринишли сирғалар. Бурун тақинчоқлари – летува (летуба), турли шаклдаги маржон, хапамат, гулбанд, ҳайкал, пошшойи танга, жавак, томоқлов сингари бўйин ва кўкрак тақинчоқлари ҳам воҳа аёлларининг заргарлик буюмлари саналади. Улар, асосан, кумуш ва майда мунчоқлардан ясалган. Қўлга тақиладиган тақинчоқлар – билагузуклар ва турли шаклдаги узуклардан иборат бўлиб, улар

ҳам ўз ўрнида қизлар учун, келинлар учун, жувонлар ва кекса ёшлилар учун махсус ясалган.

– Ушбу тақинчоқларнинг тақиладиган ўрни, хусусиятлари ҳақида гапириб берсангиз?

– Сурхондарё аёлларининг севимли тақинчоқларидан бири томоқлов турфа хил оқ, қизил, кўк, сариқ, қора рангли майда мунчоқлардан терилади. Томоқлов мунчоқлар терилган беш ёки етти қаторли ип тизимларидан ташкил топиб, учлари боғланган бўлади. Бўйиннинг фақат олд қисмини беркитиб турувчи мунчоқли тасма нақшлари композицияси кўпинча ромблардан ташкил топган. Кундалик ҳаётда қозик сирға ва уй сирғаларидан фойдаланишган. Гулбанд – «гул» (маҳаллий аҳоли қизилча касалини шундай дейди) ва «банд» сўзларидан иборат. Шунингдек, унинг ўзига хос унсури ўртасига ўрнатилган бобохур тошидир. Бобохурни маҳаллий аҳоли соғлиқ ва қувват учун тақишган. Келинчақлар эса оила мустаҳкамлиги ва осоишталиги учун тақишган. Худди ҳозирги давримизда никоҳ узуги тақилгани сингари келинларга гулбанд тақиш урф бўлган. Халқ фольклорида гулбанднинг бобохур тошига нисбат берилиб шундай қўшиқ қуйланган:

***Бобохурим бўлдимас,
Устима хотин олдимас.
Устима хотин олдимасаям,
Бир кун хотин қилдимас.***

Юқорида санаб ўтилган зийнатлар орасида энг қизиқарлиси ва энг кўп удумларга боғланадиган, ўзида маъросимий функцияларни мужассам этган тақинчоқ хапаматдир. Хапамат тожикча «хафа» ва «банд» сўзларининг бирикмасидан келиб чиққан бўлиб, «ғам-қайғуни қайтарсин, йўлини тўссин» маъноларини билдиради. Хапаматни фақатгина аёллар таққан, яъни у қизларнинг аёллик даврига ўтиши, фарзанд кўра олиши мумкинлигига ишорадир. Бундан ташқари, хапамат ҳимоя вазифасини ҳам бажариб, уни аёллар кўйлак олдининг очик қисмини беркитиш мақсадида, ёқа ўмизининг устидан тақишган. Чунки, илгари аҳоли орасида кўйлакнинг очик қисмлари – енг учи, ёқа, этак қисмидан турли хил боло-қазолар, инсу жинлар кириб либос эгасига зиён етказиши мумкин, деган тушунча мавжуд бўлган.

– Умуман, воҳанинг энг қадим кийимларидан ҳозиргача кийиладиган либослари, халқ орасида севимли бўлганлари, авлоддан-авлодга ўтиб келганлари ҳақида ҳам сўзлаб берсангиз?

– Нафақат Сурхондарёда, балки халқимиз орасида урф-одатлар ва улар билан боғлиқ тушунчалар, тақинчоқ ва либосларга маъно бериш ҳамон сақланиб қолган. Айни пайтда айлана каштали, қуёш акс этган, гулли либослар кенг тарқалган. Бунда иссиқ ранглар кўп ишлатилади. Сабаби – Сурхон заминининг қуёшли ва иссиқ иқлимида бўлса керак. Буни фольклор жамоаларининг кийимларида ҳам кўриш мумкин. Момоларимиз томонидан асрлар давомида асраб-авайлаб, авлоддан-авлодга ўтиб келган буюмлар орасида паранжи-чачвонлар, минсаклар, турли хил безаклар ишланган чимилдиқлар, тахмонпўшлар кўп.

– Суҳбатимиз давомида қисман бўлсада Сурхон воҳасига сайр қилгандек бўлдим. Мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат.

Нигина ИСМОИЛОВА суҳбатлашди

Sahna ortidagi hangomalar

Сен ўзинг беркин

Фаргона томонларда лақаби бўлмаган одам йўқ. Ошқовокдан тортиб ҳайвонларнинг ҳамма турлари лақаб қилиб қўйилади. Аскиячи, созанда-ларни-ку, асти қўяверинг.

Раҳматлик Юсуф қизиқнинг битта лақаби ит бўлган экан. Лақаб шундай нарсаки, отасининг лақаби «сичқон» бўлса, ўғлига ҳам албатта ёпишади. Бундан ташқари кимга шогирд тушса, унинг ҳам лақаби шогирдига ўтди деяверинг.

Юсуф ота чойхонада беш-олтита шогирдлари билан ўтиришса, (илгари бу одатий нарса эди) ит отадиганлар ўтиб қолишибди. Шогирдлардан шаддодроги отага қараб:

— Уста, энгашинг, ит отадиганлар келишяпти, кўриб қолишмасин, — деса, у киши:

— Сан ўзинг беркин, бугун аккил-лайдиганини отишармиш, — дебди.

Кўшнай

Мулла Тўйчи ҳофизнинг уйига кўп санъаткорлар қатори Аҳмаджон кўшнайчи ҳам тез-тез келиб турарди. Бир сафар у киши Тўйчи ҳофизнинг ўғли Абулқосимга битта кўшнай бериб:

— Устаодасан, ўғлим, бирорта асбоб чалишни ўрганиб қўй, бир кунинга яраб қолар, — дебди.

Абулқосим ёш эмасми, ҳар нарсага қизиқувчан маҳали, унинг бир бурчагига борволиб, ҳеч қандай машқ чиқмаса ҳам найни пуфлай-верибди, пуфлай-верибди. Бир пайт чарчаб, бошини кўтариб қараса, рўпарада ўтирган онаси саккизта бўлиб кўринаётган эмиш.

Олдин ҳайрон бўлиб, кейин кўзларини кафти орқаси билан ишқаласа, энди олти кўринибди. Шу тариқа кўзларини уч-тўрт қайта-қайта ишқалаб, онасини битта кўрадиган бўлибди. Бир-икки кундан кейин Аҳмаджон ака яна келганида унинг олди кўшнайни ташлаб:

— Уста, менга бўлмади бунингиз. Пуфлай-вериб, кўзимга онам саккизта кўринадиган бўлиб қолди, зўрға битта кўрадиган бўлдим, —

деса, уста:

— Эҳ, ўғлим-а, хомсан-да, яна жиндай пуфлаганингизда, дадангни ҳам саккизта қилворардинг, — дебди.

Қулоғинг қарсиллади

Мукаррама Турғунбоева ҳақида гап кетганда Абулқосим ака шундай эслайди:

— Эй, полвон ука, менинг бахтли санъаткорлигим шунда-ки, мен жуда кўп буюк санъаткорлар билан ишлаганман. Сафарларда бирга бўлдим. Мукаррама опанинг ўттиз йил қўйлақларини кўтариб юрганман. Кулманг, бўйи пастроқ одам кўтариб юрса, ерга тегиб қолади. Шунинг учун махсус қопга солиб, елкамдан ошириб олардим.

— Сен бирга юрсанг, ёнимда эркак борлиги сезилиб туради, — дерди опа. Бир куни катта ўтиришга бирга олиб борди. Ичкарига кирсак, бутун казо-казолар, дастурхонда ноз-неъматлар тўлиб тошиб ётибди. Концертдан сўнг келганмиз, қоринлар оч. Аксига олиб ҳеч ким овқатга қарамайди, бир-бирлари билан суҳбатга берилиб кетишган. Мен эса сўлагимни аранг ютиб улгуряпман. Ёнимда опа менга ёнбош қилиб, ким биландир гаплашяпти. Олдимда бир лаган қовурилган балиқ, ўзим балиқни ўлгудай яхши кўраман денг. Чидолмадим опанинг суҳбати қизиб қолганидан фойдаланиб, санчқини олдим. Бир бўлак балиқни санчиб оламан десам, товоқнинг у чеккаси-дан бири дастурхонга тушди. Санчқига илинганини олдимдаги ликопчага қўйдиму, қўл билан суягидан ажратиб, еб кўрсам, ҳа энди, қўлинг дард кўрмагур ошпаз саримсоқ пиёз билан шунақа пиширибдики, гап йўқ. Қарасам, бирпасда ҳалиги бўлакни еб қўйибман. Ўзимга ўзим «бўлди» дедим, лекин дастурхонга тушиб кетган бўлакни кўриб, уни катта товоққа олиб қўяй деб ўзимни ликопчамга қўйиб қўйганимни билмай қолибман. Нима бўлса бўлди деб, уни ҳам ея бошладим. Опа менга қарамаса ҳам билиб турган экан, оёғимга бир туртди ва кулиб туриб:

— Бўлди, тўйдинг! — дедилар.

Мен ҳам бўш келмай:

— Йўқ опа, тўйсам қулоғим қирсиллайди, — дедим.

Бир оз еганимдан кейин опа яна туртиб:

— Ҳой, мен эшитдим, қулоғинг уч марта қирсиллади, — деди.

Фақат шундагина ноилож ейишдан тўхтадим.

Кабоб

Мукаррама опа Самарқанднинг Каттақўрғонига сафарга борганимизда бозор айлангани чиқиб, туш маҳали расталар орасида пиширилаётган кабобнинг ҳидини сезиб:

— Абил, ке, бир кабобхўрлик қилмаймизми? — деб қолди.

Ўша пайтларда Самарқанд, Бухоро томонларда кабобнинг бир порцияси беш сих бўларди ва ҳар бир сихга бир тишлам қийма тортиларди. Абулқосим ака икки тақсим кабоб олиб келса, Мукаррама опа сихларга қараб туриб:

— Абил, кабобпазга айт, шу сихларни ташлаб бир йўла нинага тизишсин, — деса, Абулқосим ака:

— Индамай еяверинг, опа, нарироқда сихнинг ўзини пиширишяпти, — дермиш.

Тузукроқлар

Мулла Тўйчи ҳофизни бир куни сахар маҳали биров чақириб келибди. Дарвозани очиб қараса, хароб кейинган бир одам турганмиш. Бошида бир қулоғи осилиб қолган телпак, эгнида кирлаганидан ярқираб кетган чопон, чопоннинг устидан фуфайка кейиб, арқон боғлаб олган.

— Ассалому алайкум, мулла ака, сизни тўйга айтгани келдим.

— Э, раҳмат, энди ҳаммасини йиғиштириб қўйиб, сизникига бора-мизда, — дебди ҳофиз энсаси қотиб.

— Тўй меникида эмас...

— Унда кимникида экан?

— Боқижон бойникида.

Тўйчи ҳофизнинг янада энсаси қотибди, чунки Боқижонбой Тошкентнинг катта бойларидан бири экан.

— Ука, Боқижонбой Тошкентнинг бир томонини сўраб турган бўлса, ўзи мени яхши таниса, ҳа, бошқа тузукроқ одам қуриб кетганимди мени тўйга айтгани?

— Муллака, тузукроқлари тузукроқларни айтишга кетишди, мени эса сизга жўнатишди, — дебди.

Турсун Али МУҲАММАД

«МУАЛЛИФЛАР» АЙЛАНМА КРОССВОРД- ДИНИНГ ЖАВОБЛАРИ:

Куйидаги асарлар муаллифларини топиб, шаклда белгиланган хонадан соат миля йўналишида рақам атрофига ёзиш билан топқирлигингизни синаб кўринг. 1. Гомер, 2. Айтматов, 3. Скотт, 4. Моруа, 5. Фучик, 6. Фолкнер, 7. Неруда, 8. Плутарх, 9. Хейзе, 10. Ойбек, 11. Симон, 12. Мицкевич, 13. Есенин, 14. Гунтекин, 15. Агтор, 16. Амаду, 17. Нушич, 18. Охундов, 19. Войнич, 20. Киплинг, 21. Гримм, 22. Румий, 23. Жомий, 24. Гончаров.

МУАММОНОМА

Калит сўзлари:

1. Ёсуман, 2. Авлоний, 3. Дилдор, 4. Яго, 5. Мушойра, 6. Назира, 7. «Чўри». Ҳикматлар: Ёзувчи сўзлардан гўзал манзаралар ясаиди. Шоир – сўз уммонидан дур изловчидир.

«ЎЗБЕКИСТОН ТАСВИРИЙ САНЪАТИ» ЧАЙНВОРДИ

1. Рассомликда жонсиз предметларни тасвирлаш жанри. 2. Манзарачи рассом, рангтасвир устаси, Ўзбекистон халқ рассоми. 3. Дераза, эшикка рангли шиша парчаларини териб нақш, тасвир ишлаш санъати. 4. Сайқалланган сиртнинг товланиши. 5. Бир неча япроқли мойчечаксимон, тасаввурда бахт-иқбол рамзи тариқасида қўлланиладиган нақш элементи. 6. Сайқал бериш ашёси. 7. Металл буюмга тасвир ишлаш санъати. 8. Иморат айланасига тишга ўхшатиб ишланган меъморий безак. 9. Мисгарликда офтоба каби идишларнинг қопқоғи билан дастасини бирлаштирувчи бронзадан қуйилган афсонавий қуш ёки жониворлар тасвири. 10. Тасвирий санъатда рангларнинг уйғунлик касб этиши. 11. Нақшнинг маълум бир шаклда такрорланувчи қисми. 12. Рассомнинг асосий иш қуроли. 13. Кўлёмза китобларнинг муқова ва саҳифаларини олтин ёки қумуш суви билан ҳал берувчи уста. 14. «Иккинчи Моний» номини олган фахрий унвонга сазовор бўлган буюк миниатюрочи мусаввир, музаҳҳиблар етакчиси. 15. Қадимий тасвирий санъат намуналари топилган милоддан аввалги II аср охири, I аср бошларига мансуб, Чуст маданиятининг энг йирик ёдгорлиги, тураржой харобаси. 16. Рассомнинг ўз қўли билан ишлаган ўз тасвири. 17. Бирор нарсанинг чизма шакли. 18. Бинонинг олд томонидаги, пештоқ ва устунлар билан безатилган қисми. 19. Графитли, расм чизиб қуроли. 20. Рассомлик санъати тури. 21. Безак нақшни қуйма ҳолда яшаш мосламаси. 22. Девор, шифтнинг атрофи ҳошия билан ўралиб, бўртма суратлар билан безатилган қисми. 23. Геометрик шакл-

лар билан ўсимлик ёки жониворлар тасвирларини ритмик тартибда қўшиб, уйғунлаштириб ишланган безак.

24. Тасвирий санъатда чайқалиб турган сувга ўхшаш чизма. 25. Энг мукаммаллашган етук нақш тасвири. 26. Нақшнинг намуна сифатида танлаб олинган тури донаси. 27. Алишер Навоий асарлари қаҳрамонларини мўй-қаламда гавдалантирган Ўзбекистон халқ рассоми.

«НОДИР АСАРЛАР» МУАММОНОМАСИ

Калит сўзлар:

1. «Алишер Навоий» портрети муаллифи, Ўзбекистон халқ рассоми. – 7, 8, 2, 3, 6, 14.

2. Абдулла Қодирий асарларига қаламтасвирда суратлар муаллифи, Ўзбекистон Давлат мукофоти лауреати, Ўзбекистон халқ рассоми – 5, 3, 10, 11, 8, 6, 14.

3. Мусаввирнинг асосий ифода ва тасвир воситаси – 10, 6, 7, 16.

4. Уста Ширин номи билан машҳур ганч ўймаkori, меъмор, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби – 5, 4, 10, 12, 15, 12, 14.

5. Бирор нарсанинг чизма шакли – 13, 8, 1, 14, 3, 10.

6. Бўёқ модда – 5, 12, 9.

Шакл атрофидаги рақамларда ифодаланган муаммонотани калит сўзлари жавоблари асосида ҳал этинг. Бунда улардан илк ўзбек аёл рассоми Шамсирўй Ҳасанова ижодига масуб тўртта портрет асарлар номини билиб олассиз.

Ҳозилжон ОРИПОВ тузди

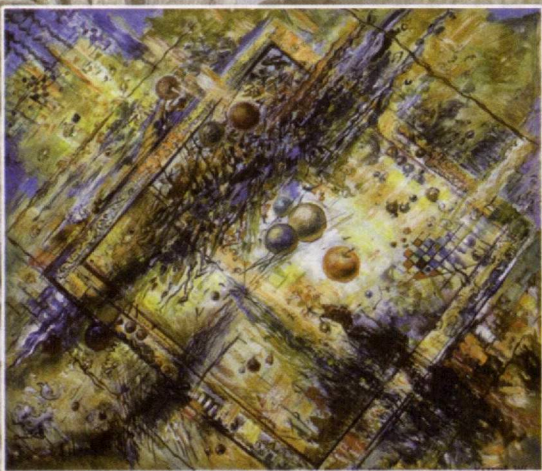

Rassom Asliddin Kalonov ijodidan namunalar

Республикамизнинг замонавий тасвирий санъатида етакчи rassomlardan бири Аслиддин Калоновнинг “Кўчаётган шаҳар”, “Шамолларда учиб кетган дардлар”, “Умид шамоли”, “Оқ ўйин” сингари рангтасвир ишларида гўзаллик оламига муносабатнинг мажозийлик, рамзийлик касб этган унсурларга боғлиқ ҳолда акс этганини кўрамиз. Рассом борлиқ ва табиат ходисаларини ўтаётган умр ўлчовида кўради, нарсалар моҳиятини ўзидан, калбидан, калби орқали эса Яратгандан излайди.

Ўзбекистон Бадий Академияси
Ижодкорлар уюшмаси аъзоси,

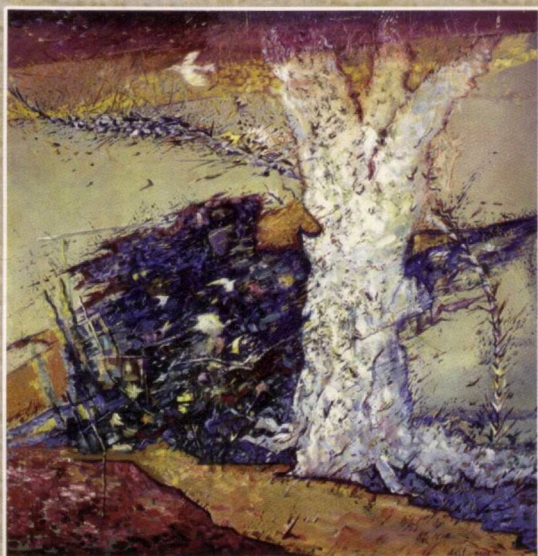

график, рангтасвирчи рассом Аслиддин Калонов айти дамда Камолитдин Бехзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институти “Миниатюра ва китоб графикаси” кафедраси доценти лавозимида ишлайди. Унинг шогирдлари бугун Республикамизнинг қатор таълим муассасалари ва ташкилотларида фаолият олиб боради.

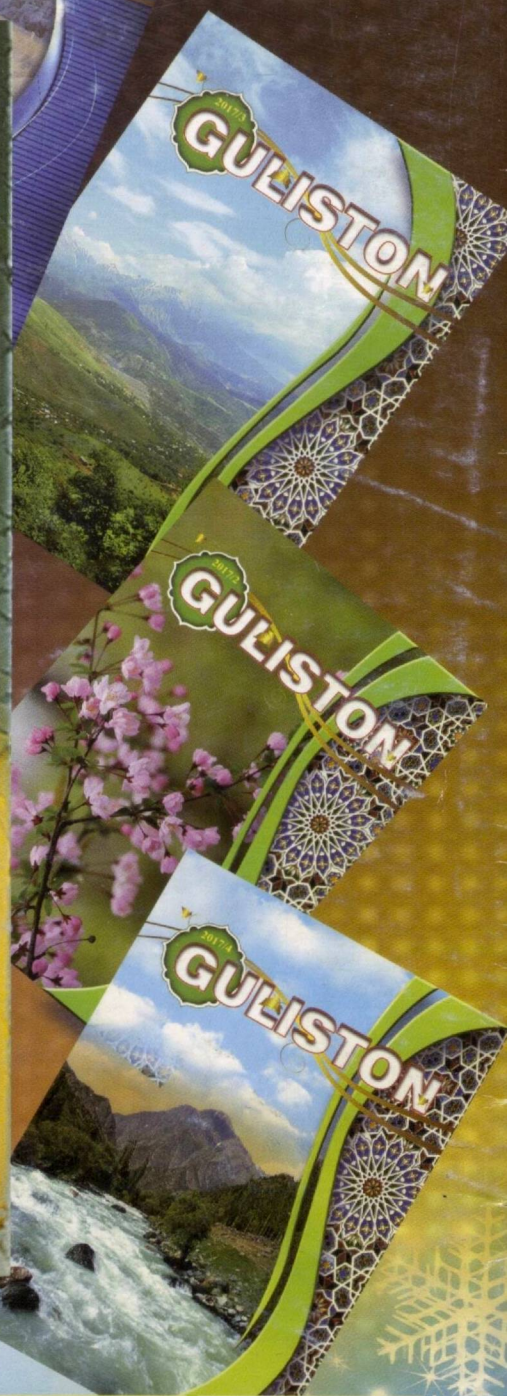
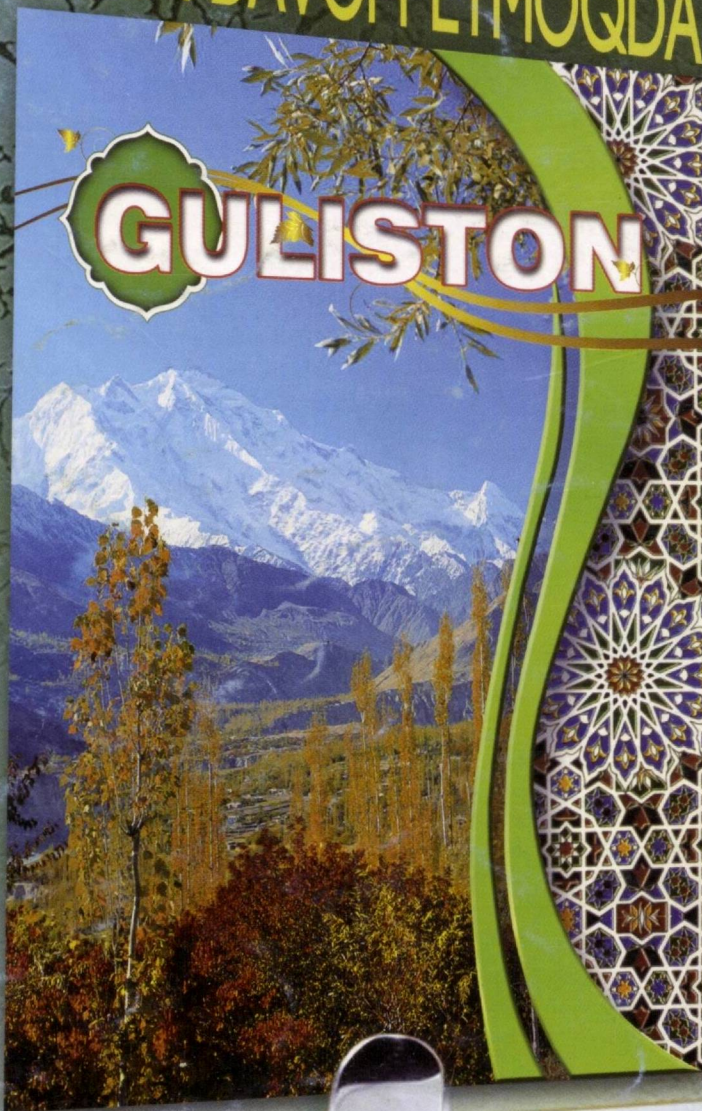
Аслиддин Калонов 2016 йилда “Энг улуғ, энг азиз” республика танлови ғолиби бўлган.

Рўзимурод ЭСОНОВ
тайёрлади

2018
OBUNA DAVOM ETMOQDA

GULISTON

Yanvar

D	S	CH	P	J	SH	YA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Fevral

D	S	CH	P	J	SH	YA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

Mart

D	S	CH	P	J	SH	YA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Aprel

D	S	CH	P	J	SH	YA
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

May

D	S	CH	P	J	SH	YA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Iyun

D	S	CH	P	J	SH	YA
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Iyul

D	S	CH	P	J	SH	YA
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Avgust

D	S	CH	P	J	SH	YA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Sentabr

D	S	CH	P	J	SH	YA
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Oktabr

D	S	CH	P	J	SH	YA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Noyabr

D	S	CH	P	J	SH	YA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Dekabr

D	S	CH	P	J	SH	YA
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Indeks: yakka obunachilar uchun - 820, tashkilotlar uchun - 806.

ISSN 2091-5330